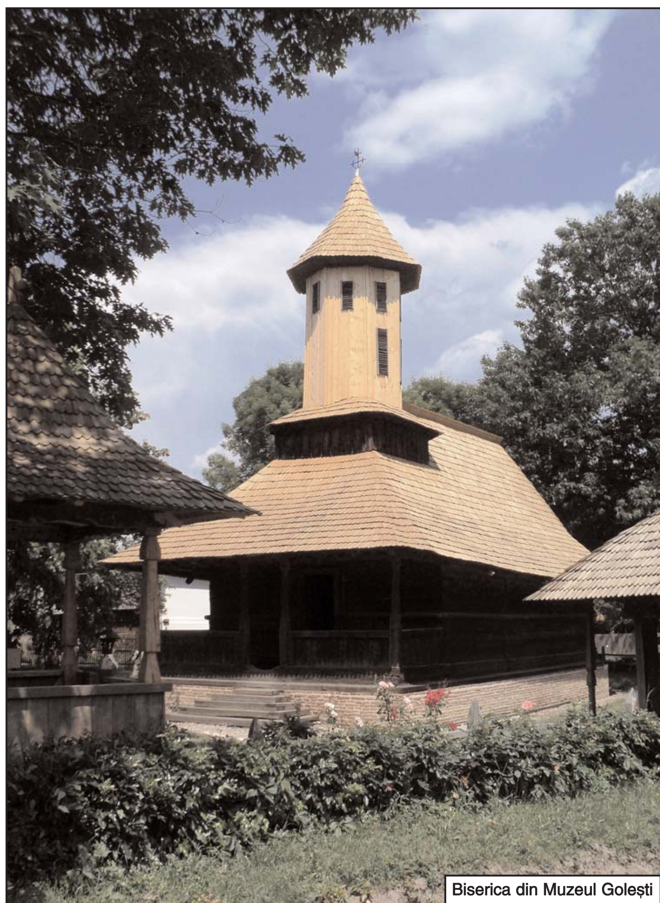

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul V ■ Nr. 10 (47) ■ Octombrie 2014

Biserica din Muzeul Golești

Din sumar:

Horia Bădescu: Dumnezeu nu joacă zaruri
Acad. Răzvan Theodorescu: Un veac valah între martiri și trădări
Cristian Bădiliță: Ioan Casian. Teme din *Convorbiri duhovnicești*
Gen. Mihail Orzeață: „Experimentul” Ucraina
Theodor Codreanu: Iarăși despre identitate
Octavian D. Curpaș: Temniță pentru spovedanie!
Nicolae Melinescu: Românul dintre stele. De vorbă cu Dumitru-Dorin Prunariu
Paula Romanescu: *Nefertiti – Frumoasa a venit*
Maria Margareta Labiș: *Moartea căprioarei*, la 60 de ani
Victoria Milescu: Dimineața perpetuă
Elis Râpeanu: Epigrama, prin Hexagon
Gabriela Căluțiu-Sonnenberg: Armada, invincibila învinsă

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeș
și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

Vorbe despre Țară

Gheorghe PĂUN

Ați auzit probabil de mai multe ori fraza „inima României bate în Ardeal” (variantă: „la Cluj”), am auzit-o și eu, evident, prin Ardeal sau la Cluj. O singură dată am răspuns, cu un punct de vedere care ținea oarecum de profesie, cu terminologie de... calcul membranar, domeniul căruia îi sunt dedicat de exact șaptesprezece ani. Eram chiar după o conferință de calcul membranar, acela inspirat din celula biologică (are legătură cu ce urmează), și era o mică exagerare din partea mea, perfect logică însă, care curgea cam în felul următor („transcriu” aici, discuția se purta la o „seară festivă”, în cu totul alt ritm și condiții): Bun, este adevărat că inima României bate în Ardeal, dar ce facem cu celelalte regiuni, lor ce organe le atribuim, sau ce organe ar putea ele să-și revendice? Toate vor dori inimi, pentru că acesta este un organ cu totul special – unii spun că acolo ar sta sufletul, simțirea, sentimentele, că ar avea și inima *mintea* ei, concurând cu creierul sau doar completând mintea din creier. Plămâni, rinichi, ficat, stomac nu-și vor asocia alte regiuni – în secret, creier poate ar simți dorința, eventual îndreptățirea (Bucureștiul, de pildă), dar nu vor îndrăzni, sună prea pretențios, bombastic, lăudăros. Dar, de ce să ne revendicăm organe din acestea, colorate și bine individualizate, oricare ar fi ele?! Propun să ne gândim la un organ modest, dar vital, care le ține laolaltă pe toate celelalte (precum ține membrana celulară conținutul celulei la un loc, separat de mediu), împiedicându-le să se împrăștie care-ncotro, făcând astfel posibilă viața corpului ca întreg. Ați ghicit, este vorba despre piele! Tot ce există ca entitate individuală, cu nume, este separat de o „membrană”, fie ea și virtuală, de lumea din jur. Să ne gândim, prin urmare, la pielea României și să ne rugăm s-o țină Dumnezeu întreagă!... „Așa e, așa e”, murmurau în bărbi cinstiții boieri din jur... Aș adăuga acum, corectându-mă oarecum: să ne gândim, să ne rugăm, dar mai ales să *lucrăm* spre ținerea întreagă a pieii/graniței României.

Poate că e acesta un raționament prețios, dar e doar răspuns la figura de stil cu inima care bate în Ardeal, fără a diminua, Doamne ferește, frumusețea și semnificația acelei vorbe. Istoria îi dă greutate – dar tot istoria, parcă recurent, justifică și spusele mele.

Să ne amintim în context și vorba plină de miez a Regelui Mihai, de la aniversarea Sa în Parlament, în octombrie 2011, cum că „România nu este moștenită de la strămoși, ci împrumutată de la urmași”. Am reprodus citatul de mai multe ori, l-aș completa, totuși, pe Majestatea Sa, chemându-l în sprijinul meu chiar pe Eminescu, cel care, într-un articol de la *Timpul,* reluat la un moment dat în revistă, spunea ceva de genul: „dragostea de țară nu înseamnă iubirea de țărână, ci iubirea strămoșilor, a istoriei”. O Românie moștenită presupune îndatorare față de cei dinainte, una împrumutată impune responsabilitate față de cei care ne urmează – avem nevoie de amândouă aceste sentimente-motivații, chiar dacă cu adevărat mai urgentă este, iarăși, *lucrarea.* Să ne gândim, așadar, în egală măsură la România ca fiind și moștenită și luată cu împrumut, noi stând între cele două instanțe, strămoșii și urmașii, la severă și neîntreruptă judecată, cu mistria într-o mână și cu cartea în cealaltă – la nevoie, cu crucea într-o mână și cu sabia în cealaltă, precum Ștefan Domn cel Mare, în centrul Chișinăului. În inimă privindu-ne, deopotrivă, și strămoșii și urmașii, faptele cântărindu-ni-le și unii și ceilalți. Iar uneori și vorbele sunt fapte, au greutate de *lucrare.*

Dar, mi-aș permite, tot exersând și exagerând cu logica, să-l corectez și pe Eminescu: da, dar strămoșii au luptat pentru țărână, mulți au ajuns, luptând, sub ea, înainte de vreme, însângerați, cu toții și-au dat în cele din urmă întâlnire acolo, celulele lor s-au dizolvat în glie, de nu mai știm acum dacă prefirăm printre degete nisip sau suflete de străbuni. Închideți ochii atunci când prefirați nisip printre degete și asta veți simți. Iubind strămoșii, iubim țărâna – și invers – aproape că nu este diferență între cele două iubiri. De-asta zic, cu dragoste pentru Poet: dragostea de Țară înseamnă și iubirea țărânii ei!...

Aflu de curând că salutul obișnuit al lui Eminescu, atunci când se întâlnea cu un cunoscut pe stradă, era „Trăiască nația!”, cu răspunsul „Sus cu dânsa!”
Multe mai avem de învățat de la El!...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

O depeșă a agenției Havas sosită din Galați ieri după-amiază ne anunță că luni Comisia Europeană a Dunării a ținut cea din urmă ședință.

Cititorii cunosc pe deplin cestiunea care, pentru întâia dată de când există Comisia aceasta, a dat ocazie la controverse; ei își aduc aminte că, existența Comisiei fiind limitată la un număr mic de ani, s-au făcut atâtea încercări de-a substitui ca succesoare a ei o Comisie Mixtă a statelor care ocupă țărmii Dunării de Jos. E asemenea știut că această Comisie Mixtă produsese în privire-și două puncte de vedere deosebite: întâiul, ca ea să fie compusă numai din statele țărmurene dintre Porțile de Fier și Galați, sub președinția României și cu sediul la Rusciuc; al doilea, admițând pe Austro-Ungaria între țărmureni și dându-i prezidenția perpetuă cu vot preponderant. Această moștenitoare a Comisiei Europene, părându-li-se unora din puterile apusene că ar fi constituită într-un mod prea favorabil pentru Austro-Ungaria, ba poate în detrimentul chiar al libertății de navigațiune pe Dunăre și în folosul exclusiv al negoțului de export al monarhiei vecine, i s-a atenuat importanța prin hotărârea tacită de-a prelungi anii Comisiei Europene și de a le da la amândouă o existență paralelă. Dar chiar această existență paralelă se părea o garanție insuficientă pentru libertatea navigațiunii, deci s-a ivit propunerea de-a face din Comisia Mixtă pe de-a pururea un organ executiv al celei Europene. Natura acestei Comisii Mixte a fost așadar teza mult discutată în sesiunea aceasta și delegații puterilor, schimbându-și între ei vederile, au făcut concluzii în comun acord, însă le-au luat numai spre știință, *ad referendum,* pentru a le așterne guvernelor lor respective, spre a primi instrucțiuni noi și a se ajunge în sesiunea viitoare la deciziuni definitive.

Aceste concluzii luate spre știință sunt, după depeșa de ieri, umătoarele: s-a admis în principiu crearea unei Comisii Mixte, cu toată opunerea delegatului român și a celui bulgar; s-a admis asemenea prezidenția permanentă a Austro-Ungariei în această Comisie. Cu toate acestea, câțiva delegați – care, nu ni se citează anume – au declarat că trebuie să refere guvernelor lor pentru a se vedea dacă în propunerile reprezentanților României și ale celui al Bulgariei nu s-ar putea afla elemente îndestule spre a ajunge la o înțelegere comună și generală.

Prezidenția permanentă a Austro-Ungariei în Comisia Mixtă ni se prezintă însă cu totul sub altă lumină. Întâi, ea e atenuată prin limitarea cestiunilor pe care această Comisie are dreptul de-a le rezolva în mod definitiv. În toate cestiunile de principiu deciziunile vor trebui să fie luate cu unanimitate de voturi, nu cu simplă majoritate. Această măsură esențială exclude prin urmare recursul la Comisia Europeană, care se propusese pentru a prezerva cestiunile de principiu de-a fi hotărâte în mod unilateral. Cererea votului preponderant, neavând nici o perspectivă de-a fi admisă, a fost cu prudență părăsită.

Nu ne permitem a critica preliminarele acestei soluțiuni, pentru că în adevăr dorim ca nici una din puteri să nu se dezintereseze în cestiunea liberei navigațiuni a Dunării și pentru că, pe de altă parte, suntem siguri că toate interesele se pot armoniza dacă există bunăvoință reciprocă și spirit de dreptate. De vor fi existând sau nu dorințe de predominare e un lucru ce nu ne privește pe noi; aceasta-i privește pe cei mari, care, vorba veche, ei se ceartă, ei se-mpacă. Dacă activitatea noastră îndreptățită poate ajunge, pe calea politicii părintești și tradiționale, ca aceste tendințe să-și ție cumpăna fără jignirea intereselor justificate ale puterilor, scopul conservării politice a țării este ajuns. E o politică cam veche aceasta, dar e o politică bună.

Se poate ca și sfatul de-a ne decide pentru sfera de atracțiune a uneia dintre puteri ce ni l-a dat un ziar francez mai deunăzi să nu fie absolut rău, la locul său și la vremea sa. Dar ni se pare că el nu e bun decât *faute de mieux.* Să nu se uite că însăși rațiunea de-a fi a statului nostru e naționalitatea noastră. Orice propunere dar care nu s-ar acorda cu acest sentiment general al țării, care n-ar cuprinde în el garanții de existență și de dezvoltare pentru elementul românesc ar găsi poate momente în care s-ar impune ca o necesitate, dar n-ar forma nicicând baza unei politici tradiționale a românilor.

Ne pare rău că, cu toată libertatea presei, nu putem vorbi mai clar, pentru că, cu avariția de-a păstra ceea ce ne-au lăsat strămoșii, ne ferim de bunăvoie de orice vorbă care ar semăna cât de departe măcar cu o încurajare a rezistențelor ori aspirațiunilor ce se manifestă dincolo de granițele noastre. Vorba românului: „Cine s-a fript, suflă și-n apă rece“, și noi suntem dintr-acei care au plătit imprudențe mici cu pierderi mari.

(*Timpul*, 25 decembrie 1880)

Monitorul oficial din ultima zi a anului trecut dă rezumatul celor petrecute la 18 decemvrie cu ocaziunea inaugurării acestei școli [Școala Normală Superioară, Secția București] și cuprinde *discursul-program* rostit de maiestrul de conferințe, d. I. Crăciunescu, în fața rectorului Universității, a multor notabilități școlare și-n fața studenților în fine.

Negreșit am fost datori să citim asemenea cuvântare, cu atât mai mult că trece de operă a doctorului în litere, a judecătorului de la trib. Ilfov, a profesorului de estetică de la Facultatea din București, a maiestrului de conferințe de la Școala Normală; c-un cuvânt, de lucrare a unei personalități considerabile în aparență, dar *un ambițios de arginți* ce se înfățișează *ambițios de știință* în realitate.

Se vede că ziua de 31 decemvrie 1880 a fost hotărâtă să demascheze și pe acest ilustru pseudoerudit, și pe acest speculator de știință numit Ioan Crăciunescu. Atât mai rău pentru d-sa și atât mai bine pentru tinerimea silită a culege învățătura moralei, a binelui și frumosului din prelegerile problematice ale unui plagiator ce va rămâne celebru în ăst meșteșug.

E amar pentru noi să constatăm vițiul, dar în fața funestei boale a învățaților de contrabandă nu ne putem opri d-a zugrăvi precum se cuvine pe cel ce-l practică, pe cel ce are îndrăzneala necalificabilă d-a-și inaugura conferințele sale pedagogice precum urmează.

[Sunt redate pe două coloane paragrafe identice din discursul lui I. Crăciunescu și dintr-un articol al francezului I.M. Guardia – n.red.]

Plagiatură mai degradată nici că se poate închipui! Exigențele punerii în pagină a ziarului ne silesc să ne oprim aci cu confruntarea. Dacă însă autorul discursului plagiat nu se va arăta satisfăcut, dacă ar avea *tupeul* să îngâne veri o scuză, apoi îi promitem o nouă edițiune de citate, exceptând bineînțeles platitudinele și insulta la adresa elevilor din facultate, a căror paternitate nu i-o tăgăduim. Retragerea d-lui Crăciunescu cel puțin din sarcina de conferențiar la Școala Normală, o retragere forțată de bună seamă, e absolut necesară pentru interesele și viitorul acestei instituțiuni, căci ce autoritate ar mai putea inspira studenților un asemenea plagiator... care ne confirmă o dată mai mult vorba învingătorului de la Iena; „Omul nu e decât o cifră ce n-are valoare decât prin pozițiunea ce ocupă“!

(*Timpul,* 4 ianuarie 1881)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – director al Muzeului Județean Argeș, Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Tehnoredactare: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul SC Argeș Expres Press S.R.L., deschis la Raiffeisen Bank Curtea de Argeș, IBAN: RO83 RZBR 0000 0600 0373 5533, sau în contul deschis la Trezoreria Curtea de Argeș, IBAN: RO46 TREZ 0485 169X XX00 0379.

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.

Homo sapiens

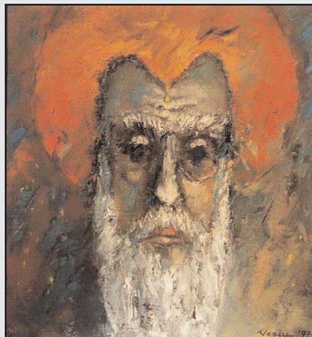
Dumnezeu nu joacă zaruri

Horia BĂDESCU

Îmi era cunoscută de mult notoria afirmaţie a lui Einstein: *Dumnezeu nu joacă zaruri.* Desigur, principiul de incertitudine, postulat de Heisenberg şi validat de mecanica cuantică, a modificat în bună măsură înţelesul afirmaţiei einsteiniene. În bună măsură, dar nu prea mult! Pentru că incertitudinea care decurge din realitatea experimentală a imposibilităţii unei măsurări simultane şi precise a poziţiei şi impulsului unei particule nu are a face cu logica divină. Sau mai degrabă ea, incertitudinea, ca şi hazardul, face parte din ceea ce am putea numi *logica magna.*

La vremea în care pregăteam eseul despre poezie şi sacru *Memoria Fiinţei,* m-am întâlnit cu o altă afirmaţie a marelui Albert: „Uimitor este faptul că lumea are un sens”. Era un argument pe care l-am folosit atunci când, deplângând abandonarea căii kepleriene în cunoaşterea ştiinţifică, adică a cercetării relaţionale şi, deci, pe cale de consecinţă, obiectualizarea lumii, pledam pentru virtuţile cunoaşterii poetice, atât de consonantă, ca mod de a gândi lumea în infinitele ei relaţionări şi niveluri de realitate, nu doar cu viziunea kepleriană, ci şi cu viziunea unor ştiinţe de vârf ale modernităţii, precum fizica cuantică şi genetica. Universul este o plasă de infinite conexiuni, care ţine în ea şi fasonează, în funcţie de acestea, modul de a fi al profuziunii fantastice de structuri care îl alcătuiesc. Şi, deopotrivă, nu doar toate posibilele verbului, ci şi pe cele ale fiinţării. Care-şi aşteaptă ceasul intrării în lume după un plan înscris de la începutul începuturilor în memoria ordinatoarelor celeste. „E-atâta lume nefăcută nume” spune un vers al unui admirabil poet, dramaturg şi teolog, Bartolomeu Valeriu Anania. Şi adaugă el, în acelaşi poem: „cuvintele în veac rătăcitoare stau gata de-ntrupare”. Am regretat enorm că m-am întâlnit cu aceste versuri abia după ce *Memoria Fiinţei* fusese scrisă, pentru că ar fi trebuit să se afle acolo, alături de atâtea alte grăitoare argumente poetice.

Şi tot dintr-o carte a mitropolitului de bună amintire Bartolomeu, *Misterele orientale şi creştinismul,* lucrare de tinereţe, dar apărută abia în anul acesta, aveam să iau cunoştinţă despre uimitoarea concepţie a Sfântului Justin Martirul şi Filosoful, care vorbeşte despre lucrarea acelui *Logos spermatikos*, însămânţând cu lumina lui divină lumea precreştină şi pregătind-o pentru marea revelaţie isusiacă, în conformitate cu planul, cu iconomia divină manifestată prin *Logos*.

Uimitoare, desigur, pentru neteologul care sunt. Şi mai uimitoare pentru lectorul unei cărţi profunde, *Limbajul lui Dumnezeu,* scrisă de geneticianul american Francis S. Collins, director mulţi ani al Proiectului Genomului Uman. Acest eminent savant, care a început ca ateu, dar căruia tocmai cercetarea a ceea ce părea a da cheia tuturor răspunsurilor ce privesc milenarele nelinişti şi întrebări ale omului i-a deschis inima credinţei şi l-a făcut să afirme că fascinanta armonie şi perfecţiune a ADN-ului ne pune în faţa „manualului de instrucţiuni al lui Dumnezeu”. „Însuşi Big Bangul pare să indice cu tărie prezenţa unui Creator, căci altminteri întrebarea despre ce a existat înainte ar fi lăsată în suspans”, adaugă Collins. Iar dacă acceptăm această idee, se poate afirma că „acest Creator ar fi putut stabili parametrii (constantele fizice, legile fizice etc.) pentru atingerea unui anumit ţel. Iar dacă se întâmplă ca ţelul să fi inclus un univers care să fie mai mult decât un vid lipsit de orice trăsături, atunci ajungem la concluzia că există un singur univers, acesta pe care îl cunoaştem. Sincronizarea perfectă a tuturor constantelor şi legilor fizice spre a face posibilă viaţa inteligentă nu este un accident, ci reflectă acţiunea celui care a creat universul de la bun început.”

Cu alte cuvinte, seminţele evoluţiei şi apariţiei omului se aflau, de la începutul începutului, înscrise în lumea care se făcea şi se împlinea după planurile aceluia care n-a părăsit-o niciodată. Cât de aproape se află în gândul lor martirul şi filosoful de acum două milenii şi geneticianul de astăzi! Fiindcă, vorba unui alt fizician de marcă, Freeman Dyson, citat de Collins: „Cu cât cercetez mai mult universul şi detaliile arhitecturii sale, cu atât găsesc mai multe dovezi că universul trebuie să fi ştiut într-un anume sens că urma să apărem şi noi.” Iar laureatul premiului Nobel, Arno Penzias, ale cărui cercetări au contribuit decisiv la descoperirea radiaţiei de fond pe care se bazează teoria Big Bang-ului, spunea tranşant: „cele mai precise date pe care le deţinem reprezintă exact ceea ce aş fi anticipat eu pornind de la cele cinci *Cărţi* ale lui Moise, de la *Psalmi*, de la *Biblie* ca întreg”. „Dumnezeu se face vizibil prin lucrarea sa”, spun teologii, în armonia şi perfecţiunea lumii ce ne-a fost dăruită. „Nicio observaţie ştiinţifică nu poate atinge nivelul dovezii absolute a existenţei lui Dumnezeu”, afirmă cu îndreptăţire Collins, dar „în armonia creaţiei lui Dumnezeu putem găsi armonie şi pace”. „Pot să depun mărturie, scrie în finalul fascinantei sale cărţi acest ateu convertit, că prin cunoaşterea dragostei şi harului lui Dumnezeu am dobândit putere şi nu constrângere. Domeniul lui Dumnezeu este eliberarea, nu întemniţarea.” „Libertatea, i-ar sta ecou, de dincolo de mormânt, Bartolomeu Anania, e un dar de la Dumnezeu, un dar ontologic, nu dobândit.”

Căci liber este omul şi om cu adevărat doar atunci când nu se gândeşte la sine, ci pe sine!

Realul - proteism, fertilitate şi ispitiri poetice (II)

Terezia FILIP

Realul imediat, ca şi mundaneitatea, privită în dimensiunile ei cosmice, curge, în viziunea poetică a lui Nichita Stănescu, în cicluri şi etape mai mult sau mai puţin proteice şi germinative, evoluând sau alternând între *perioadele de sterpie* ale existenţei şi altele *de graviditate*, iar acestea se confundă cu însuşi fluxul timpului: „După-o vreme de sterpie, vine-o vreme/ când însuşi timpul rămâne gravid/ când însuşi anul devine viermănos ca brânza/ mâncată de zeul cel pofticios”, afirmă poetul într-un poem, *Plod* (*Opere*, I, p. 983). O astfel de reverie a timpului şi a realului, când sterp, când fertil, când degradat, când valid, relevă următoarele trei aspecte ale relaţiei eu-lume: 1. *Realul* se constituie ca efect, ca un produs, sau ca o con-lucrare rezultată din intervenţiile şi incidenţele permanente ale spiritului uman în ţesătura sau în complicata lui arhitectură, din diversitatea de opţiuni, de preluări şi de restituiri ale omenescului către ori dinspre această structurare de lucruri numită lume. 2. *Eul,* în această ecuaţie, apare ca o entitate damnată la o relaţie permanentă, dinamică, vie, a sa cu realul imediat sau cu cel îndepărtat, cu cosmicul chiar, relaţie din care nu există putinţa de-a se sustrage.

Al treilea aspect îl constituie *modelarea reciprocă eu-lume.* Aceasta reprezintă nu doar un schimb continuu, ci şi o reciprocă adaptare ce remodelează perpetuu cele două entităţi implicate, atât eul cât şi lumea. Şi aceasta, pentru că proteicitatea realului însăşi derivă dintr-o germinare perpetuă, sau o demultiplicare şi o ferventă acţiune a acestui *centru efervescent* care este *eul în câmpul realului,* tot aşa cum sinele este şi activează permanent din câmpul interior al eului. Toate *atingerile* sau interferenţele sale sunt pentru eul poetic veritabili fermenţi ai prezenţei sale în real. Din ele derivă o fenomenalitate de *maturizare* şi demultiplicare a sinelui, o *fermentare* a lucrurilor care, în existenţa lor, înaintează fatal către o maturitate firească, specifică tuturor schimbărilor şi evoluţiilor posibile: „Sunetul pasului muierii mele/ face băşici,/ fiere gravidă de fiere,/ verde furnicat de urzici/ şi tu fermentaţie,/ –înmulţire a sinelui, naţie” (*Idem*). Ipostaza de plod este una simbolică şi metonimică, deopotrivă a realului şi a eului aflat în el, precum o enzimă într-o materie care fermentează prin fiecare element al ei în parte, sau prin fiecare particulă ce-i aparţine, precum sămânţa germinează într-un teren fertil.

Ca orice sistem viu, această fertilitate a proceselor din real poate risca însă şi *alterarea, devierea* sau *defectarea. Greaţa* este un poem care subsumează imaginar relaţia eu-lume unei riscante dinamici: fie unei excesive preluări pe care o operează eul în relaţie cu lumea, prin simţurile sale avide şi muşcătoare, cu funcţie gnostică, fie unei excesive cedări necontrolate dinspre sine spre real, spre spaţiul lumii. Eul absoarbe şi restituie, eul preia şi returnează, iar realul intră-n acest malaxor al funcţiunilor omenescului – simţurile – care, pentru a cunoaşte, devorează înfometate, mai mult sau mai puţin selectiv, lumea: prin vorbire, prin privire, prin auz, olfactiv sau pe cale tactilă. Dar restituirea *către real* pe care o operează omenescul – individualitatea – se poate prezenta uneori drept creaţie, iniţiere sau gnoză, o îmbogăţire, deci, atunci când simţurile decantează şi esenţializează sensuri, iar alteori, ba. Când simţurile preiau pe apucate şi fragmentar reverberaţii, secvenţe, din real, restituirea reprezintă *o defecţiune în relaţia cu lumea, o deversare, o vomitare* a unui real masticat la repezeală şi mai mult sau mai puţin „digerat”, dar neasimilat şi neesenţializat. Şi aceasta întrucât procesele de germinare produse în exces, precum orice materie sau orice realitate febrilă şi fertilă, se pot afirma în două modalităţi: proteic şi coagulant, sau pot devia spre alterare, pot da greş. În acest din urmă caz, *vorbirea*, care iese pe gură sub forma cuvântului, ca efect şi rezultat al foamei eului de real şi al consumării/ingurgitării realităţii într-un fel sau altul, manifestată prin toate simţurile – auz, văz, miros, atingere – *vorbirea*, deci, devine un discurs inutil şi caduc, o deversare, o vomitare. Ea nu contribuie în acest caz la ţesătura şi validitatea realului, ci la alterarea lui.

Căci ce altceva este vorbirea neesenţializată şi *nepoetică*? Ea reprezintă tocmai discursul *nesapienţial şi neinspirat*, care apare fie ca rezultat al unei *devorări înfometate* şi neselective a realului, fie ca un exces verbal necontrolat, fie ca o *vomitare* de-a valma a lucrurilor asimilate prin simţuri şi mai mult sau mai puţin *mistuite,* decantate în cuvinte. Iată versurile ermetice, aparent derutante: „Acum la urmă terfeliţi vărsăm/ copacii mistuiţi cu greu de substantive,/ burţi de cuvinte se târăsc,/ pe burţile umflate maladive./ Vomită prin vocale sensul strict,/ mâncat la nimereală şi de foame,/ de trupele abstracte năvălind/ ale vocalelor romane” (*Opere*, I, p. 454, *Greaţa*).

→

Homo sapiens

Ca putere de configurare a sensului, esenţă sacră, decantată din lucruri, *vorbirea realului* prezintă două posibilităţi: ea poate trezi materia la viaţă, [1] spiritualizând lucrurile, optimizând realul însuşi, conferindu-le o nouă dimensiune, sau punând în lumină sensul din ele şi constituind, în conformitate cu menirea creatoare a cuvântului, un discurs care (re)instaurează lumea. Acesta ar fi *discursul esenţializat şi sapienţial, discursul poetic* iscat de reveria umană în jurul lucrurilor sau de asimilarea lor prin cunoaştere, căci tocmai acesta este sensul literaturii şi al poeziei aşa cum îl defineşte Bachelard. Sau, dimpotrivă, vorbirea realului poate da greş, eşuând într-un *discurs steril* – profan, vulgar, i-am putea spune, ce degradează realitatea, vomitând sensurile eronate, nemistuite ale lucrurilor („mâncate la nimereală şi de foame"), perturbând astfel şi alterând ţesătura realului etc. O asemenea vorbire este ne-poetică, ne-sapienţială şi inaptă să decanteze esenţa din lucrurile vorbite, ea alterează, iar nu creează, ea deversează, iar nu ordonează, ea dezbină şi nu coagulează, deviind de pe orbita sa firească, odată cu limbajul pe care îl aureolează ori îl întunecă, şi realul, în loc să-l vegheze şi ordoneze...

Discursul edificator sau *vorbirea sapienţială* care, pe de-o parte, coagulează şi esenţializează sau edifică lumea şi sporeşte sensul din lucruri, sau *discursul steril* şi *distructiv* care, pe de altă parte, alterează realul, destramă sau dezbină, sunt vizate de această stranie alegorie a lui Nichita Stănescu. Această ambivalenţă a vorbirii depinde de modul în care omul operează prin simţurile sale asupra realului. Când *vederea* nu decantează lucrurile, sau când percepţia realului nu e selectivă şi sapienţială, nutritivă, pentru cel care priveşte, aude, contemplă, preia, *greaţa* se manifestă ca o consecinţă maladivă a privirii imperfecte şi impure a eului asupra lumii, a unui eu ale cărui simţuri devorează fără a esenţializa, întrucât *ochii, nările, auzul, pielea* nu asimilează creator lumea, ci la repezeală, de-a valma, neselective şi inapte de-a releva sensul lucrurilor. Astfel, ochii, privirea, simţul olfactiv, în loc să coaguleze lumea, o deversează maladiv: „vomită ochii… vechi vedenii", neasimilate, neprivite înţelept şi drept, ci „mâncate tot de-a valma şi mirat./ Vomită nara mirodenii/ pe care-n timp le-a respirat" (*Idem*). Auzul restituie şi el, din greaţă, note false ori sunete sterile, muzici fără sens: „Timpanul alb vomită muzici/ pe care nara nu a nins,/ şi pielea vechi pipăituri vomită,/ care-n burice i s-au prins" (*Idem*). Ceea ce vizează aici metaforic poetul poate fi chiar diferenţa între cunoaşterea senzorială, limitativă şi caducă şi cea spirituală şi instaurativă de sensuri în lume. Aruncat în real, prin naştere şi printr-o funciară condiţie, eul este angrenat într-o relaţie fertilă cu lumea, o ecuaţie în care simţurile devin căi de comunicaţie parcurse dinspre eu către lume şi invers. Intrate în relaţie cu *trupul activ şi devorator sau edificator de real,* aromele lumii, gusturile şi sunetele ei, imaginile şi miresmele, aspectele şi sensurile ei preluate prin simţuri se pot întoarce mai mult sau mai puţin îmbogăţite şi fertile în lume, ori, dimpotrivă, mult diminuate, împuţinate şi pauperizante. Esenţializate, aceste sensuri şi esenţe mundane – imagini şi frumuseţi, sunete şi ritmuri, miresme şi culori, asperităţi şi moliciuni, îmbogăţesc realul, pe când nedecantate, învălmăşite, prost înţelese, ele sunt restituite maladiv şi inutil, *vomitate* prin cuvinte fără sens, într-o *vorbire profană* complice la ţesătura precară a unui *real defectat astfel, alterat şi maladiv* prin complicitatea umană a vorbirii.

Din această perspectivă poetică, inedită şi modernă, omenescul în lume este tributar unei sacre responsabilităţi în relaţia sa cu realul. El devine fie complice şi creator, fie un factor perturbator şi distructiv în actul de perpetuă elaborare a realului. Insul în lume pare a fi menit *ab intio*, în viziunea nichitiană, la *o gnostică preluare şi restituire* prin simţuri a ceea ce realitatea sau mundaneitatea îi oferă. Lumea, în această ecuaţie, se propune ca *un real creat* necontenit, *îmbogăţit* mai mult sau mai puţin, ori *de-a dreptul pauperizat, perturbat şi deviat* prin acţiune şi complicitate umană, pe măsura capacităţii senzoriale şi sapienţiale a indivizilor de-a fi, sau nu, martori activi şi creatori al lumii, de-a participa la real ca la o creaţie perpetuă, realizată din mers. Lumea se află, astfel, într-o anumită coincidenţă valorică cu indivizii care o elaborează. Ei nu sunt doar martorii, ci şi creatorii, autorii realului.

Această dinamicitate şi dublă posibilitate de acţiune a eului în real constituie *o formulă poetică neomodernă,* patentată de Nichita Stănescu, care echivalează *teoria lupasciană a transfinitului* [2]. În această accepţiune de tip matematic, individul raportat la timp participă la „un finit care este şi trebuie neîncetat depăşit, fără ca infinitul să poată fi vreodată atins" [3]. Aceasta ar echivala în termeni poetici cu celebra sintagmă eminesciană *clipa cea repede* – dacă nu chiar cu horaţianul îndemn *carpe diem* – pe care individul o trăieşte ca pe secvenţă certă a prezentului său, în care se consumă orice experienţă, sufletească, spirituală sau fizică. Ideea *prezentului etern* ca singura certitudine temporală e clasică şi definită poetic de Eminescu, însă modalitatea de consumare a acestei felii de infinit numită *transfinit* este neomodernă. Ea poate desemna un gest sau o acţiune *de risipire* şi de pierdere, de diminuare, sau, dimpotrivă, un act *de intensificare* a clipei.

Transfinitul e, deci, falia, secvenţa de prezent în care petrece individul, depăşind-o necontenit. Există însă şi în accepţiunea lui St. Lupasco dubla posibilitate a omului de a experimenta şi depăşi finitul, sau limitele prezentului: „pe două căi divergente, opuse, contradictorii, pe calea *e* şi calea *e'* " [4]. Aceste două modalităţi acţionează contradictoriu – *pozitiv şi creativ*, pe de-o parte, ori, dimpotrivă – *dispersativ şi chiar distructiv,* pe de altă parte. Şi aceasta, întrucât şi în logica lui Lupasco lucrurile sau energiile degajate de ele se manifestă în două modalităţi, similar cu *elaborarea de sensuri,* sau cu *deversarea acestora* relevată de imaginarul poetic al lui Nichita Stănescu, prezentat mai sus, adică: „Există cu necesitate un transfinit pozitiv şi identificator şi un transfinit negativ şi diversificator, diferenţiator" [5], afirmă Lupasco. Adică, există două posibilităţi şi două valori pe care individul le poate conferi realului şi timpului său – una maladivă şi deconstructivă, iar alta edificatoare şi intensificativă.

Individul contribuie la această *în*-fiinţare, ţesătură sau elaborare mundană – care în limbajul lupascian reprezintă *transfinitul* timpului prezent şi al spaţiului său de existenţă – pe măsura *capacităţii sale senzoriale* şi *sapienţiale* de-a fi, sau nu, un *martor activ şi creator în lume*, de-a participa la real ca la o creaţie perpetuă, care se elaborează continuu, din mers. Omul poate deveni astfel *complice la actul divin al creaţiei* sau, dimpotrivă, el poate fi un factor perturbant care doar destramă, de-construieşte sau alterează cu prezenţa şi acţiunile sale, cu simţurile şi cuvintele sale, ţesătura mundană care-l include ca parte ori particulă a ei. Nichita Stănescu transpune aici imaginar şi poetic un proces entropic similar celor identificate în fizică sau în lumea biologică, echivalându-l însă unui plan de existenţă social, spiritual şi sapienţial. Pregnant observat de ştiinţe în secolul XX, fenomenul entropic este atribuit de unii cercetători [6] şi sferei umane, biologiei sau planului social.

Astfel se face că, privite dintr-o perspectivă energetică mai mult sau mai puţin intensă, „acţiunile noastre – după o afirmaţie a lui Solomon Marcus – pot să grăbească sau să încetinească procesul entropic" [7]. Poezia nichitiană, cu imaginaţia ei debordantă, poate fi citită şi ca o formă intuitivă de identificare şi exprimare simbolică a unor legităţi şi fenomene naturale, din micro- sau din macro-fizică. Ajungând astfel la un punct înalt al ei în care întâlneşte nu numai ştiinţa secolului XX, ci şi morala, poetul relevă imaginar şi metaforic faptul că individul sau omenescul, în ţesătura realului, a lumii, se poate opune procesului entropic sau, dimpotrivă, poate complicita la acesta, sporind posibilitatea de dispersie sau de distrucţie mundană.

Definită astfel, neomodernist şi aparent bizar, condiţia poetică poate echivala tot atât de bine cu o accepţiune creştină sau mistică, cu una raţională sau ştiinţifică, dacă nu cu una etică, relevând rostul constructiv, să-i spunem, al individului în magma realului. Tributară materiei şi viermuielii proprii, exceselor sau insuficienţelor, existenţa mundaneităţii, ca şi a individului, precum orice sistem viu, cunoaşte sporirea şi împlinirea sau, dimpotrivă, e pândită de pericole, de sincope şi devieri de pe orbita cosmică: „Poate că se şi mai dezaxează/ sfera asta împuţită viermuită,/ care înlăuntrul său se înnoptează/ cu reci păsări, da, iubită!" (*Opere*, I, p. 934, *Lăsare*). Iar în cazul unei astfel de abateri de la legităţile armoniei cosmice sau socio-morale, îi revine omenescului – condiţie distinctă-n marele spectacol mundan – *re-axarea sferei lumii pe orbita ei cosmică* şi restabilirea convenţei teluricului cu cerescul: „Să împingem sfera, să împingem/ ori de sus în jos prea albul/ fulg al inimii pe care-l ningem…" (*Idem*).

Metafora călăririi prin destin, recurentă şi atât de semnificativă în simbolistica stănesciană, reiterată în acelaşi poem, *Lăsare*, devine din nou relevantă din altă perspectivă. Pentru că numai în măsura în care cavalcada simbolică prin destin reprezintă o *fericită alianţă* a calului cu ghidul său vertical, omul – a simţurilor cu spiritul, a corporalităţii cu gândul şi, în ultimă instanţă, a orizontalităţii cu verticalitatea – cunoaşterea şi participarea individului la ţesătura lumii poate fi creativă, benefică şi echilibrantă: „Deci, iha, iha, ei sânt/ însetaţi şi fără verde,/ cal cu om pe el, pământ,/ cu pământ cu tot se pierde" (*Idem*).

Alegoria călăririi prin real este fără îndoială şi una a poetului ca ghid al propriei fantasme aflată în cavalcada căutării sensurilor. *Simţurile* destinate drept căi de participare activă a eului la real şi de cunoaştere, poetică sau mistică etc., pot fi creative. Dar, în alternativă, nu, căci echivalate cu pământul trupesc, „cal cu om pe el, pământ", reduse doar la simple funcţiuni organice, ele, căile senzoriale nu reprezintă nimic mai mult decât o certă pierdere de sine, o risipire a fiinţei într-o cavalcadă ce exprimă doar un ritm inutil al individului în lume. Dimensiunea *telurică şi orizontală* a fiinţei reprezentată simbolic de himera cabalină, poate fi totuşi salvată de la pierdere şi risipire de componenta verticală, întruchipând nu pământul, ci spiritul, nu voluptăţile senzoriale, ci bucuriile spirituale. *Nostalgia sinelui pur, fără simţuri muscătoare, active şi agresive* – „fără de dinţi la pleoape şi urechi" – apare în finalul poemei *Greaţa*, ca o nostalgică proiecţie a increatului, ipostază fericită a unei echivalări a eului cu sinele embrionar, sau a sinelui rămas în sine, într-o perpetuă copilărie, nedivizat întru devenire: „O, dar de însuşi şi de nemâncare/ lăsat lucios, lăsat febril,/ e-această necontinuare/ de-a fi perpetuul copil// născut fără de gură, fără/ de dinţi, de pleoape şi urechi,/ făcând cu sine sinele întruna/ de nemaidespărţit perechi" (*Opere*, I, p. 454, *Greaţa*).

Simţurile, funcţionând în accepţiune poetică nichitiană după modelul gurii, *cu dinţi*, sau *cu gură* ele însele – ochii, nările şi urechile – fac din eu, în ecuaţia sa cu realul, o entitate nu doar flămândă, ci de-a dreptul muşcătoare şi devoratoare, aflată într-un fel de *continuitate* organică cu realul şi menită pe cât să asimileze lumea, tot pe atât să-i restituie acesteia rezultatul a ceea ce a preluat din ea. Imaginarea poetică a unei astfel de relaţii dinamice şi productive instituie un trafic perpetuu între eu şi mundaneitate, statuând individul şi omenescul în *optica unei sacre responsabilităţi* de sine şi de lumea pe care, de fapt, indivizii din ea o elaborează, o întreţes sau, dimpotrivă, o destramă continuu.

(Continuare la pag. 25)

Homo sapiens

Răsplata perseverenței:
Alexandru Surdu și elaborările sistemice

Marian NENCESCU

Până la un anumit punct istoric, reprezentat simbolic de începutul veacului al XX-lea, noi, românii, ca națiune, am rămas blocați între două „lozinci contradictorii": *sincronismul* și *cosmopolitismul* (v. comentarii mai pe larg în Nicolae Breban, *Spiritul românesc în fața unei dictaturi,* București, Ed. Allfa, 2000, p. 29). Asta înseamnă că, pe de o parte, am acceptat ideea că instituțiile culturale românești sunt, în esența lor, *tinere,* fiind predispuse, așadar, la experiențe modelatoare și inspiratoare de factură occidentală, iar, pe de altă parte, am asistat la experiența „acerbă" a căutării identității și autohtonității cu orice chip, a exprimării „gândirii idiomatice în detrimentul celei universale".

În acest fel, principiul sănătos al pragmatismului american, concentrat în expresia *do it yourself,* devenit local *prin noi înșine,* s-a convertit într-o atitudine purtând pecetea de *autohtonism românesc,* în jurul căreia s-a creat o „opoziție regională" față de orice atitudine străină, percepută adesea ca „imperială".

Din acest trunchi local, altoit pe bun simț și pe *logica creatoare a culturii,* s-a născut spiritul „blând-anarhic al populațiilor dintre Nistru și Dunăre", în fapt, tradiționalismul românesc, predispus mai degrabă spre cultivarea limbii și transfigurarea poetică, decât spre *problematizare* și spirit universal, după formula, desigur autorizată, anume că „nu există universal fără național", accentul căzând, evident, pe *național.*

În acest context, de valorizare a *spiritului filosofic românesc,* curent inițiat la noi de marile școli interbelice, respectiv, cele de la București, Cluj și Iași, se situează și profesorul Alexandru Surdu (n. la Brașov, 24 februarie 1938), recent ales vicepreședinte al Academiei Române, care și-a asumat sarcina continuării cultivării tradiției filosofice, în special pe linia *șanselor* pe care le-ar fi avut filosofia românească dacă ar fi urmat filonul școlii *aristotelice,* generatoare de sisteme filosofice originale.

Plecând de la observația că românii au ajuns târziu să se ocupe de elaborarea de sisteme filosofice, în variante conceptuale și disciplinare, profesorul Alexandru Surdu observa că „acest domeniu nu a fost în defavoarea lor" (v. art. *Șansele filosofiei românești,* în *Cercetări logico-filosofice,* București, Ed. Tehnică, 2008, p. 544), pe motiv că în acest fel *mângâierile filosofiei* ne-au ajuns pe când Occidentul trăia deja faza de „inflație sistemică".

Pe cale de consecință, sistemele filosofice românești, inițiate, în interbelic, de Lucian Blaga și Constantin Noica și, recent, de Alexandru Surdu, lipsite de aspectul *rigid,* tradițional, și ferite de „imaginea fantomatică a istoriografiei", au adesea propria metodologie structurală, care poate *să stea în picioare* și chiar să reziste judecății timpului. Faptul că filosofia de tip sistemic a fost exercitată pe tărâm românesc mai degrabă *sporadic* decât consecvent constructiv nu face decât să confirme ideea că filosofia, ca orice creație individuală, presupune libertatea spirituală a creatorului, condiție, din păcate, rareori îndeplinită de-a lungul vremii.

Mergând, așadar, pe calea *vocațiilor filosofice românești,* profesorul Alexandru Surdu a purces la elaborarea unor „mărturii teoretice", menite să contureze ceea ce s-ar numi *un sistem filosofic dialectico-aplicativ,* pornind de la câteva concepte fundamentale, reprezentate geometric prin figura *pentagonului* (*Subsistența, Existența, Ființa, Realitatea* și *Existența reală,* ultimele patru constituind ceea ce, îndeobște, denumim *Lumea*).

Până în prezent, profesorul Alexandru Surdu a elaborat și publicat primele 3 volume ale ciclului intitulat *Filosofia pentadică* (vol. I, *Problema Transcendenței,* 2007, vol. II *Teoria Subsistenței,* 2012, și, cea mai recentă apariție, *Existența nemijlocită,* 2014, toate asumate de Editura Academiei, ultimele două apărând și cu sprijinul Editurii Ardealul, din Tg. Mureș, director Eugeniu Nistor).

Ceea ce provoacă și incită la acest nou demers descriptiv-național, *unic în peisajul cultural contemporan,* este capacitatea de a depăși capcanele unor limite și limitări de natură conceptuală, adesea insurmontabile, și de a privi, cumva, spre „zariștea viitorului", cum o numea Lucian Blaga, dar nu dintr-o perspectivă fragmentară, așa cum face filosofia transmodernă, ci integral, potrivit sintagmei *totum pro parte.*

În acest sens, identificarea și definirea unor „subcategorii antologice", demers întreprins în special în vol. II al ciclului (*Teoria Subsistenței*), indică efortul de adaptare a limbajului comun (extras, adesea, din *lada cu zestre* a creației folclorice) la elaborarea judecăților particulare, care iau forma *conceptelor*, elaborate de profesorul Alexandru Surdu în cele aproape patru decenii de activitate publicistică (a debutat cu un articol de specialitate în *Analele Universității București,* seria *Acta logica*, iulie-august, 1964).

În esență, *Teoria Subsistenței* analizează ființa umană, în calitate de vietate paradoxală, cu întreaga ei încărcătură de niveluri și straturi existențiale, pornind de la doi poli de gândire: *Existența* și *Subsistența*. Dacă primul pol reprezintă lumea înconjurătoare, *Subsistența* desemnează dimensiunea *de fond* a acestor manifestări, mergând până la „subcategoriile autologice".

Nu întâmplător, într-un interviu acordat profesorului clujean Teodor Vidam (*Tradiție și comunicare,* în vol. *Academicianul Alexandru Surdu la 75 de ani*, Brașov, Ed. Kron-Art, 2013, p. 223), profesorul Alexandru Surdu vorbește despre „o naturalizare a omului", fenomen intens mediatizat sub forma unor programe televizate, promovate în special pe canalele *Discovery* și *Animal Planet* (căzute sub influența culturii *New Age*) și care prezintă corpul uman ca având componente și structuri fizico-chimice *animaliere.* Această umanizare a naturii și reducere, în esență, a firii umane la comportamentul animal închide, în opinia profesorului Alexandru Surdu, „cercul hermeneutic" care blochează explicarea științifică a inteligenței umane.

Fenomenul este asemănător situației când romanii, după cucerirea Greciei, au închis Oracolul de la Delfi, pe motiv că „zeul nu mai avea nimic de spus". Or, hermeneutica, prin polivalența și mlădierea analizelor pozitivist analitice, conduce spre ideea, falsă, că bariera dintre adevăr și nonadevăr ar dispărea. Prin ieșirea din acest „cerc hermeneutic", avem dovada că omul, cu toate asemănările semnalate, e altceva decât animalul, chiar și din simplul motiv că poate gândi *dincolo de el însuși,* situație exclusă de „cercul hermeneutic" trasat anterior.

Analizând, de pildă, „Supercategoriile autologice", profesorul Alexandru Surdu pornește de la un enunț primar: Transcendența este cuprinsă în *Subsistență*, care este Totul. Cităm: „Determinată genetic, sau nu, năzuința omului de a transcede în spațiu și timp l-a călăuzit, cel puțin de când deținem date, *întotdeauna*" (s.n.) (*op. cit.*, cap. IX *Transcendența și Subsistența,* p. 217). Cu alte cuvinte, Subsistența, situată la limita dintre Existență și Transcendență, este atotcuprinzătoare, putând, la rândul ei, să fie analizată categorial, în maniera dialectico-speculativă, dar fiind altceva decât Transcendența.

Identificând „cele cinci subcategorii autologice ale Subsistenței" (Unul, Totul, Infinitul, Eternitatea și Absolutul, delimitate însă de *bine* și *frumos*, considerate drept categorii *relative*, deoarece admit gradații), profesorul Alexandru Surdu admite că Subsistența trebuie să rămână *începutul filosofiei,* cu precizarea că primatul substanței este subordonat adesea de Transcendență. Așadar, problema Transcendenței, „un produs târziu al filosofiei", este importantă, dar nu fundamentală, câtă vreme „Substanța este începutul" (*op cit.*, p. 219), iar Transcendența doar „preludiul" acesteia.

Cu alte cuvinte, tot ce face parte din Subsistență ține fundamental de începuturile oricărui sistem filosofic, chiar dacă, în practică, începutul istoric al filosofiei nu este totdeauna sistemic (cu o singură excepție, admite profesorul Alexandru Surdu, respectiv în filosofia indiană, unde „Transcendența și Transcendentalitatea respectă criteriul istoric").

Pagini fundamentale din primul volum al ciclului *Filosofia pentadică* sunt dedicate, firesc, unor concepte ce trimit mai degrabă la simțuri decât la *reprezentări.* Este vorba de problema *transcendenței parapsihice* (*op cit.*, cap. VI, p. 151 și urm.) și mai ales despre *Transcendența divină*, situată la granița care desparte Existența de Transcendență. Distingând ideatic, de pildă, între *transcendența relativă* (care păstrează ideea continuității) și cea *absolută* (situată dincolo de „granița ce trebuie sărită"), profesorul Alexandru Surdu constată că religia (de la *religare*, a face legătura) reprezintă tocmai legătura omului cu Transcendența (mai precis, cu partea superioară a sa, Subsistența). Se dovedește, astfel, justețea pretenției lui Hegel de a pune religia înaintea filosofiei, chiar și din simplul motiv că, vulgar vorbind, apariția filosofiei ar fi însumat sfârșitul religiei. Or, așa cum observă profesorul Alexandru Surdu, „Marile religii ale lumii evidențiază, confirmă ori infirmă considerațiile științifico-filosofice asupra Transcendenței, fiind utile pentru conceptualizarea lor dialectico-speculativă, adesea evident *pentadice* (s.n.), sau cel puțin interpretate în maniera filosofiei pentadice" (*op cit.*, p. 171).

Ca exemplificare, sunt prezentate atât concepte din hinduism și budism, cât, cu prisosință, din creștinism, unde relevanța Transcendenței este evidențiată inclusiv prin „apariția lui Dumnezeu sub formă umană" (*ibidem*, p. 186).

Două traduceri trădătoare în cărțile lui Cioran

Isabela VASILIU-SCRABA

Cioran scrisese într-unul dintre caietele sale de taină (*Cahiers,* 1997, p. 489) că un text tradus încetează să fie al autorului. Justețea observației se poate lesne verifica după citirea a două traduceri „trădătoare" (*tradutorre = traditore*): un cuvânt din volumul de *Convorbiri cu Cioran* (Ed. Humanitas, București, 1993), altul în *Demiurgul cel rău* (Ed. Humanitas, București, 2006), ambele având în comun fundalul unei „stiințe" care a încetat să fie „stiințifică" după cel de-Al Doilea Război Mondial. În primul caz, contextul este dat de o istorie trăită de Cioran, în al doilea caz e deformată ideea abandonării echidistanței în civilizația omului modern.

Cu ocazia unui interviu din 1972, Emil Cioran si-a amintit că părinții i-au fost *deportați*, mama la Cluj (în Transilvania), iar tatăl la Sopron (în Ungaria), la vremea „Războiului pentru întregirea neamului" (vezi Mircea Vulcănescu în *Enciclopedia României,* vol. I, *Statul,* București, Imprimeria Națională, 1938; fișă reeditată sub același titlu de I. Oprișan la Ed. Saeculum I.O., București, 1999).

În volumul apărut în 1993, Friederike Schanz-Pandelescu traduce că părinții lui Cioran ar fi fost „transportați" (Cioran, *Convorbiri*, Ed. Humanitas, 1993, p. 7). Ceea ce este oricum mai bine decât „teleghidați", „teleportați" sau „transgresați", termeni la fel de „trădători" ai sensului *deportării pe criterii etnice* la vremea administrației ungurești a Transilvaniei dinainte de 1 Decembrie 1918.

Ceva lumină în ceața acelei „transportări" aduce o lucrare istorică a unui preot arestat și deportat cu familia în noaptea de 15/16 august 1916 de către jandarmii unguri, *deportare* care a pricinuit decesul bătânului preot Avram Stanca. Povestitorul întâmplărilor de atunci este tatăl poetului Radu Stanca (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Starea de poveste într-o poezie de Radu Stanca,* în revista *Asachi*, Piatra Neamț, nr. 99, mai 1997, pp. 4-5), și al memorialistului Horia Stanca (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Horia Stanca: Jumătate de veac după cum „a fost să fie",* în Suplimentul „L.A.I." al *Cotidianului*, din 20 febr. 1995, și Isabela Vasiliu-Scraba, *Horia Stanca: Fragmentarium berlinez. 1942-1945,* în revista *Asachi,* nr. 145, martie 2001, p. 8).

Apreciată de istoricul academician Alexandru Lapedatu, din 1935 președinte al Academiei Române, arestat de Securitate în lotul istoricilor, închis în temnița de la Sighetul Marmației și decedat după trei luni de detenție politică făcută fără nicio vină (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Contextualizări. Elemente pentru o topologie a prezentului*, Ed. Star Tipp, Slobozia, 2002, p. 141), monografia scrisă de preotul ortodox Sebastian Stanca a fost premiată în 1933 de Academia Română.

Acel adevăr obiectiv, referitor la *arestarea* și *deportarea* intelectualității ardelene pe criterii etnice, a ieșit cu totul întâmplător la iveală dintr-o amintire subiectivă pe care Cioran o păstrase de la vârsta de cinci ani. Dacă stângăcia de traducere este întâmplătoare, ocultarea adevărului istoric poate fi un semn al lipsei de obiectivitate, în măsura în care nicăieri în volumul de *Convorbiri cu Cioran* nu este explicat cititorului român de ce a fost „transportată" mama lui Cioran într-o localitate din Ardeal și tatăl (care era preot) într-o localitate din Ungaria. Probabil pentru ca el să nu afle odată cu citirea volumului din 1993 că intrarea Regatului României în prima conflagrație mondială a coincis cu arestarea de către jandarmii unguri a sute de „preoți, învățători ai scolilor confesionale din Transilvania. Astfel, peste 140 de preoți români ardeleni au fost întemnițați la Cluj, Tg. Mureș, Odorhei etc., iar cei bănățeni, arădeni și bihoreni la Seghedin, Vaț, Caransebeș etc., acuzați fiind de «trădare de patrie» sau de «spionaj în favoarea României». Peste 200 de preoți din județele sudice ale Transilvaniei (Făgăraș, Sibiu, Hunedoara) au fost *deportați* și expuși intenționat la mizerii și umilințe în jud. Sopron (Ungaria); alți peste 100 de preoți români au fost nevoiți să treacă în vechea Românie" (pr. Sebastian Stanca, *Monografia istorico-geografică a localității Petroșani*, Ed. Fundației „I.D. Sârbu", Petroșani, 1996, p. 89).

Într-o notație din volumul *Demiurgul cel rău* (Ed. Humanitas, 2006, p. 140) referitoare la lipsa de obiectivitate, Cioran critică falsitatea, vulgaritatea (lipsa de civilizație) și încrâncenarea modernilor, care „veulent que la raison soit a tout prix partisane". Spre deosebire de moderni, anticul Homer îi apărea lui Cioran mult mai civilizat. Pentru că, în povestirea unor evenimente istorice, nevăzătorul rapsod își permitea *luxul obiectivității*: „a une époque tardive comme la notre, *il n'y a plus de place que pour l'attitude*", notează el (*Oeuvres*, p. 1248).

Ideea cioraniană corespunde perfect observației istoricului englez Antony C. Suton (1925-2002) despre voita și atent urmărita falsificare a istoriei de dinaintea și de după cel de-Al Doilea Război Mondial. Despre controlul așa-ziselor adevăruri istorice privitoare la această perioadă, istoricul englez spunea în 1980 la Radio Liberty că „never since the Dark and Middle Ages have there been so many powerful forces organized and alerted against the assertion and acceptance of historical «truth» as are active today".

Cioran scoate însă remarca din impersonalul deciziilor politice și o trece în registul etic al libertății alegerilor individuale: pasiuni joase l-ar determina pe omul vremurilor noastre să nu dorească să fie obiectiv. În mod deliberat („rațional"), omul modern se arată a fi mai vulgar decât cel din perioada de început a civilizației europene, întrucât el a renunțat la „luxul obiectivității", *nelăsând loc decât prefăcătoriei și partizanatului.*

Emanoil Marcu distorsionează ideea prin următoarea traducere de tip „furculision": „într-o epocă târzie ca a noastră, nu mai e loc decât pentru *atitudine*", o „atitudine" probabil ținând de etica și morala comunistă care cerea tovarășilor să ia o „atitudine" hotărâtă față de dușmanii comunismului, sau împotriva „destabilizatorilor" (categorie în care un fost comunist l-a plasat în 1991 pe regalistul Culianu – vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Micșorarea lui Eliade și gonflarea lui Culianu,* în revista *Tribuna*, Cluj-Napoca, nr. 266, 2013, pp. 7-8 (partea I) și nr. 267, 2013, pp. 5-6 (partea a II-a), imediat după împușcarea acestuia în ceafă).

Gândindu-se la milioanele de români din temnițele comuniste (vezi dr. Florin Mătrescu, *Holocaustul roșu,* Ed. Irecson, București, 2008, 1430 pg.; ediția I, 1993) care continuau „ciclul suferințelor" după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, Virgil Ierunca notează „prostituția intelectuală" și *partizanatul* raționalistului J.P. Sartre căruia „nu i se cere decât o informație *obiectivă*. Dar el dă dovadă de ipocrizii și amnezii inexplicabile" (*Trecut-au anii... Jurnal 1949-1951*, București, 2000). De aceea și-o fi dorit Cioran să adauge alături de coroanele de flori de la mormântul lui Sartre un mic bilețel pe care să scrie „Mulțumesc" și să semneze „Moscova" (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Cioran, un mistic în lumea filosofiei*, în revista *Constelații diamantine*, Craiova, aprilie, nr. 4 (44), 2014, pp. 11-15).

Analizând terminologia filosofică utilizată de profesorul Alexandru Surdu pentru expunerea structurii pentadice a existenței, cercetătorul Dragoș Popescu constată, de pildă, o anume *reticență* în a introduce noi termeni, profesorul Alexandru Surdu fiind preocupat mai degrabă de *concepte* (succeptibile, la rândul lor de schimbări și îmbunătățiri), motiv pentru care comentatorii mai puțin avizați au senzația că autorul „bate mersul pe loc". În realitate, conceptele utilizate „reconstituie minuțios traseul conceptului de-a lungul aventurii grecești a gândirii (v. art. *Structura pentadică a Subsistenței* în *Acad. Alexandru Surdu la 75 de ani,* p. 186). La rândul său, Ștefan-Dominic Georgescu constată că „Despre Subsistență nu se poate elabora o *theoria* propriu-zisă, tocmai pentru că este dincolo de absolut, *sortită să rămână misterioasă*
(*op cit.*, p. 191).

În fine, renunțând la Lume (care cuprinde, în accepțiunea filosofiei pentadice, Existența, dar și Ființa, Realitatea și Existența reală), ca și la *Începuturile Lumii* (respectiv începutul Subsistenței, ca manifestare a ei în afara Existenței), profesorul Alexandru Surdu analizează, în volumul al III-lea al ciclului (*Existența Nemijlocită*, Ed. Academiei, Ed. Ardealul, Tg. Mureș, 2014), tot ce înconjoară existența umană, cu excepția lucrurilor și a obiectelor pe care le-a lucrat sau le-a prelucrat omul de-a lungul existenței.

Reîntorcându-se la textele clasice, la Aristotel în special, profesorul Alexandru Surdu constată, de pildă, că *Existența nemijlocită* trece dincolo de cunoașterea senzorială (*he aisthetike*), ca și de reprezentare (*he phantasia*), inclusiv de cea noetică (*he noethike*), refăcând firul trecerii de la Existență la Ființă (*op cit.*, p. 12).

Fără a intra în amănuntele unor controverse de natură terminologică, rezolvate de profesorul Alexandru Surdu cu maximă competență, în sensul operării unor distincții necesare dintre semnificația tradițională și cea modernă a unor termeni aristotelieni (inclusiv categoria semantică ce indică Existența, tradusă diferit în ediții, relativ, cu pretenții, din simplul motiv că, fără să-l înțeleagă pe deplin, majoritatea exegeților au simțit nevoia să-l „corecteze" pe stagirit, în loc să-l citeze pur și simplu), analizele pe text, în special cele de la subcapitolul 2 și următoarele (*op cit.*, p. 24) reprezintă *un exemplu superior de acribie lingvistică*. Din fericire, notează profesorul Surdu, marii clasiciști germani (Brandis, Becker sau Bonitz) „nu au comis greșeli de interpretare", un motiv în plus de a menține, inclusiv în filosofia modernă, terminologia tradițională.

Alcătuirea, în peisajul cultural contemporan, a unui sistem categorial cu suport românesc (pe care l-am dori cât de curând închegat definitiv) nu presupune închiderea, ci, din contră, deschiderea de noi perspective practico-aplicative. Apariția, în acest context, a cărților lui Alexandru Surdu deschide și o problemă de principiu: Există azi condiții pentru revitalizarea filosofiei românești?

Răspunsul îl aflăm tot în opera profesorului Alexandru Surdu: câtă vreme postmodernismul proclamă solemn sfârșitul filosofiei, inclusiv a celei practicate sub forma sistemelor filosofice, misiunea de a păzi intact „templul" gândirii românești nu revine unui savant anume, oricât de multe gânduri profunde ar avea acesta despre lume, ci armatei de „calfe și zidari", reuniți în „spirit românesc" sau chiar întru „sentimentul românesc al ființei". Făcând apel la „lateinerii" invocați de M. Heidegger la deschiderea cursurilor sale din anii '40, pregătiți să înfrunte spiritul absolut al filosofiei, profesorul Alexandru Surdu și echipa sa de tineri cercetători de la Institutul de Filosofie „C. Rădulescu-Motru" fac dovada că, atunci când e vorba de „vocațiile filosofice românești", *suntem aici.*

Brâncoveanu 300

Un veac valah între martiri și trădări

Acad. Răzvan THEODORESCU

Cu mai bine de un deceniu în urmă, scrutând mentalitatea românească premodernă, făceam observația următoare (1): dacă veacul al XVI-lea nutrea ideea fatalistă a caracterului inexorabil al stăpânirii turcești, venite pentru păcatele de tot felul ale creștinătății ortodoxe din defunctul Bizanț, secolul al XVII-lea avea să întărească o convingere profundă, potrivit căreia înțelegerea cu osmanlâii era singura cale posibilă pentru supraviețuire. O spunea Neculce în *O samă de cuvinte* – atribuind lui Ștefan cel Mare însuși sfatul pentru fiul succesor la tron „să închine țara la turci, iar nu alte niamuri, căci niamul turcilor sunt mai înțălepți și mai puternici" (2) –, o relua Cantemir în romanul cu cheie care este *Istoria ieroglifică*, prin glasul Hamelonului, adică al lui Scarlat Ruset, vorbind despre „zugrăvită plecarea capului" (3) pentru a-l potoli pe dușman, tot acolo proclamându-se, în legătură cu marele hatman Lupu Bogdan, cumnatul domnesc, „că adese s-au văzut mai cu norocire izbândele a vini, când cu supuneri și cu dosiri asupra nepriietenului să purcede" (4), cu încheierea ce pare a cuprinde o profesiune de credință a românului, indiferent de rangul social, în vremea de apogeu a turcocrației, „că trestiia, după vânt plecându-să, să îndoiește și iarăși să scoală, iară bradul, inpotrivă puindu-să, din rădăcină se prăvălește" (5).

Până astăzi, când sociologii găsesc în tot comportamentul românesc o orientare spre „cultura de supraviețuire", opusă „culturii de dezvoltare", însoțită de fatalism, paternalism, autoritarism și încercări de adaptare (6), ecoul acestor cuvinte ale personajelor alegorice închipuite de dușmanul de moarte al Brâncovenilor răsună extrem de familiar între hotarele noastre naționale și mai departe încă.

Principele care a patronat instrucția de sorginte aristotelică a „iatrofilosofilor" greci trecuți prin universitatea padovană și care a ctitorit biserici de tradiție dinastică, precum Hurezi, unde, în pronaos, era zugrăvită „dunga cea mare (...) a rodului și neamului său" și unde, în „Casa cărților", erau aduse cronici bizantine tipărite, în ediții greco-latine, în Parisul lui Ludovic al XIV-lea; voievodul care primea de la Habsburgi titlul de „Reichsfurst" și care, ca altădată Ștefan cel Mare, era apropiat de Constantin cel Mare, paralela între fiul lui Papa din Brâncoveni și fiul lui Constantinus Chlorus devenind motiv al culturii românești a vremii; iubitorul, în spirit ludic și baroc, de reședințe nobiliare la Obilești și la Potlogi, la Doicești și la Mogoșoaia, creator al celui dintâi stil cu caracter panromânesc, cu o posteritate modernă pe măsură – și-a încheiat viața alături de cei patru fii ai săi pictați în nartexul hurezean, în spiritul dramatic al unei epoci în care moartea mișuna în texte și în fresce, aducând „Judecata de Apoi" și „Apocalipsa" (7) în pridvoare de lăcașuri muntene și oltene, domnești, boierești și țărănești.

Era cumva sfârșitul Brâncovenilor, cel de martiri ai creștinismului ortodox, congruent cu un tonus eroic al timpului și al locului? Răspunsul este categoric negativ și în numele adevărului se cade să nu ocultăm tristele realități morale ale societății românești de acum trei veacuri.

Prin *Cântecul lui Constantin vodă Brâncoveanu,* devenit de-a lungul ultimelor două secole baladă, vicleim, colind, ba chiar și „joc", dramă folclorică intrată în repertoriul unor mineri din Transilvania, fiecare generație a putut citi și asculta, presărată cu eterne pilde morale despre înălțările și căderile omului, „o poveste minunată/ Auzită în lumea toată", al cărei erou, pierdut, „striga/ Pre împăratul blestema:/ Oh, păgâne și spurcate,/ Cum ne tai fără dreptate?/ Cu ce-ți suntem vinovați/ De perim nejudecați?" (8)

Sfârșitul lui Brâncoveanu a fost voit, de călăii săi, nu departe de chioșcul sultanului Ahmed al III-lea, aidoma unui spectacol care să ne înfricoșeze, de felul celor pe care ulițele Stanbulului nu le disprețuia niciodată. Se încheia, astfel, o viață de erou parcă desprins dintr-o dramă barocă, așa cum se scriau atâtea în veacul nașterii lui Constantin vodă. O viață ce ilustrase exemplar acele „fortuna labilis" și „roata vieții", de atâtea ori rechemate în texte și imagini din Țara Românească. Se încheia halucinant, lăsând amintirea – alături de moartea lui Mihai Viteazul – celei mai teribile jertfe românești din epoca veche (9).

Scriam cândva (10) că lumea noastră de la 1700, unde un privilegiat al sorții putea să aștearnă într-o scrisoare cuvintele: „Nu-mi trebuiești alt nimic cât o fărâmă de viață fără groază", iar un cronicar princiar se tânguia retoric pe marginea atâtor vexațiuni („O varvară și păgânească neomenie, până încât și cum necăjăști pă supușii tăi!"), încercarea lui Constantin Brâncoveanu de a instaura, cu ambiții pe măsură, o stabilitate politică de mult neatinsă, într-o domnie de mai mult de un sfert de veac, precum și proclamarea unor apetențe culturale care cereau timpuri mai faste, rămâne în istoria noastră un gest aproape eroic.

Orgoliosul, mult bogatul „bei al aurului" și-a aureolat – prin moartea de martir – o domnie zbuciumată și minată de incertitudini pe care și-o presimțise, așa cum prin opera sa ctitoricească și-a câștigat gloria de prinț al culturii, așa cum prin gesturile sale de oblăduitor al celor de o credință cu el din întregul Răsărit și-a dobândit faima de urmaș al bazileilor de odinioară. Mai observam cu acel prilej că sincroniile civilizației românești cu Europa și care pot fi reliefate cu osebire în câteva zone esențiale ale vieții aulice nu trebuie să ascundă nicicum distanțele, uneori uriașe încă, între mentalitățile de la Dunărea de Jos și de cele de la Atlantic. Există aici câte un detaliu neașteptat, a cărui licărire poate deveni lumină necruțătoare, dar necesară; în chiar anul 1688, când Brâncoveanu își inaugura domnia în Țara Românească, în miezul atâtor incertitudini orientale, la cealaltă margine de continent, în Anglia „revoluției glorioase", a „contractului politic" între popor și coroană, a sfârșitului domniei Stuarților, era pentru întâia oară menționat simbolul certitudinii occidentale, care până astăzi poartă numele lui Edward Lloyd, întemeietorul asigurărilor moderne... (11)

Găsim, de altminteri, ecoul acestei nesigurante funciare în chiar cronica oficială a domniei brâncovenești datorată lui Radu logofăt Greceanu. Pentru anul de hotar 1711 acesta nota: „Lucruri mai nestatornice și mai netemeinice și mai învăluite decât într-acest an, socotescu că niciun veac nu va fi adus pre nicăirile, ca cum au dus acest timp la Împărăția Otomanicească, că într-o zi striga de pace, iar într-alta odrăslea nepacea, într-o zi îmbrăca pă soli cu caftane, iar într-alta iarăși îi închidea și îi ocăriia" (12).

În această nestatornicie românească își făcea loc din plin un oportunism al boierimii, presărat la tot pasul cu trădări și hrănit de o mentalitate tranzacțională aflată sub semnul turcocrației despre care am scris odată (13).

Au trădat Cantacuzinii cei cultivați și mult călătoriți pe nepotul lor Constantin Brâncoveanu – rădăcinile potrivniciei au fost găsite în conflictul dintre fiii voievodului și progenitura stolnicului Constantin (14) –, dar trădau, ca prim neam al țării, și pe turci în folosul Habsburgilor și al Romanovilor, așa cum un cronicar al acestui „ruse Solomon danubien" (15) nu ezita să consemneze în ceea ce-l privește pe stolnicul Constantin, pe fiul său și viitorul domn Ștefan, pe spătarul Mihai: „Că nu era odihniți să slujească numai unui stăpân, adecă împăratului turcesc, de la care avea mila și cinstea, că umbla de amesteca lucrurile cu nemții și cu moscalii și cu alte neamuri (...) ce să fie ei în veac stăpânitori țării noastre și pământului nostru, pentru că-și luase cărți de la conții, grofii, de la amândoi monarhii creștini" (16).

Cercetări recente în arhivele otomane au scos la iveală faptul că divanul imperial de la Stambul numise domn în Valahia pe Ștefan Cantacuzino, în locul vărului său primar Constantin Brâncoveanu, pe când acesta se afla încă domn în Scaunul său din București (17).

Chiar și un cronicar neiubitor al Brâncoveanului, precum vornicul Radu Popescu, știa că boierii Cantacuzini „au fost stângerea vieții lui (a lui Brâncoveanu, n.n.) și a feciorilor lui și a casii lui" (18), după ce demască turpitudinea stolnicului Constantin, capul uneltirilor, care ar fi declarat turcilor că și-a otrăvit propriul frate, pe voievodul Șerban Cantacuzino, pentru că, pasămite, nu era loial Porții.

Completarea acestui sinistru peisaj moral o face alt cronicar contemporan atunci când scrie: „Iar Cantacuzineștii, adecă Săităneștii, care din feliul lor era neodihniți și nemulțămitori tuturor domnilor celor mai denainte, s-au arătat cu fiсleșug și cu răotate și domnului Constandin vodă încă au început să-l ficlinească, dela carele mult bine au avut, țiind pe unchii lui, Constandin Stolnicul, Mihai spătariul în loc de părinți și pe verii lui Ștefan spătarul, Radu comisul ca pe niște frați și credincioși" (19).

Este adevărat că boierii de la 1700 aveau predecesori ilustri întru trădare în spațiul muntean, de vreme ce Soliman Magnificul recompensa, cu aproape două veacuri înainte, pe Radu Paisie pentru slujbă credincioasă în campania de la Buda (1541), în timp ce acest fiu nelegitim al lui Radu cel Mare purta tratative secrete cu Ferdinand de Habsburg (1543) (20).

În același timp, speranța salvării personale – și, de ce nu, aceea a țării – conducea, în chiar veacul instaurării turcocrației, la trădări și oportunisme în serie: Ion Golîe, marele logofăt din Moldova, cerea lui Ion vodă cel Cumplit să se supună turcilor sau să plece (21); Alexandru al II-lea Mircea punea să se noteze în cronica murală de la Bucovăț, lângă Craiova, satisfacția că „credinciosul meu împărat", adică sultanul, l-a ucis pe voievodul român abia menționat, în locul său fiind pus Petru Șchiopul, propriul frate al domnului de la București (22); în fine, Ieremia Movilă dorea „să-l dea turcilor" pe Mihai Viteazul (23), împotriva căruia adusese oștile din Polonia, unde domnul moldav căpăta indigenatul, adică cetățenia nobiliară leșească. „Bunele deprinderi" au continuat, găsindu-le în epoca brâncovenească, atunci când aflăm că boierii munteni, „ca niște câini obraznici", reclamau pe Nicolae Mavrocordat, primul fanariot domnesc, lui „Ștaimvil" (24), adică lui Stephan, conte de Steinville, conducătorul austriac al Olteniei.

Sunt toate acestea scăderi morale care țineau de tranzacția necesară și de folosirea oportună a tuturor ocaziilor care au salvat neamul și statalitatea românilor. Epoca 1700 reflectă cel mai bine această parte a mentalului românesc în atitudinea nevoit duplicitară a lui Constantin Brâncoveanu față de marile puteri vecine, așa cum ne-o descrie cronicarul contemporan: „Constandin vodă la aceaste lucruri ce s-au făcut avea două socoteale, una îndemnase pă țariul ca să vie asupra turcilor, care de va bate pă turci, să fie izbânda moscalilor să arată cu fața curată, că din îndemânarea lui s-au făcut biruința asupra vrăjmașilor creștinești. Altă socoteală avea că scriia totdeauna la turci, îndemnându-i să meargă făr de grijă că le sunt oștile puține și flămânde și altele ca aceste socoteale gândiia să facă ca să nu scape de bine ori o parte va birui, ori alta. Dar săracul s-au scăpat de amândoo părțile: că moscalii l-au cunoscut de ficlean și înșălător de creștini, turcii însă l-au numit de hain împăratului..." (27)

Că prevala aici grija pentru siguranţa Ţării Româneşti o arată episodul din vara anului 1711, când Brâncoveanu „şădea la Urlaţi, lângă Cricov“, într-o tabără din care urmărea „ce vor face oştile moscăreşti şi cu ale turcului” (28), episod istorisit lămuritor de Radu Greceanu, care vorbeşte de grija principelui valah „în ce chip ar face ca într-o vreme cumplită ca aceia, întreagă să păzească ţeara şi fără primejdie dă către amândouă părţile, adecă şi dă către turci şi dă către moscali” (27).

Cercetând epoca lui Brâncoveanu, suntem aduşi, de fapt, să analizăm poziţia elitelor româneşti faţă de turcocraţie, mai ales odată cu veacul al XVII-lea, pentru care diversitatea punctelor de vedere, corespunzând diversităţii partidelor boiereşti din vremea regimului nobiliar, ne îngăduie să surprindem măcar un element de unitate politică pretutindeni prezent: nevoia supunerii faţă de Poartă, pentru păstrarea privilegiilor, a domniilor şi, implicit, a statalităţii româneşti, unică în sud-estul european.

Fie că este vorba de cronica logofătului Radu Greceanu, sau de cea a vornicului Radu Popescu, fie că ne referim la *Letopiseţul cantacuzinesc,* sau la aşa-numita *Cronică anonimă*, textele fac vorbire despre chipul în care, de la instalarea suzeranităţii otomane în secolul al XVI-lea, când „nici ţara nu s-au robit” (28), domnia şi boierimea vor fi înţeles că singura cale de supravieţuire este pactizarea cu duşmanul, prin supunere: „Aceşti domni, Neagoe den Ţara Rumânească şi Bogdan vodă den Moldova“ – ne aflăm la orizontul primelor decenii după 1500 – „au legat haraciu la turci, de vreame ce au cunoscut că într-alt chip nu să vor odihni” (29); iar atunci când un Radu de la Afumaţi ducea luptele antiotomane, amplu amintite pe piatra sa funerară din pronaosul bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş, boierii se împotriveau războaielor domneşti, „că nu vor putea să se bată, ei fiind puţini şi ţara mică, cu un înpărat ce au luat şi au coprins atâtea ţări şi are mulţime de oameni. Au voit cu toţii să meargă domnul la Poartă, să plece capul la poala înpăratului şi aşa au făcut” (30).

Evoluţia istorică va face ca în veacul următor, când intrepidul Mihnea al III-lea plănuia să ucidă pe turcii şi pe tătarii din ţară, boierii aveau să-l pârască necredincioşilor, pentru a se trezi apoi pârâţi la rândul lor, de domn (31), căruia îi zădărniciseră intenţiile belicoase cu cuvinte pe care le găsim în *Letopiseţul cantacuzinesc*: „vom zădărî şarpele şi ne vom înghiţi cu totul. Căci noi suntem o ţară mică şi făr de oameni, neputincioasă şi făr de ajutor de nicio parte, iar turcii sunt puternici, mari şi biruesc toată lumea, de la Răsărit până la Apus” (32).

Puţin mai târziu, în legătură cu domnia lui Radu Leon, „turcii, văzând că domnii ţărâi noastre să hainesc dă către înpărăţie, au poruncit să fie obicei, de al treilea an să meargă domnul la Poartă să sărute mâna înpăratului” (33), pentru ca o culme a duplicităţii politice să fie atinsă în vremea primului Cantacuzin încoronat din Muntenia: „După aceasta Sărban vodă, văzând că neamţilor (Habsburgilor, n.n.) le merg lucrurile înainte, de biruesc pă turci şi le iau cetăţile, ţările, au socotit că ai lui fraţi şi rude să trimită la Beci (Viena, n.n.), la chesarul, soli cu cărţi despre toată ţara, să se închine chesarului şi să ceară oşti ajutoriu înpotriva turcilor ca să-i dezlipească ţara de către turci şi să o lipească lângă chesarul, de care pă turci îi amăgea (ca un viclean) cu cărţile lui, scriindu-le că va să trimită soli la nemţi ca să îndemneze şi să se roage ca să facă pace între înpăraţi, să nu mai fie vărsare de sânge şi altele ca cestea, cu care adormia pă turci” (34).

Acestei naraţii lipsite de simpatie pentru Şerban Vodă – absolut firească din partea fiului lui Hrizea din Popeşti vistiernicul, victima Cantacuzinului – îi dă consistenţă un pasaj din *Letopiseţul cantacuzinesc*, care mărturiseşte că fiul postelnicului Constantin se temea „ca nu care cumva în zilele lui să cază ţara la vreo nevoe sau la vreo robie, au dă către turci, au de către nemţi, ci să lupta cu dânşii cu multe meşteşuguri în tot feliul...” (35)

Cererile de domn la Poartă („că ei îl cerşură pre acela de la împăratul” (36)) coboară în timp la epoca lui Radu cel Mare şi a Craioveştilor, care jurau în faţa lui Mehmet paşa (37), iar turcii devin cu timpul perfect conştienţi de dezbinările româneşti pe care caută să le arbitreze.

„Deci înţelegând împărăţia de atâta nebunie ce fac rumânii, şi îndată porunci la turci şi la tătari să vie în ţară să o robească şi să o prade” (38), ne istoriseşte *Letopiseţul cantacuzinesc* în legătură cu conflictele epocii Constantin Şerban – Gheorghe Ghica, şi acelaşi izvor reproduce, în aceeaşi cheie, răspunsul dat de marele vizir postelnicului Constantin Cantacuzino, care cerea păstrarea autonomiei muntene: „Şi cum împăratul biruiaşte de la răsărit pân la apus, şi nu iaste altă ţară mai rea decât Ţara Rumânească, că nu apucă o nebunie să se potolească, alta rădică” (39).

Sigur este că domnia lui Constantin Brâncoveanu, lungă şi stabilă, dar în acelaşi timp plasată într-un moment de tensiune maximă a conflictelor dintre puterile vecine – la 1699 pacea de la Karlowitz tranşa în favoarea Habsburgilor lungul război cu Imperiul Otoman, în 1711 acesta din urmă stăvilea vremelnic, la Stănileşti, pretenţiile lui Petru cel Mare – ne furnizează date din belşug pentru a cântări poziţia elitelor muntene faţă de Sublima Poartă.

Chiar dacă sentimente de solidaritate creştină conduceau la o aplecare spre Viena – şi aici se găsea o parte a marii boierimi în frunte cu aga Constantin Bălăceanu –, domnul o refuză pentru moment din prudenţă: „Încă nu este vremea aceea ce gândeşte, că turcul şi tătarul încă este în puterea lor, iar când ar fi vremea tot creştinul este datoriu altui creştin şi domnul încă zicea că să va scula cu puterea lui să ajute creştinilor, nemţilor, cu vreme” (40). Ezitare care va şi atrage replica dură a generalului austriac Donat Heissler, mult prezent în spaţiul românesc, în conversaţia cu un boier: „N-aţi vrut să păziţi tocmealele şi legăturile, cum zic la noi, la neamţi, parola, ce le-aţi călcat şi toate legăturile şi aţi stricat şi parola” (41) (va fi fost aici surprinderea unei triste, dar utile constante a politicii româneşti încă din prima noastră modernitate!). Acelaşi Heissler, prizonier al muntenilor şi al turcilor, după bătălia de la Zărneşti (august 1690), va avea cu Brâncoveanu un schimb de cuvinte celebre, care fixau statutul domnului român în ochii unui occidental: „De sunt rob, astăzi am căzut în robie, iar tu eşti rob de când te-au făcut tată-tău” (42). Acest punct de vedere al prizonierului din armata imperială creştină nu putea fi uşor combătut, când ştim că, potrivit cutumei, atunci „când intra înpăratul (sultanul, n.n.) în corturi, domnul dăscălica şi îngenunchea şi când trecea înpăratul să pleca cu capul la pământ” (43) sau că vodă pleca la Adrianopol „să sărute poala înpărătească (44) sau că felonul său văr şi urmaş Ştefan Cantacuzino săruta mâna imbrohorului (45), dregătorul ce se îngrijea de grajdurile sultanului...“

Obiceiul supunerii domneşti devenise atât de mare încât, dacă parcurgi însemnările lui Brâncoveanu, constaţi că firmanele de chemare la sultan nu-i displăceau (46). Oricum, el dorea „să nu scandalisească pe stăpâni” (47), făcând toate acestea – o spune admirativ cronicarul oficial – „înţelept şi foarte grijnic fiind, şi mai mult pentru ţară şi patrie din inemă dorind” (48) (ceea ce, adaug, îl aseza într-un izbitor contrast moral cu hiper-cultivatul domn moldav Dimitrie Cantemir, care „ca un nemerect înpreună cu moscalii den ţara lui au fugit“) (49).

Rămân toate acestea, oare, peste veacuri, explicaţii ale unor derapaje morale, ale unei mentalităţi tranzacţionale, ale unei aplecări stăruitoare spre aşteptări, zăbave, oportunisme inteligente şi trădări oportune, dar mai ales către marele câştig al premodernităţii româneşti care este statalitatea? Istoricul constată, alţii sunt chemaţi să judece, dar nu trebuie uitate astăzi cuvintele rostite acum exact o sută de ani de părintele istoriografiei noastre moderne. La 15 august 1914, când se împlineau două veacuri de la decapitările voite de cruntul mare vizir Gin Ali Paşa, Nicolae Iorga rostea la Ateneu o conferinţă semnificativ intitulată „Valoarea politică a lui Constantin Brâncoveanu“, unde istoricul rezuma exemplar rigorile destinului românesc de la Ştefan cel Mare începând: „Există un singur drum politic, pe care veacuri întregi am mers toţi... el era alcătuit din mulţi paşi în dreapta şi mulţi paşi în stânga, din multă îndrăzneală înainte, din multă retragere resemnată în urmă” (50).

Oricum, dincolo de derapaje, dincolo de tranzacţii, dincolo de oportunisme sau de trădări contemporane, mucenicia Brâncoveanului înseamnă, în zorii modernităţii noastre, o pagină tragică şi, în cele din urmă, eroică.

Note

1. R. Theodorescu, *Despre prima modernitate a românilor*, în Academia Română. *Discursuri de recepţie* IX (1996–2005), Bucureşti, 2006, pp. 202–203.
2. *O samă de cuvinte,* în *Letopiseţul Ţării Moldovei,* ed. G. Strempel, Bucureşti, 1982, p. 168.
3. *Istoria ieroglifică*, ed. P.P. Panaitescu, I. Verdeş, II, Bucureşti, 1965, p. 25.
4. *Ibidem,* I, p. 93.
5. *Ibidem,* II, p. 229.
6. *Zece ani de adaptare. Starea naţiunii,* Institutul Pro, Bucureşti, 2008, p. 8.
7. R. Theodorescu, *Histoire et prophétie dans l'art valaque de la première moitié du XVIII-e siècle* în *Roumains et Balkaniques dans la civilisation sud-est européene,* Bucureşti, 1999, pp. 410–417.
8. *Cronici şi povestiri româneşti versificate (secolele XVII–XVIII),* ed. D. Simonescu, 1967, pp. 55–60.
9. R. Theodorescu, *Constantin Brâncoveanu între „Casa Cărţilor“ şi „Ievropa“,* ed. a II-a, Bucureşti, 2012, p. 9.
10. *Reperul brâncovenesc* în *Drumul către ieri,* Bucureşti, 1992, p. 50 şi p. 55. Textul de faţă a fost publicat mai întâi sub titlul *Acum trei sute de ani, oportunisme şi trădări româneşti* în *Istorie şi civilizaţie,* 29 februarie 2012, pp. 20–22.
11. *Idem, Constantin Brâncoveanu*..., p. 12.
12. *Istoria lui Constantin Brâncoveanu Voievod (1688–1714),* ed. A. Ilieş, Bucureşti, 1970, p. 208.
13. Prima dată, pe larg, în Discursul meu de recepţie la Academia Română, *Despre prima modernitate...,* p. 201 şi următoarele.
14. A. Ilies în comentariul la *Istoria domniei*..., p. 12.
15. H. Focillon, *L'ancien art roumain,* în *Moyen Age, Survivances et réveils,* Montreal, 1945, p. 190.
16. *Istoria Ţării Româneşti de la octombrie 1688 până în martie 1717,* ed. C. Grecescu, Bucureşti, 1959, p. 118.
17. Informaţie dată de Mihai Maxim în comunicarea din 30 iunie 2011 la Secţia de ştiinţe istorice şi arheologie a Academiei Române, *Ţările Române şi Înalta Poartă. Documente noi din arhiva otomană din Istanbul.*
18. *Istoriile domnilor Ţării Româneşti de Radu Popescu vornicul,* ed. C. Grecescu, Bucureşti, 1963, p. 244.
19. *Istoria Ţării Româneşti de la octombrie...,* p. 113.
20. M. Maxim, *Noi documente turceşti privind Ţările Române şi Înalta Poartă (1526–1602),* Brăila, 2008, pp. 137–139, p. 170.
21. N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova. Secolele XIV–XVI,* Bucureşti, 1971, p. 308.
22. R. Theodorescu, *Inscripţia din Oltenia şi inscripţia din Moldova* în *Istoria văzută de aproape,* Bucureşti, 1980, pp. 98–100.
23. *Istoria Ţării Româneşti, 1290–1690. Letopiseţul cantacuzinesc,* ed. C. Grecescu, D. Simonescu, Bucureşti, 1960, p. 72.
24. *Istoriile domnilor...,* p. 234.
25. *Ibidem,* p. 202.
26. *Istoria Ţării Româneşti de la octombrie...,* p. 111.
27. *Istoria domniei...,* p. 180.
28. *Istoriile domnilor...,* p. 157.
29. *Ibidem,* p. 35.
30. *Ibidem,* p. 40.
31. *Ibidem,* p. 122.
32. *Istoria Ţării Româneşti...,* p. 133.
33. *Istoriile domnilor...,* p. 136.
34. *Ibidem,* p. 187.
35. *Istoria Ţării Româneşti...,* p. 188.
36. *Ibidem,* p. 17.
37. *Ibidem,* p. 18.
38. *Ibidem,* p. 142.
39. *Ibidem,* pp. 144–145.
40. *Ibidem,* p. 21.
41. *Ibidem,* p. 23.
42. *Ibidem,* p. 32.
43. *Ibidem,* p. 69.
44. *Istoria domniei...,* p. 143.
45. *Istoriile domnilor...,* p. 207.
46. E. Vârtosu, *Însemnările de taină ale lui Constantin vodă Brâncoveanu 1693–1707,* Bucureşti, 1940, p. 20, p. 22.
47. *Istoria domniei...,* p. 182.
48. *Ibidem,* p. 183.
49. *Ibidem,* p. 185. Punct de vedere împărtăşit şi de alte cronici muntene (*Istoriile domnilor...,* p. 273).
50. N. Iorga, *Valoarea politică a lui Constantin Brâncoveanu* (extras), Vălenii de Munte, 1914, p. 16.

Ioan Casian. Teme din *Convorbiri duhovnicești*
Pancarpum spirituale

Cristian BĂDILIȚĂ

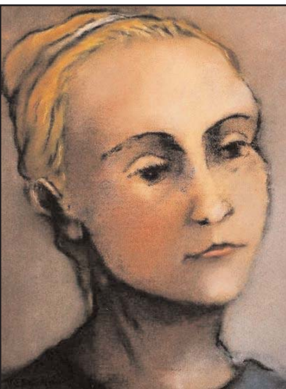
Primul pas către vindecarea sufletului contaminat de păcatul original îl constituie recunoasterea situației în care ne aflăm. Un bolnav care se crede sănătos nu are nevoie nici de medic, nici de medicamente. El supraviețuiește cu iluzia desăvârșirii *date* prin naștere. Molière a descris în chip genial un „bolnav închipuit”. Dar lumea e plină de „sănătoși închipuiți”, cu pretenție de medici, infirmiere sau duhovnici. Numai un bolnav conștient de boala sa, interesat de vindecare, își caută remedii. Din păcate, astăzi e din ce în ce mai greu de găsit și adevărați medici ai sufletului și remediile potrivite. Creștinii de rând cred mai mult în rețetele mass-media decât în *puterea Duhului,* iar duhovnicii competenți, de talia unui Evagrie sau Ioan Casian, au dispărut în pâlnia unui trecut irecuperabil. Există insule de trăire duhovnicească, există și duhovnici plini de har, însă la nivel de excepție. În zona dominată de paradigma europeană a modernității, psihologul și psihanalistul atei au înlocuit, în proporție de 99%, îndrumătorul spiritual creștin.

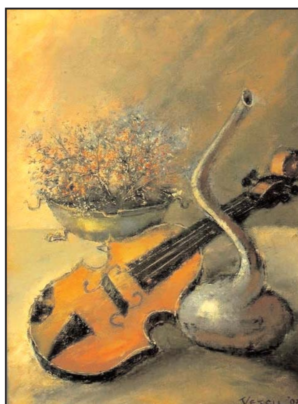
Putem însă frunzări, măcar din curiozitate, între două ședințe la psihanalist, sau între două emisiuni despre mântuirea *à la carte,* scrierile Părinților Bisericii. Tot în Convorbirea a cincea, Ioan Casian propune câteva scenarii terapeutice. Ca orice medic profesionist, el se abține să generalizeze. Nu există doi pacienți identici, așa cum nu există două boli identice. Fiecare își va alege, împreună cu dohovnicul său, medicamentul potrivit și va urma cura adecvată. Există însă câteva principii generale, formulate pe baza experiențelor avute de-a lungul anilor. De pildă, primele șase dintre cele opt vicii alcătuiesc, împreună, un „lanț al slăbiciunilor”, viciul precedent fiind cauza directă a viciului următor. Astfel, notează Ioan Casian în V,10,1, *de abundantia gastrimargiae fornicationem, de fornicatione filargyriam, de filargyria iram, de ira tristitiam, de tristitia acediam necesse est pullulare.* („Din excesul gastrimargiei se naște în mod obligatoriu curvia, din curvie, iubirea de arginți, din iubirea de arginți, mânia, din mânie, tristețea, din tristețe, acedia.”) Așadar, pentru a extirpa acedia trebuie lovit în tristețe; pentru a elimina tristețea trebuie vindecată mânia; pentru a vindeca mânia trebuie eliminată pofta de bani și asa mai departe. Slava deșartă sau vanitatea și orgoliul formează o pereche separată de grupul celor șase. Prima îl alimentează pe al doilea, dar sursa lor comună rezidă în sentimentul pe care-l încercăm atunci când credem că am izbutit să le biruim pe primele șase. O biruință necontrolată naște o înfrângere dezastruoasă. Atribuindu-ne meritul de a ne fi lecuit singuri, fără ajutorul harului, ne rostogolim direct în prăpastia slavei deșarte, iar de aici în abisul orgoliului.

Vanitatea poate juca însă și un rol pozitiv. În ce fel? Împiedicându-i pe novici să se îmbuibe, să curvească, să fie cuprinși de mânie etc. Vanitatea este *ideologul*; ea îi îmboldește pe călugării începători să respingă ispitele trupești/ lumești măcar din amor propriu și din respect față de onoarea monahală. Eul personal devine propriul său tiran, reprimă orice ispită, îndepărtează gândul rău de dragul laudelor după care tânjeste. În felul acesta, viciul devine, provizoriu și circumstanțial, virtute (cf. V,12,1). O apoftegmă despre avva Macarie Egipteanul ilustrează, anecdotic, acest paragraf. Întrebat de către un ucenic de ce în sihăstrie postește mai anevoie decât la mănăstire, Macarie răspunde cu autoironie dezarmantă: „Aici, în sihăstrie, nu te vede nimeni când ții post și nu te laudă nimeni, pe când în mănăstire te văd toți, iar lauda lor te satură mai ceva decât o pâine întreagă”. Postul cu public, cu suporteri, e mai ușor de ținut decât postul fără suporteri, dar te duce direct în brațele slavei deșarte, adică a pierzaniei (cf. V,12,3).

Nu voi stărui asupra variantelor fiecărui *logismos*, descrise cu minuțiozitate de Ioan Casian: există trei tipuri de lăcomie, trei de luxurie, două de tristețe etc. Mă opresc doar la mânie. Există, ați ghicit!, și trei tipuri de mânie. Una se aseamănă cu un foc care-ți arde măruntaiele. Grecii o numesc *thymos*, iar Platon face din ea una dintre părțile componente ale sufletului în general. *Thymos*-ul reprezintă „partea de mijloc” a ființei interioare (*psyche*). Al doilea tip, numită *orge* (aș traduce-o prin „furie”) se manifestă la nivel exterior, prin fapte și vorbe, mai precis, prin contorsionări ale chipului, prin lovituri, scrâșnete, urlete, vociferări și invective scăpate de sub control. Primele două tipuri, *thymos* și *orge*, sunt violente, însă de scurtă durată. Există și o a treia formă de mânie, care se etalează în timp, care durează. Această mânie *dospită, menis*, pune stăpânire pe Ahile după afrontul îndurat din partea lui Agamemnon la împărțirea prăzilor de război (ne amintim primul cânt al *Iliadei*). Din *menis*, care poate ține zile, săptămâni sau chiar ani la rând, se nasc cele mai cumplite și sângeroase răzbunări.

Vindecarea de vicii este o luptă, iar medicul și pacientul se confundă adesea. Întâi de toate, ne sfătuiește avva Serapion, trebuie să reperăm inamicul personal. Fiecare dintre noi are un viciu care ne sâcâie *mai mult decât altele*. Pe unii, lăcomia, pe alții, pofta de bani, pe alții mânia, pe alții slava deșartă sau trufia. Ei bine, întreaga atenție a pacientului-medic se va concentra asupra viciului respectiv. „Să arunce asupra lui (a viciului, n.m., C.B.) sulițele (*spicula*) zilnice ale postului; în fiecare clipă să întoarcă asupra lor ploaia de săgeți (*tela*) ale suspinelor inimii și ale plânsului; să năpustească asupra lui chinurile privegherii și meditațiile inimii sale”, rugându-L în același timp pe Dumnezeu să pună capăt asalturilor vrăjmașe (V,14,1). Cum observăm, avva Serapion descrie confruntarea dintre „gândul rău” și suflet în cei mai direcți termeni militari. Avem de-a face cu o bătălie concretă, pe viață și pe moarte, nu cu o simplă controversă intelectuală. Întreaga ființă a luptătorului este implicată, *trup și suflet.* Dar victoria finală se datorează harului, fără de care orice strădanie omenească rămâne doar strădanie. Am spus victorie finală? Poate a unei bătălii. Nu și a războiului. Motivat de această primă izbândă, biruitorul își mută frontul pe alt câmp de luptă. Reperează *următorul viciu* care-i dă cel mai des târcoale și-i aplică același tratament. Încetul cu încetul, oastea inamică va fi decimată, iar teritoriile ei vor intra în posesia cuceritorului. Voi reveni asupra acestei imagini, dar nu înainte de a spune că strategia aplicată de călugăr în lupta duhovnicească se inspiră din strategia pragmatică a gladiatorului. Spectacolele numite, în limbaj popular, *pancarpum* (1) pun față în față luptători experimentați și o mulțime de fiare sălbatice. Gladiatorii le ucid întâi pe cele mai puternice, abia pe urmă ocupându-se de restul. Dacă ar proceda invers, ei ar ajunge sleiți tocmai când ar avea nevoie de forță maximă. Așadar, viciul redutabil are prioritate 1) pentru că el le susține într-o bună măsură și pe celelalte; 2) pentru că ascetul dispune, la început, de mentalul și de forța necesare unei confruntări decisive. Pe de altă parte, niciunul dintre cei opt *logismoi* nu trebuie disprețuit sau minimalizat. Deși luptă organizat, aplicând o strategie de încercuire punctuală, ascetul are ca miză eliminarea *tuturor celor opt vrăjmași*, nu doar a câtorva. Fiecare victorie va fi, așadar, urmată de o nouă invocare a harului protector: „Când războaiele asupra viciilor trupești se vor termina cu bine pentru tine și te vei vedea eliberat de noroiul lor și de săcâielile lumii prezente, să nu atribui acest lucru nici virtuții, nici înțelepciunii tale, umflat de rezultatul luptei și de victorie, socotind că tu, datorită eforturilor tale, a străduinței tale, a liberului-arbitru, ai obținut victoria asupra duhurilor rele (*spiritalibus nequitiis*) și asupra viciilor trupești (*carnalibus uitiis*). Nu e nicio îndoială că n-ai fi putut izbuti pe de-a-ntregul dacă ajutorul Domnului nu te-ar fi întărit și apărat.” (V,15,4)

Trei lucruri ar mai fi de adăugat.

***Primo*. Din cele opt vicii** principale izvorăsc o sumedenie de „subvicii”, defecte, scăderi, păcate ori slăbiciuni, cum dorim să le numim. Iată „câteva”, înșirate, la primă mână, de avva Serapion: omorurile, certurile, ereziile, furturile, mărturiile mincinoase, blasfemiile, bețiile, calomniile, batjocura, vulgaritățile, vorbirea în dodii (*stultiloquia*), maimuțăreala sau bufoneria (*scurrilitas*), enervarea, indignarea, disprețul, bodogăneala (*murmuratio*), deznădejdea etc. Toate însă urcă la cele opt principale. La un moment dat, avva Serapion propune și un „arbore genealogic al Răului”, devenit celebru în tradiția monahală. Din gastrimargie sau lăcomie se nasc chefurile/orgiile (*comessationes*) și bețiile (*ebrietates*); din curvie (*luxuria*) se nasc vorbirea licențioasă (*turpiloquia*), măscările sau bufoneriile (*scurrilitas*), batjocura (*ludicra*) și vorbirea în dodii sau prostească (*stultiloquia*); din pofta de bani sau iubirea de arginți se nasc minciuna (*mendacium*), păcăleala sau frauda (*fraudatio*), hoțiile (*furta*), sperjurul (*periuria*), pofta de câștiguri nerușinate (*turpis lucri adpetitus*), mărturiile mincinoase (*falsa testimonia*), violențele (*uiolentiae*), neomenia (*inhumanitas*) și rapacitatea (*rapacitas*); din mânie se nasc omuciderea (*homicidia*), invectivele (*clamor*) și indignarea (*indignatio*); din tristețe, ranchiuna (*rancor*), meschinăria (*pusillanimitas*), amăreala (*amaritudo*), disperarea (*disperatio*); din acedie, lenea (*otiositas*), moleșeala (*somnolentia*), acreala (*inportunitas*), neliniștea (*inquietudo*), brambureala (*peruagatio*), instabilitatea minții și a trupului (*instabilitas mentis et corporis*), vorbăria (*uerbositas*), curiozitatea (*curiositas*); din slava deșartă, disputele (*contentiones*), ereziile (*haereses*), lăudăroșenia (*iactantia*) și opiniile novatoare (*praesumptio nouitatum*); din orgoliu, disprețul (*contemptus*), invidia (*inuidia*), neascultarea (*inobedientia*), blasfemia (*blasphemia*), bodogăneala (*murmuratio*), vorbirea de rău (*detractatio*).

***Secundo*. Dacă recitim cu atenție** promisiunea pe care Dumnezeu i-o face lui Avraam în *Geneză* 15,18-21, vedem că, după ieșirea din Egipt, Israel va cuceri ținuturile a zece, nu a opt neamuri păgâne. Scriitorii antici erau foarte obișnuiți cu o metodă de interpretare a Scripturilor numită „figurativă” sau „tipologică”, de la gr. *typos*, „model”. O scenă, un personaj sau un eveniment din Vechiul Testament reprezintă „modele” care prefigurează o scenă, un personaj sau un eveniment din Noul Testament. În cazul de față, conform interpretării avvei Serapion, cele „zece neamuri păgâne” din Geneză s-ar referi la cele „zece gânduri rele” sau „vicii” cu care se confruntă asceții creștini și pe care, într-un final, le vor birui, ocupându-le „teritoriile”. Am văzut că lista evagriană se referă doar la opt. Ce s-a întâmplat cu celelalte două? După avva Serapion, ele nu fac parte din canonul viciilor călugărești, pentru că au fost deja biruite prin botez. Este vorba de idolatrie (viciu specific păgânismului) și de blasfemie (viciu specific iudaismului).

→

„Experimentul” Ucraina

Gen. Mihail ORZEAŢĂ

Evoluţia crizei din Ucraina pare să fie o încercare de implementare la o scară mai mare a noii concepţii de ducere a războiului, iniţiată în primul război din Golf şi perfecţionată în Kosovo, în Afganistan, în al doilea război din Golf şi Libia.

Criza din Ucraina ar putea fi şi un efect întârziat al dezmembrării URSS şi al încheierii Războiului Rece, pentru a îndepărta unele sechele care încă persistă după acele evenimente.

Procesul de transformare continuă a NATO pare să intre în faza identificării inamicului şi redefinirii obiectivului său din unul preponderent defensiv în unul ofensiv.

După intervenţia în conflictul Georgia-Osetia de Sud, de partea Osetiei de Sud, Rusia pare că vrea să reediteze acţinea în spaţiul ucrainean, pentru a-şi reface influenţa în spaţiul ex-sovietic.

1. Suntem într-un nou Război Rece?

Nevoia de repere comune îi determină pe mulţi jurnalişti şi analişti politico-militari să compare situaţia generată de criza din Ucraina cu un nou Război Rece. Nu are amploarea confruntării din perioada 1946-1991, dar are multe similitudini cu ea: Occidentul urmăreşte izolarea (îndiguirea) Federaţiei Ruse, iar aceasta vrea să îşi extindă influenţa şi să îşi redobândească statutul de superputere. Metodele folosite de ambele părţi pentru atingerea obiectivelor propuse sunt similare: confruntarea prin intermediari; intervenţii indirecte în spaţiile de interes comun (Orientul Mijlociu, Africa de Nord, spaţiul ex-sovietic etc.), cu mijloace politice, militare, economice şi financiare; confruntarea în plan informaţional; sancţiuni politice, economice şi financiare; propaganda, manipularea comunităţii internaţionale şi a opiniilor publice interne din statele care participă la confruntare etc.

Intervenţia militară a Rusiei în confruntarea dintre Georgia şi Osetia de Sud (august 2008) de partea acesteia din urmă l-a determinat pe Edward Lucas (*The New Cold War: Putin's Russia and the Threat to the West*, Editura Palgrave McMillan, New York, 2009) să scrie că acţiunea Rusiei a fost răspunsul său la intervenţia militară a NATO în Kosovo din 1999 şi începutul unui nou Război Rece.

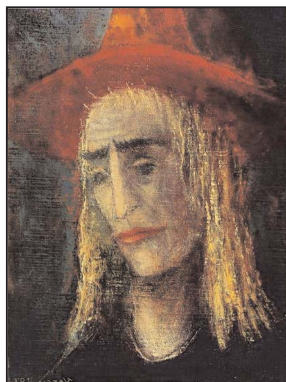
Acordarea azilului politic în Rusia, în 2013, lui Edward Snowden, fostul angajat al serviciilor secrete americane, a revitalizat comentariile referitoare la un nou Război Rece şi a amplificat rivalitatea ruso-americană.

Extinderea ariei spaţiale a zonei apărării aeriene chineze, în care autorităţile de la Beijing au impus obligativitatea identificării tuturor aeronavelor care zboară în acea zonă, a fost factorul declanşator al acuzelor lansate de Ann Applebaum („China and Russia bring back Cold War tactics”, *The Washington Post.com*, 26 decembrie 2013) la adresa Chinei şi a Rusiei de folosire a tacticilor Războiului Rece.

După ce SUA au impus noi sancţiuni Federaţiei Ruse, în a doua parte a lunii iulie 2014, preşedintele Obama a fost întrebat de un reporter al postului de televiziune CBC dacă actuala situaţie este începutul unui nou Război Rece. Răspunsul a fost negativ şi argumentat, printre altele, prin faptul că Rusia nu conduce nicio coaliţie/alianţă de state şi nu are o ideologie globală pe care să o promoveze, aşa cum a făcut Uniunea Sovietică în Războiul Rece.

Profesorul Legvold de la Universitatea Columbia îl contrazice pe preşedintele american, spunând că relaţiile SUA-Rusia pot fi considerate un adevărat nou Război Rece, din care va trage foloase China.

Evgheni Şestakov scrie („Russia and the West: neither cold war nor warm peace”, *The Telegraph*, 3 ianuarie 2013) că Occidentul ascultă politicos ce spune Rusia, dar nu ţine cont de interesele sale şi de aceea crede că ne aflăm într-un nou Război Rece. El îşi argumentează opinia enumerând câteva dintre situaţiile recente în care Rusia şi Occidentul au opinii şi acţiuni diferite: criza din Siria, drepturile omului (Rusia nu acceptă homosexualitatea, a adoptat o lege împotriva adopţiei de copii ruşi de către cetăţenii americani şi este sancţionată de statele occidentale etc.), activităţile din Consiliile NATO-Rusia şi UE-Rusia sunt formale şi puţin eficiente etc.

Serghei Karaganov consideră că Războiul Rece nu s-a încheiat niciodată, fiindcă Occidentul nu a renunţat la politicile din acea perioadă, tratând Rusia ca pe o putere învinsă şi încercând să îi impună un statut inferior celui real în arena internaţională. Toate iniţiativele ruseşti, de la solicitarea de accedere în NATO, adresată atât de preşedintele Elţin, cât şi de Putin, până la crearea unui spaţiu economic, energetic şi umanitar comun, de la Vancouver la Vladivostok, au fost respinse de Occident. După declanşarea crizei din Ucraina, NATO şi UE au reînceput aplicarea politicii de îndiguire faţă de Rusia. Practic, opinează Karaganov („Ukraine crisis: the Cold War never really ended”, *The Telegraph*, 6 mai 2014), organizaţiile euroatlantice aplică *un joc de sumă nulă* în relaţiile cu Rusia, fapt care, împreună cu alte cauze, au determinat Rusia să îşi stabilească şi susţină propriile obiective de securitate.

Mich al Meyer afirmă că este nevoie de mult timp pentru a încheia Războiul Rece, pentru că mentalitatea oamenilor nu se schimbă peste noapte („Has the Cold War ended?”, *Freedom from Fear*, nr. 5, noiembrie 2009).

2. Războaiele nu sunt niciodată la fel

O analiză aprofundată din punct de vedere geostrategic şi geopolitic a situaţiei din Ucraina mă determină să avansez ideea unui experiment pe o scară mai mare pe linia confruntărilor din gama „mulţi contra unul”, iniţiată în 1991 împotriva Irakului, continuată şi adaptată la situaţia geostrategică în 1999 împotriva Serbiei, în 2001 împotriva Afganistanului, în 2003 împotriva Irakului şi în 2011 împotriva Libiei. În toate cazurile menţionate a existat un singur stat-ţintă care a fost atacat de o coaliţie internaţională, cu sau fără acordul Consiliului de Securitate al ONU, pentru a-l determina să se conformeze prevederilor Cartei ONU (1991 şi 2001), să respecte drepturile omului (1999 şi 2011), respectiv cu interpretarea dreptului la autoapărare şi utilizarea acţiunilor preventive, cu scopul ca statul potenţial agresor să fie împiedicat să atenteze la securitatea altor state (2003).

În criza din Ucraina, Rusia este acuzată că desfăşoară o agresiune neconvenţională împotriva regimului de la Kiev care îi este ostil. După declaraţia de independenţă a Crimeii şi cooptarea acesteia ca parte a Federaţiei Ruse, în martie 2014, oficiali din NATO şi UE avertizează periodic, prin mass-media de la Kiev şi din majoritatea statelor occidentale, asupra iminenţei intervenţiei directe a armatei ruse în Ucraina, de partea insurgenţilor din estul ţării. Pe baza acestor acuzaţii, Occidentul a iniţiat măsuri de izolare politică, economică şi financiară a Rusiei în arena internaţională. Relevant în acest sens este votul statelor membre ale ONU de adoptare a rezoluţiei Adunării Generale a organizaţiei mondiale de condamnare a anexării Crimeii de către Federaţia Rusă, cu 100 de voturi pentru, 11 împotrivă, 58 de abţineri şi restul până la 198 de state membre nu au participat la vot. Unii diplomaţi au declarat, sub condiţia anonimatului, că Rusia ar fi ameninţat mai multe state să nu voteze împotriva sa. Alţi diplomaţi au afirmat că marile puteri obişnuiesc să influenţeze alte state în asemenea situaţii, folosind aşa-numita diplomaţie a „morcovului şi a băţului”, pentru a obţine ceea ce vor. Este menţionat cazul Yemenului care, în 1991, nu a votat rezoluţia Consiliului de Securitate al ONU referitoare la folosirea forţei împotriva Irakului. Din această cauză, SUA i-a suspendat un ajutor umanitar cifrat la mai multe milioane de dolari.

Consultările între preşedinţii rus şi american, în principal prin telefon, şi întâlnirile dintre miniştrii de Externe ai SUA şi Rusiei, Kerry şi Lavrov, au evidenţiat dorinţa comună de reducere a tensiunii şi iniţierea de negocieri pentru soluţionarea crizei pe cale paşnică. Obiectivele celor două părţi diferă. Rusia vrea ca peninsula Crimeea să rămână în componenţa sa, Ucraina să nu adere la NATO, Alianţa Nord-Atlantică să nu aibă trupe în apropierea frontierelor ruseşti şi guvernul de la Kiev să respecte şi protejeze drepturile şi identitatea culturală a rusofonilor. NATO şi UE cer recunoaşterea Ucrainei în frontierele iniţiale şi retrocedarea peninsulei Crimeea, retragerea militarilor ruşi de la frontiera cu Ucraina şi încetarea ostilităţilor din estul ţării.

→

Tertio. După victoria obţinută împotriva unui viciu, călugărul sau mireanul aflat pe calea desăvârşirii nu trebuie să se relaxeze, întrucât în locul rămas gol se pot instala nu unul, ci alte şapte vicii mult mai teribile decât cel biruit. Aşa cum stă scris în Evanghelie (Matei 12,43-45): „Când duhul necurat iese din om, el umblă prin locuri fără apă căutând odihnă; şi nu găseşte. Atunci zice: Mă voi întoarce în casa mea, de unde am ieşit. Şi, venind, o găseşte neocupată, măturată şi împodobită. Atunci merge şi aduce cu sine alte şapte duhuri, mai rele decât el, şi, intrând, se sălăşluieşte acolo. Şi starea de pe urmă a acelui om ajunge mai rea decât starea de la început.” Morala: ascetul trebuie să ocupe imediat terenul, mobilizând, şi nu doar mobilizând, ci cultivând cu tenacitate o virtute opusă viciului expulzat.

Iată-ne ajunşi, în fine, la cuvântul virtute. Ce reprezintă virtutea sau virtuţile în panoplia de valori ale creştinismului? Opusul viciilor. Atât şi nimic mai mult. Dar nici mai puţin. Virtuţile se opun viciilor, sunt ca plantele roditoare, de folos, care trebuie cultivate în locul buruienilor otrăvitoare, dar ele nu reprezintă altceva decât roadele omeneşti ale sufletului. Mântuirea o împlineşte harul lui Dumnezeu. Virtuţile corespunzătoare viciilor sunt următoarele: castitatea (*castitas*) opusă curviei; răbdarea (*patientia*) opusă furiei (*furor*); tristeţea plină de bucurie (*plena gaudio tristitia*) opusă tristeţii aducătoare de moarte (*tristitia mortem operans*); tăria (*fortitudo*) opusă acediei; în fine, smerenia (*humilitas*) opusă orgoliului (*superbia*). Cf. V,23,2. Lipsesc din enumerare lăcomia şi vanitatea, din simplul motiv că lăcomia este considerată un viciu „natural”, de nebiruit în totalitate, dat fiind că omul este obligat să se hrănească pentru a trăi; iar vanitatea, în cazul de faţă, merge împreună cu orgoliul.

Cucerirea „ţinuturilor ocupate de neamurile păgâne” (adică viciile) de către Israel (adică virtuţile) cu ajutorul harului divin trebuie înţeleasă corect. Prin asceză şi purificare sufletul îşi redobândeşte, în realitate, *propriile* „ţinuturi”, dăruite lui de către Dumnezeu în momentul creaţiei, dar pe care cei opt *logismoi* principali, împreună cu hoardele lor, le-au luat ilegitim în stăpânire. Aşadar, prin exerciţiile spirituale descrise mai sus, firea omului reintră în proprietatea celui care, de drept, îi e stăpân: Isus Hristos. „Cucerirea” trebuie văzută ca o legitimă *reconquista*. Cât despre virtuţi, ele apar la finalul dramei, precum Fortinbras în *Hamlet*, intră paşnic în „castelul sufletului” şi spun doar atât: „Ridicaţi cadavrele!”

Notă

(1) Etimologic înseamnă „tot felul de fructe”. Există, în latină, adj. *pancarpius*, „cu tot felul de fructe” (vorbind despre o piaţă sau despre un depozit, de pildă). Vorbitorii neşcoliţi, care asistau la jocurile cu gladiatori, au făcut, probabil, legătura între gr. *pankration*, „luptă în care toate loviturile erau permise” (devenit în latină *pancratium*) şi *pancarpum*, „cu tot felul de fructe”, pe baza omofoniei.

Istoria de lângă noi

3. Întrebări multe, dar răspunsuri puține

Cine a început războiul în Ucraina? Cine sunt vinovații? Până unde se va ajunge cu violența? Cât de afectată este securitatea NATO și a UE? Ce implicații va avea criza asupra securității globale? Cine sau ce urmează? Sunt doar câteva dintre întrebările pe care le pun jurnaliștii, analiștii politico-militari și chiar unii oameni politici cu funcții de conducere în state și organizații internaționale. Toate răspunsurile furnizate comunității internaționale și populației Ucrainei sunt incomplete și, implicit, parțial adevărate, pentru că toate părțile implicate în conflict sunt interesate să se prezinte lumii într-o lumină cât mai favorabilă, folosind propaganda și manipularea.

NATO, UE și actualii guvernanți de la Kiev acuză Rusia de instigare a populației din estul țării la rebeliune și terorism împotriva guvernului. Interesant este de remarcat că aceiași lideri occidentali salutau și susțineau acțiunile de protest inițiate de opozanții regimului Ianukovici, pe care le considerau revoluționare și îndreptățite.

Argumentele pe baza cărora este acuzată Rusia încep cu infiltrarea unor agenți și a unor trupe încă din perioada existenței Euromaidanului și se încheie cu anexarea Crimeii, concentrarea de trupe la frontiera ruso-ucraineană, respectiv cu doborârea avionului de pasageri al companiei Malayezian Airlines – cursa MH 17 – deasupra spațiului controlat de rebelii din estul țării.

Rusia probează legitimitatea intervenției sale prin solicitarea adresată președintelui Vladimir Putin de fostul președinte ucrainean Viktor Ianukovici de a-l ajuta să restabilească ordinea în țară. Acuzele Rusiei la adresa statelor occidentale, în special a SUA, se referă la sprijinul acordat protestatarilor care au inițiat manifestările violente din Euromaidan, prin prezența în rândurile protestatarilor a mai multor oficiali americani – senatorii McCain și Murphy, subsecretarul de stat în Ministerul de Externe, Victoria Nuland etc., care au făcut promisiuni de susținere politică, economică și militară; V. Nuland a menționat chiar și un ajutor financiar de 5 miliarde de dolari, investiți încă înainte de declanșarea crizei, pentru transformarea democratică a țării. (Paul Joseph Watson, „Exposed: Ukrainian Protesters Backed by Kony 2012 – Style Scam”, *Infowars*, 20 februarie 2014. P.J. Watson acuză Occidentul, în special SUA, că a finanțat și înarmat protestatarii de extremă dreaptă, publicând convorbirea subsecretarului american Victoria Nuland, care i-a cerut ambasadorului SUA la Kiev să neutralizeze influența Rusiei în această țară. Autorul îl menționează și pe miliardarul George Soros, care a finanțat gruparea de extremă dreapta Sprava.)

Moscova mai acuză recunoașterea actualului guvern de la Kiev de către statele membre ale NATO și UE, deoarece acesta ar fi fost investit de Parlamentul Ucrainean sub presiunea manifestanților din Euromaidan, mulți dintre ei fiind membri ai extremei drepte și neonaziști, și nu ca urmare a unor alegeri libere. Moscova acuză Guvernul de la Kiev că ar fi folosit două avioane SU-25 pentru doborârea avionului de pasageri MH-17. Acuzele sunt susținute de mai mulți analiști politico-militari independenți și activiști antirăzboi. În urma controverselor iscate de doborârea avionului MH-17, membrii Veteran Intelligence Proffesionals for Sanity (VIPS) cer președintelui Obama să publice datele pe care le are, pentru a stabili adevărul.

Sunt multe argumente care probează implicarea Rusiei, dar și a altor state, în special a celor occidentale, în generarea și evoluția crizei din Ucraina. Cu toate acestea, evenimentele care au avut loc și care se desfășoară în prezent nu s-ar fi întâmplat dacă nu ar fi existat un „teren fertil.”

Cunoscutul scriitor și disident sovietic Aleksandr Soljenițîn scria, încă din 1968, că problemele dintre ruși și ucraineni, generate de Revoluția Bolșevică și de guvernarea comunistă, ar putea să își găsească o rezolvare „extrem de dureroasă… nebunească și crudă”, din cauza acumulării nemulțumirii ucrainenilor față de ruși, dacă acestia vor fi împinși de „capete înfierbântate” împotriva lor. Pe fondul istoriei unor relații tensionate între ucraineni și ruși, care durează de secole, divizarea politică, etnolingvistică și religioasă a ucrainenilor a fost amplificată de corupția regimului Ianukovici și de erorile de guvernare ale acestuia. Corupția și starea precară a economiei au favorizat ascensiunea extremei drepte, care s-a implicat activ în manifestările violente și în influențarea populației, în special a celei din vestul Ucrainei, pe care a instigat-o la „eliberarea țării de sub dominația mafiei evreo-moscovite.”

4. Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte

Protagoniștii crizei ucrainene s-au angajat într-un război hibrid total: declarații politice de acuzare lansate la diferite reuniuni internaționale și transmise comunității internaționale prin mass-media;

interzicerea accesului unor personalități politice în teritoriile adversarilor; sancțiuni economice și financiare; sprijinirea regimului de la Kiev de către NATO și UE, respectiv al rebelilor din estul Ucrainei de către ruși etc.

Deși, atât statele membre ale organizațiilor euroatlantice, cât și Rusia încearcă să minimizeze efectele sancțiunilor pe care și le administrează reciproc, acestea au efecte negative pe termen scurt, mediu și lung asupra populațiilor lor în planurile politic, economic și social.

Sancțiunile influențează negativ economia mondială și climatul internațional de securitate. În încercarea de a limita efectele sancțiunilor occidentale, Rusia își reorientează exportul de gaze naturale și petrol către China, cu care a încheiat un contract pe 30 ani, în valoare de 400 de miliarde de dolari americani. Iranul este un al doilea mare debușeu pentru produsele rusești – mașini, utilaje, camioane grele, energie electrică, participare la construcția de rafinării și centrale electrice etc., în baza unei înțelegeri care va fi parafată printr-un contract comercial. Rusia va importa din Iran petrol, la o valoare mai mică decât cea de pe piața liberă, pe care ar putea să îl reexporte în Asia și în Africa de Sud. Pentru a înlocui produsele alimentare din UE, Canada și SUA, supuse embargoului, Iranul va exporta fructe și legume în Rusia.

Piața agro-alimentară rusească a devenit atractivă pentru produsele alimentare și agricole ale Indiei.

5. Ce-i mână pe ei în luptă

Guvernul de la Kiev vrea să instituie domnia legii și să prevină dezmembrarea țării.

Liderii rebelilor exprimă nemulțumirea rusofonilor și a celor cu sentimente proruse privind orientarea politică a țării spre UE, temându-se de recesiune economică. Ei se mai tem de reducerea sau chiar sistarea comerțului cu Federația Rusă, caz în care mulți dintre ei vor deveni șomeri, iar nivelul de trai al familiilor lor s-ar reduce semnificativ.

NATO și UE sunt consecvente principiului extinderii.

Obiectivul organizațiilor euroatlantice este contrar intereselor Rusiei, care dorește să își mărească ori cel puțin să își mențină influența în spațiul ex-sovietic.

Nici susținătorii puterii de la Kiev și nici cei ai rebelilor din estul Ucrainei nu își pot permite să se arate slabi, pentru că și-ar pierde o mare parte din credibilitate în fața comunității internaționale. Federația Rusă vrea să convingă comunitatea internațională că și-a recâștigat statutul de superputere. Ea face demonstrații de forță militară cu intenția de a arăta opiniei publice interne și internaționale că este puternică și gata de luptă, dacă va fi necesar, cu orice adversar.

NATO are interesul de a-și menține și spori credibilitatea de cea mai puternică alianță a lumii, cu toate că nu a împiedicat anexarea Crimeii. Pentru a-și demonstra determinarea de a stopa extinderea violențelor în spațiul statelor sale membre aflate la frontiera cu Ucraina și cu Rusia, Alianța a trimis aeronave AWACS să patruleze în spațiul aerian al acestor state. De asemenea, NATO a trimis militari americani și canadieni în statele baltice, Polonia și România, respectiv nave militare americane în Marea Neagră și avioane de luptă americane și canadiene pentru a participa la exerciții comune cu forțele terestre, aeriene și navale ale acestor state. În perspectiva summitului NATO din 4-5 septembrie 2014, ce va avea loc în Țara Galilor, la Cardiff și Celtic Monor, Alianța Nord-Atlantică analizează opțiunile de revizuire a actualelor planuri de operații, de creștere a bugetelor pentru apărare ale statelor membre și de îmbunătățire a capacității operaționale a armatelor acestora, la care se adaugă sprijinirea Ucrainei pentru a crește nivelul de înzestrare și instruire a armatei. Toate aceste măsuri sunt menite să reducă teama statelor baltice și a altor state membre că ar putea fi ținta unor agresiuni din partea Rusiei.

Sunt interese mari în joc și competitorii nu își precupețesc eforturile pentru a convinge comunitatea internațională că numai ei au dreptate. Beneficiind de o experiență post-Război Rece mai bogată, acumulată în războaiele din Golf și din Balcani, respectiv din Afganistan, NATO și UE par să fie avantajate în confruntarea cu Rusia.

La rândul său, Rusia își intensifică eforturile de a sparge blocada occidentală și găsește suport pentru interesele sale în China, India, Iran, unele state din America Latină și chiar Coreea de Sud, care nu s-au alăturat sancțiunilor promovate de statele occidentale, în ciuda turneului de promovare a acestora de către secretarul de stat american John Kerry în China și alte state din Asia. Contraatacurile Rusiei în domeniile economic și financiar sunt susținute de celelalte state din BRICS (Brazilia, India, China și Africa de Sud), care au decis să înființeze o bancă și o agenție de rating financiar, pentru a nu mai apela la Standard & Poor's și Moody's, pe care le acuză că sunt politizate. De asemenea, Iranul, India, Rusia și China au în plan să tranzacționeze produsele lor în monedele naționale, sau în euro, pentru a evita folosirea dolarului american și a diminua dominația SUA în domeniul financiar.

→

Generalul (cu 4 stele) Mihail Orzeață s-a născut la 20 noiembrie 1951, în comuna Roseți, județul Călărași. A absolvit Școala Militară de Aviație (1973), secția de aviație și apărare antiaeriană a Academiei Militare din București (1979-1981), Colegiul Superior de Stat Major (1995), Colegiul de Război al Forțelor Aeriene ale SUA (1997-1998), Cursul internațional superior de management al resurselor de apărare, Monterey, SUA (2002), Colegiul de management al resurselor de apărare și educațional (2003-2004) și alte cursuri de perfecționare. În 1990 a obținut titlul de doctor în științe militare. A fost pilot, navigator cu dirijarea, cadru didactic la Academia Militară, a ocupat funcții importante în cadrul Comandamentului Aviației Militare și în Statul Major General (în 2007-2008 a fost locțiitor al șefului Statului Major General, cu rang de secretar de stat). În noiembrie 2008 trece în rezervă. A primit Ordinul Național „Pentru Merit” în grad de cavaler (2000) și Emblema de Onoare a Armatei României (2007). Este profesor titular la Universitatea Apollonia din Iași și conducător de doctorat la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București.

Lucrări publicate: *Supremația aeriană și securitatea națională* (Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002), *Securitatea și continua transformare* (Editura Militară, București, 2004), *Statul Major General, 1859–2004. Istorie și transformare* (Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2004) – coordonator; *Războiul continuu* (Editura Militară, București, 2011), *The War Humanity Has Always Waged Against Itself* (Armed Forces Academy General Milan Ratislav Stefanik Publishing House, Slovak Republik, 2012), *Între război și pace* (Editura Militară, București, 2013), *Globalization, Crises and World Security* (Lambert Academic Publishing, Germany, 2013). A publicat mai multe articole în *Gândirea Militară Românească, Impact Strategic, Foreign Policy Romania, International Journal for Communication Research* (Iași), *Top Gun* (Cluj) etc.

Iarăși despre identitate

Theodor CODREANU

Dintotdeauna, imperiile au avut interesul să-și asigure, dincolo de forța brută a războiului, o dominație „cu față umană” și, de aceea, au utilizat religiile ca pe o armă ideologică sau, cel mai sigur, au inventat ideologii cu principii teoretice frumoase, umanitare. Imperiile au utilizat cu succes religia, deformată în ideologie, până în secolul al XVIII-lea, când aceasta a fost înlocuită cu doctrina „drepturilor și libertăților omului”. Această ideologie, radicalizată în marxism, apoi în leninism și stalinism, a constituit, pe lângă arma violenței, cea mai sigură formă de expansiune a Imperiului Rusesc asupra popoarelor din jur, ajungând, cu acordul altor imperii, până în inima Europei Occidentale, rupând în două națiunea germană în urma nereușitei lui Hitler de a menține Germania în rândul imperiilor. Dacă până în secolul al XIX-lea Rusia a utilizat ortodoxia sub pretext că eliberează popoarele ortodoxe din partea estică și centrală a Europei de sub jugul păgânilor otomani, din momentul când ideologia comunistă internaționalistă a intrat în prim-plan, ortodoxia însăși a avut de suferit, fiindcă ea, în realitate, este o religie a iubirii, iar nu a împilării și crimei. Chiar și o minte genială ca a lui Dimitrie Cantemir a crezut în misiunea istorică a Imperiului Rus ortodox de a elibera, „frățeste”, Moldova, aliindu-se cu Petru cel Mare. Cantemir împărțea imperiile în cele cu misiune divină, civilizatoare, și în imperii-avorton, precum cel Otoman, neînstare să aducă civilizație și cultură, ci doar să paraziteze pe seama popoarelor cucerite. El s-a înșelat și, în consecință, a fost nevoit să plece în exil, tânjind pentru tot restul vieții după Moldova lui, pe care o va iubi până la moarte, pe care n-o va mai putea sluji decât prin scrisul său. Cantemir s-a lecuit de propria-i teorie, dar nu și imperiul în care crezuse și care în 1812 va „elibera” o parte a Moldovei, cea pe care o numim Basarabia, mutilând-o *identitar* timp de două secole, până în zilele noastre. Această mutilare istorică a atins un prag atât de primejdios, încât românii dintre Prut și Nistru au ajuns să nu se mai recunoască români, ci o națiune cvasi-slavă, pentru care frații din Țară nu le mai sunt frați, ci dușmani de moarte, „imperialiști”, pe când adevărații imperialiști sunt identificați a le fi „salvatori” de *identitate*. Asemenea monstruozitate nu putea fi mai bine surprinsă decât de un intelectual de geniu precum Cinghiz Aitmatov, care a numit fenomenul *mancurtism*, în capodopera sa *O zi mai lungă decât veacul*. El a înțeles că păgânismul asiatic este cu mult mai puternic decât creștinismul pravoslavnic, care, *de facto*, își dădea duhul în brațele de fier ale ideologiei comuniste.

Când Imperiul Sovietic a căzut odată cu ideologia susținătoare, un alt intelectual, moștenitor al naivității cantemirene, Ion Druță, a crezut că revenirea Moscovei la ortodoxie va însemna o nouă „mântuire” pentru moldoveni și, în numele iubirii descoperite de Sfântul Apostol Pavel pe drumul Damascului, s-a refugiat la Moscova. De data aceasta, de bunăvoie, iar nu silit de istorie ca Dimitrie Cantemir. Acum, principala misiune ideologică a fost preluată de Biserica pravoslavnică. Un istoric străin, Charles King (*Moldovenii, România, Rusia și politica culturală*, Editura Arc, Chișinău, 2002, trad. Diana Stanciu), a observat că Moldova postgorbaciovistă și-a dobândit independența politică, Moscova lăsând iluzia acestei independențe în spațiul a ceea ce s-a numit Comunitatea Statelor Independente, dar un asemenea gest nu s-a manifestat și la nivel religios, îmbrățișarea Patriarhiei Moscovei fiind atât de „frățească” și de „iubitoare”, încât nimic nu o poate descleșta din jurul firavului trup al Basarabiei. Câți dintre politicienii și intelectualii de pe malurile Dâmboviței și ale Bâcului au înțeles importanța istorică a acestei *îmbrățișări?*

Firește, imperiul nu a renunțat la alte strânse „îmbrățișări”: cea a forței armate, exercitate în războiul din 1992 prin intermediul fostei R.A.S.S. Moldovenești create de Stalin în 1924, reinventată sub numele de Republica Transnistreană, dar nu uită că ideologiile cele mai profitabile au fost inventate de Occident. Cândva, comunismul, iar după căderea acestuia o nouă formidabilă armă propagandistică – *corectitudinea politică*, urmașa de drept a marxismului în condițiile globalizării. Or, ce portiță salvatoare au descoperit foștii comisari moscoviți? *Political correctness* pune mare accent pe drepturile minorităților de orice soi: etnice, sexuale, religioase etc. Și fiindcă românii basarabeni sunt încă majoritari, susținerea „minorităților” din Republica Moldova a căzut ca o mană din cer: astfel, s-a încurajat separatismul transnistrean și găgăuz, s-a renunțat la generalizarea limbii de stat, răsbotezată în „moldovenească” etc. Și pentru a nu se lăsa impresia că toate cedările în fața minorităților sunt orientate împotriva majorității, s-a „încurajat”, ca ideologie de stat, consolidarea unei *identități antiidentitare*, „moldovenismul”, ocultându-se faptul că *moldovenitatea* este o diversitate regională a străvechii etnicități daco-romane care a dat România modernă, că oglinda conștiinței de neam a fost formulată mai ales de marii cronicari moldoveni, de la Grigore Ureche până la primul nostru istoric propriu-zis, Dimitrie Cantemir, pentru ca figura centrală a canonicității noastre etno-lingvistice și culturale, Mihai Eminescu, să dea verdictul final: **Suntem români și punctum!**

Astfel, moldovenismul a devenit cea mai deșănțată diversiune antiidentitară, o struțo-cămilă asa cum a văzut-o în toată hidoșenia ei Dimitrie Cantemir, ca să nu zic un avorton care sfidează bunul simț tradițional al neamului nostru, cât și cele mai elementare exigențe ale spiritului științific. Nu poate fi denumită decât *catastrofă* faptul că mari specialiști în lingvistică și filologie precum Eugen Coșeriu, Nicolae Corlăteanu, Nicolae Mătcaș, Vl.F. Șișmariov, V.V. Vinogradov, D.E. Mihalci, R.A. Budagov, ca să-i numesc doar pe aceștia, nu sunt „credibili” în fața ideologilor politici de la Chișinău și, în schimb, „autorități” în materie sunt declarați… Vladimir Voronin și Vasile Stati! O asemenea rușine niciodată nu a lăsat o pată mai respingătoare pe obrazul inteligenției naționale. De ce limba noastră nu a putut să se numească decât *română,* a explicat foarte bine I.D. Ceban: „Doamne ferește dacă această limbă (= literară) s-ar fi născut prin uzurpare și s-ar fi numit după vreo regiune oarecare: muntenească, oltenească, ardelenească, bănățeană, bucovineană, moldovenească etc.! Atunci s-ar fi văzut cum joacă dracul într-un picior! Sintagma «limba română» e unificatoare. Ea nu înalță, nu coboară, nu laudă, nu subapreciază pe nimeni, ea creează condiții egale! Și taie odată pentru totdeauna apa de la moara rătăciților!” (Apud Nicolae Corlăteanu, *Testament. Cred în izbânda limbii române,* antologie, de Alexandru Bantoș, Chișinău, Casa Limbii Române, 2010, p. 27.)

Eminescu, despre care nu se poate spune că n-a iubit moldovenitatea, este arheul identității noastre și nu întâmplător *ontologia arheității* are ca pilon central tocmai conceptul de *identitate*. Este meritul lui Titu Maiorescu de a fi intuit cel dintâi, chiar din clipa morții tragice a poetului, cine este și ce va însemna Eminescu nu doar pentru poezia românească, dar și pentru întreaga cugetare din secolul al XX-lea: „Pe cât se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbei naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești”. (Titu Maiorescu, *Opere*, II, ediție, note, comentarii, variante, indice de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, note și comentarii de Alexandru George și Al. Săndulescu, Editura Minerva, București, 1984, seria „Scriitori români”, p. 108.) Maiorescu nu făcea decât să recunoască și să contureze ceea ce Harold Bloom, eminentul critic american, numea *centralitate canonică* în sânul unei literaturi naționale, cu extindere la întreaga cultură românească modernă, pe care o vor augmenta toate marile personalități care vor urma, de la Nicolae Iorga și Tudor Vianu până la Constantin Noica sau Cezar Ivănescu. Nicolae Iorga vedea în Eminescu „expresia integrală a sufletului românesc”, G. Călinescu – *poetul național,* Tudor Vianu îl așeza alături de cele mai ilustre figuri universale: Dante, Shakespeare, Goethe sau Victor Hugo. Noica îl numea *omul deplin al culturii românești,* iar Dimitrie Vatamaniuc – *coloana infinită a spiritualității noastre*. Trebuie spus că și oamenii de știință l-au pus pe Eminescu în vârful ierarhiilor culturale: A.C. Cuza, Mihail Manoilescu, Simion Mehedinți, Octav Onicescu ș.a.

Toate acestea ne arată că nevoia de românism atât în Basarabia, în Țară, în Bucovina nordică, aflată într-un stat străin supus el însuși unei enorme presiuni antiidentitare din partea Rusiei, angrenând Ucraina într-un război civil cu consecințe posibil catastrofale pentru pacea lumii, este mai actuală ca oricând pentru destinul nostru ca națiune.

Așadar, dacă nu avem de gând să ne lepădăm de noi înșine în integrarea europeană și globală, o integrare cu *specific*, precum fac toate națiunile care se respectă, atunci se cuvine să dăm câștig de cauză lui Mihai Eminescu și nu pigmeilor: **Suntem români și punctum!** După norma formulată de Titu Maiorescu: *naționalitatea în marginile adevărului.*

După Al Doilea Război din Irak (2003), ideea înlocuirii dolarului american din tranzacțiile comerciale internaționale a început să fie din ce în ce mai des vehiculată de mai multe cancelarii ale statelor nemulțumite de hegemonia americană. Avertizate de aceste tendințe, mai multe instituții internaționale, printre care și Banca Mondială, au solicitat studierea consecințelor și au constatat că vor fi implicații negative majore la nivelul economiei globale.

6. Concluzii

Războiul este „o eroare de judecată politică”, afirma Michael Mandelbaum („From the archives: The failure of intervention”, *Foreign Policy,* septembrie/octombrie 1999), pentru că niciodată nu și-a atins obiectivele declarate și a produs victime, distrugeri, suferințe și haos.

Ucraina este un nou teatru al luptei pentru putere și influență între Occident și Rusia, în care toată lumea are de pierdut, dar cel mai mult suferă populațiile statelor angajate în dispută.

Sancțiunile pe care și le aplică reciproc protagoniștii crizei ucrainene produc efecte negative pe termen scurt, mediu și lung în plan social, economic, politic și militar, atât în statele respective, cât și în relațiile internaționale globale.

În locul sancțiunilor ar trebui să aplicăm politica „reconcilierii intereselor,” în caz contrar tensiunile ar putea escalada până la punctul unde diplomația tace și armele vorbesc (Gabor Steingart, „The West on the wrong path”, *US-Russia.org*, 12 august 2014).

Consiliul de Securitate al ONU este blocat de vetoul membrilor săi permanenți, care sunt și protagoniști ai crizei din Ucraina, generând neîncredere în capacitatea organizației mondiale de a gestiona crizele de securitate.

Deși liderii statelor occidentale și ai Rusiei refuză să accepte asimilarea acțiunilor lor cu inițierea unui nou Război Rece, majoritatea acestor acțiuni sunt similare cu cele din perioada 1946-1991.

Istoria de lângă noi

Temniță pentru spovedanie!

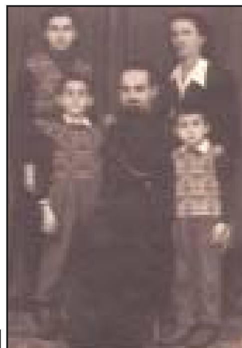
Octavian D. CURPAȘ

Preotul Gheorghe Tatu din Sebeșul de Sus, militant activ împotriva comunismului, a fost una dintre victimele regimului instaurat la 23 August 1944 în România. În anul 1953 ajunge după gratii și petrece zece ani în temnițele comuniste, în timp ce familia sa suportă consecințele. Informațiile despre dosarul lui sunt lapidare, iar motivele arestării, de-a dreptul hilare: a fost arestat și condamnat pentru că a spovedit persoane urmărite de Securitate!, scrie în dreptul numelui său, în listele cuprinzând preoții arestați în acea perioadă. Lipsa de dovezi, deși atitudinea și acțiunile preotului fuseseră, fără îndoială, anticomuniste, a condus, probabil, la fabricarea de acuzații. Am aflat drama familiei Tatu de la Doina Tatu (căsătorită Nicula), care mi-a povestit mai pe larg despre cele întâmplate în copilăria și tinerețea sa, și nu numai. Ea a fost recent în vizită la Dumitru Sinu, la Phoenix, Arizona. Nici cei 63 de ani de când nea Mitică a plecat din țară și nici miile de kilometri care-i despart n-au umbrit prietenia care s-a sudat cu mulți ani în urmă, în satul copilăriei lor. Doar timpul și-a pus amprenta asupra celor doi, aflați astăzi la vârsta senectuții, lăsându-le însă la fel de vii amintirile.

Drama preotului Gheorghe Tatu – deținut politic! Gheorghe Tatu este ultimul dintre cei șapte copii ai lui Ion Tatu, mulți ani primar în Sebeșul de Sus, la începutul secolului XX. Vede lumina zilei în satul de la poalele masivului Suru, din munții Făgăraș, la 1 aprilie 1909. Școala primară o face în satul natal, iar apoi urmează cursurile Școlii Pedagogice din Sibiu. Își continuă studiile tot la Sibiu, unde în anul 1932 absolvă cursurile Facultății de Teologie Ortodoxă, cea mai veche instituție de acest gen din țară. Înființată în 1786, ca Școală Teologică, reorganizată sub conducerea lui Gheorghe Lazăr, în 1811, funcționează neîntrerupt până astăzi. În perioada 1948-1990, sub numele de Institut Teologic de Grad Universitar, a fost una dintre cele două școli teologice ortodoxe de rang universitar din România care au pregătit slujitorii Bisericii Ortodoxe. Din 1990 devine parte componentă a Universității din Sibiu.

În anul 1933, Gheorghe Tatu se căsătorește cu Eudochia Spârlea, din Avrig, nepoata preotului Cârdea. Născută în Avrig, la 30 ianuarie 1906, Eudochia face clasele primare în satul natal, după care urmează cursurile Școlii Normale din Cluj. După căsătorie, își urmează soțul, care slujește ca preot în Sebeșul de Sus și lucrează aici ca învățătoare. Era o modă a vremii ca tinerii preoți să se însoțească cu învățătoare, mai ales în mediul rural, o combinație fericită, pentru că școala și biserica făcuseră dintotdeauna casă bună împreună! Nea Mitică Sinu și-a adus aminte, la un moment dat, de sărbătoarea Floriilor. Mi-a povestit cum toți copiii de la școală, în frunte cu învățătorul Stoia, părintele Tatu și doamna preoteasă, mergeau în dimineața Floriilor în afara satului, ca apoi să revină pe ulițele lui, frumos încolonați, cu cei doi bărbați în față și doamna Eudochia în urmă, într-o procesiune emoționantă, purtând ramuri de salcie în mâini și cântând pricesne specifice Floriilor.

La 19 august 1934, casa preotului Tatu se umple de bucuria venirii pe lume a unei fetițe drăgălașe, care va purta numele Doina. Fericirea tinerei familii sporește în 1937, când se naște primul băiat, Septimiu Bujor, și, mai apoi, în 1941, când vine al treilea copil, care poartă numele tatălui, Gheorghe, și este răsfățatul familiei, toată familia îi spunea Puiu. În ciuda greutăților inerente apărute pe vreme de război, familia preotului Tatu era fericită și privea cu încredere spre timpuri mai bune. Regimul comunist proaspăt instaurat era însă în plină ascensiune. Încet-încet, a început să-și arate colții, manifestându-și influența nefastă în toate mediile sociale. Se produsese o adevărată răsturnare a valorilor și începuse prigoana împotriva slujitorilor bisericii și a celor care nu rezonau cu ideologia comunistă. Nemulțumirile se înmulțeau vizibil și lupta rezistenței anticomuniste se intensificase. Injustițiile practicate de un sistem aflat în disonanță cu idealurile poporului român, pe fondul unei campanii puternice de discreditare a bisericii, în favoarea comunismului ateist, îl determină pe Gheorghe Tatu să se ralieze mișcării anticomuniste, devenind militant activ. Inteligența și precauția preotului îl ajută să se strecoare prin filtrul Securității, care nu-i găsește motive plauzibile de arestare. Dar, cum de ghearele temutei Securități nu aveai cum să scapi, este arestat și condamnat „pentru spovedirea persoanelor urmărite de securitate”! Comunismul instaurat în Europa primei jumătăți a secolului XX s-a năpustit asupra oricăror forme de credință care nu-i urmau doctrina, în țările care i-au căzut victimă, printre care și România. Conflictele între laicii orbiți de comunism și biserică, pe fondul permanentelor frământări generate de acțiunile rezistenței anticomuniste în diferitele ei forme, ofereau reprezentanților bisericii două posibilități: fie menținerea și susținerea ideilor lor, fie convertirea peste noapte în comuniști cu crucea de gât… Gheorghe Tatu a rămas fidel convingerilor sale, iar un complet de judecată de la Tribunalul Brașov îl condamnă la zece ani de închisoare. Ceea ce a îndurat în anii de detenție numai el și Dumnezeu au știut! Condițiile din închisori au făcut multe victime. Scapă cine poate sau cine rezistă! După aproape zece ani de perindare prin temnițele comuniste de la Sibiu, Codlea, Aiud, Gherla, Salcia și Periprava, este eliberat în toamna anului 1962.

Arestarea preotului Tatu a avut o puternică rezonanță în rândurile enoriașilor săi. Fusese un om de omenie, un preot dedicat meseriei sale și în primul rând un om cu suflet mare. „Nu pot decât de bine să-mi amintesc de popa Tatu – spune nea Mitică – nimeni nu avea o vorbă rea de spus de el și de doamna Eudochia. Nu exista sătean care să fi avut nevoie de sfatul sau sprijinul său și să nu-l primească! Era trup și suflet pentru obștea sătească, doar era fiu de primar! Îmi aduc aminte cum doamna preoteasă le învăța pe fete gospodărie și multe lucruri folositoare în viață. Era o femeie de excepție, care punea mult suflet în profesia ei. A adus războiul de țesut la școală, ca să le învețe pe fete să țeasă. Ieșeau din mâna fetelor, sub îndrumarea doamnei Eudochia, lucruri minunate, de la prosoape cu motive naționale la tot felul de covorașe și perdele, pe care le vindeau, iar cu bănuții adunați erau cumpărate diverse materiale trebuincioase școlii.”

Imediat după arestarea preotului, soția sa este dată afară din învățământ, constituind, în concepția comuniștilor, un pericol și, în același timp, un exemplu negativ pentru elevii săi. Rămasă fără loc de muncă, cu trei copii de crescut, preoteasa Eudochia Tatu își ia copiii și se mută la Avrig, în satul natal. După ce iese din închisoare, în 1962, preotul lucrează pe unde poate pentru a-și câștiga existența și a-și întreține familia. La început și-a găsit de lucru la Codlea, apoi a fost pontator la uzina de la Mârșa, până când a reușit să obțină reabilitarea și revenirea în rândurile preoțimii. A fost un proces anevoios, dar, fiind un om perseverent și demn, a obținut o parohie, de data aceasta în localitatea Bradu. Doamna preoteasă s-a angajat contabilă la o fabrică de sticlă, unde a lucrat până la pensionare. Părintele Gheorghe Tatu s-a stins din viață la 15 iulie 1975 și a fost înmormântat la Avrig. Eudochia Tatu l-a urmat după mulți ani, la 29 martie 1999, fiind înmormântată alături de soțul ei și lăsând în urmă imaginea unei femei admirabile. Și copiii preotului au suportat consecințele convingerilor și acțiunilor anticomuniste ale tatălui lor.

„Greșelile” părinților, necazurile copiilor! Când Gheorghe Tatu a fost arestat, fiica sa, Doina, era studentă în anul I la matematică, la Cluj, iar băieții erau minori. Dosarul penal al tatălui îi aduce mari necazuri tinerei studente. Era pe punctul de a fi exmatriculată din facultate, însă, printr-un mare noroc, reușește să ajungă la rectorul Universității clujene de atunci, Raluca Ripan, un nume strălucit al chimiei românești, din partea căreia a găsit înțelegere și sprijin, reușind să-și termine studiile. Era o studentă bună și nu era responsabilă de convingerile politice ale părintelui său. Academicianul Raluca Ripan a fost o proeminentă personalitate a școlii de chimie clujene, prima femeie-rector din istoria instituțiilor de învățământ superior din România, ctitor și primul director al Institutului de Chimie din Cluj, care, începând cu anul 1994, îi poartă numele.

Nici băieții familiei Tatu n-au fost scutiți de repercusiunile acțiunilor tatălui lor, resimțindu-le mai ales după terminarea liceului. S-au înscris amândoi la facultatea de medicină umană, de unde au fost exmatriculați, din cauza „originii nesănătoase”, dar au perseverat, nu s-au dat bătuți și s-au înscris la Facultatea de Medicină Veterinară, pe care au absolvit-o. Cel mare, Bujor, a fost repartizat mai întâi la Ceala, în județul Arad, iar ulterior s-a transferat la Avrig, unde locuiește și astăzi, în casa părintească. Mezinul familiei Tatu, Puiu (Gheorghe), a lucrat și a locuit mulți ani la Sfântu Gheorghe, în județul Covasna. Acum însă, la pensie, s-a mutat și el la Avrig, în casa bunicilor săi, care este lângă casa lui Bujor. „Doar eu nu sunt acasă, la Avrig – îmi spune Doina Nicula – eu mi-am urmat ursitul, dar nu sunt departe de frații mei, locuiesc la Sibiu.”

Matematica e ca o fată frumoasă… „Îmi amintesc cu drag de părintele Tatu, de doamna învățătoare Eudochia, de copiii lor, dar mai ales de fata popii (Doina), care s-a măritat cu cel mai bun prieten al meu, Emilian Nicula”, mi-a spus odată nea Mitică. Amândoi au fost studenți la Cluj. De profesie inginer chimist, soțul Doinei obține un loc de muncă la Combinatul Chimic din Făgăraș și, în 1956, cei doi tineri se mută aici. Doina va lucra ca profesor de matematică la Liceul „Radu Negru”. Acest liceu, astăzi colegiu național, este cea mai veche instituție de învățământ secundar din Țara Făgărașului, fondată la 13 septembrie 1869, de către cărturarul transilvănean Ion Codru Drăgușanu, care îi dă și numele „Radu Negru”. Demni de numele și prestigiul colegiului sunt și cei care au deslușit tainele cunoașterii pe băncile sale. Este suficient să-i amintim aici pe ilustrul scriitor, poet și eseist Octavian Paler, sau pe Paul Goma. „Matematica e ca o fată frumoasă, spune Doina Nicula, cu nostalgie în glas, dacă ești atent cu ea, atunci te place. Dacă două zile o neglijezi, îți întoarce spatele. Totodată, matematica formează caractere!” Accentuând faptul că făgărășenii erau oameni isteți și ambițioși, cărora le plăcea cartea, Doina Nicula mi-a spus că este mândră de generațiile care i-au trecut prin mână. Unii dintre elevii săi au ajuns profesori universitari, medici, academicieni. Printre aceștia se numără și Laurențiu Streza, pe numele de mirean Liviu Streza, mitropolitul Ardealului. Soții Nicula au fost apreciați în colectivele în care au lucrat, fiecare făcându-și meseria cu pasiune și dăruire.

Cu toată drama petrecută în familia preotului Gheorghe Tatu din Sebeșul de Sus în vremurile tulburi de după venirea regimului comunist la conducerea României, iată că urmașii lui au reușit să depășească stavilele ridicate în calea lor și nu și-au făcut părintele de râs, au devenit buni profesioniști și au rămas, precum părinții lor, oameni de omenie.

(Phoenix, Arizona)

Românul dintre stele
De vorbă cu Dumitru-Dorin Prunariu

Nicolae MELINESCU

Dumitru-Dorin Prunariu *este al 103-lea cetățean universal. Din 14 mai 1980, el a privit lumea noastră de la sute de kilometri înălțime timp de șapte zile, 20 de ore și 42 de minute. La bordul navei spațiale Soiuz 40 i-a fost utilă pregătirea pe durata a trei ani de experimente și studii intense în poligonul sovietic, căreia i s-au mai adăugat gândirea, trăirea și pregătirea universitară din România.*

Practic, nu am lăsat în urmă toate aceste particularități, ci le-am purtat, într-un fel, cu mine, pentru că nu puteam să las de o parte ceea ce trăiesc și mă caracterizează doar pentru că am ajuns în alt mediu, în alt spațiu. Am căutat să integrez ceea ce făceam ca noutate în preocupările și frământările dintotdeauna, pentru că există gânduri perene care m-au însoțit, m-au bucurat. Faptul că sunt român mi-a adus de-a lungul timpului multe bucurii, dar în același timp mi-a sporit gradul de îngrijorare, mai ales în ultimele decenii, mi-a adus și mici neplăceri pe care însă le-am rezolvat operativ ținând cont de poziția mea. Ceea ce am dus în spațiul cosmic a fost în primul rând o imagine de suflet, o imagine de apartenență și convingerea că dacă eu, român, am ajuns acolo sus, România a realizat multe lucruri și merită mult mai mult. Practic, am fost un ofițer român trimis într-o misiune specială, planificată pe parcursul multor ani de zile. Am purtat cu mine tot timpul o părticică din națiunea căreia îi aparțin, o părticică din știința și din cultura acestei națiuni luată cu mine acolo, sus. Am avut un program video înregistrat care includea și un proiect artistic, muzică, un pic de divertisment, program care a fost alcătuit atunci de Televiziunea Română, program reprezentativ pentru țară, apreciat de colegii mei de alte naționalități. Am purtat cu mine dorința de a-mi ridica propria națiune la un nivel mult superior tocmai prin misiunea pe care am îndeplinit-o, prin promovarea ei în mass-media internațională, prin unicitatea noastră, a cosmonauților. Fiecare dintre noi a devenit persoană publică, a avut o altă voce și oamenii au perceput în alt mod ceea ce venea din partea noastră. Fiecare dintre noi și-a reprezentat cu mândrie națiunea, pentru că nu am fost în cosmos nici să cerșim, nici să cerem ceva cuiva gratis. Personal, am fost să îndeplinesc o misiune care însemna prestigiul științei promovate în România.

Pentru un participant la aventura spațială, imprevizibilă, misterioasă și cu un grad mare de risc ar fi fost firesc ca îngrijorarea menționată de Dumitru-Dorin Prunariu să fi fost legată de siguranța proprie și de reușita misiunii. Să nu uităm, însă, că aceste rânduri au fost inspirate de viziunea unui cercetător, a unui om de știință, a unui aviator militar și a unui român cu preocupări ce depășesc orizontul existenței individuale.

Îngrijorările de atunci erau provocate de modul în care era privită România. Astăzi au apărut alte temeiuri de îngrijorare, legate însă tot de România, de modul în care este privită, de felul în care își creează și i se creează o imagine negativă. Să nu uităm că la vremea zborului meu cosmic România era o țară socialistă cu o poziție aparte în blocul din care făcea parte. Era perioada în care avusese loc invazia Cehoslovaciei, a Afganistanului și a începutului războiului dintre Iran și Irak, evenimente față de care țara noastră a avut o atitudine care nu s-a aliniat celei a partenerilor din Pactul de la Varșovia. Toate aceste luări de poziție și-au pus amprenta pe modul în care am fost abordați de către orice partener din țările cu care colaboram atunci. Eram priviți ca o oaie neagră în lagărul socialist.

Era percepția dictată de hegemonia Rusiei Sovietice, hotărâtă, în virtutea doctrinei Brejnev, să mențină țările satelitare într-o sferă de influență flexibilă până la un punct. Atâta timp cât vasalii roșii puteau să acceseze prin relații bilaterale directe cu Occidentul tehnologii valoroase pentru industriile comuniste, lațul se slăbea, dar nu și în cazul unor derapaje sau răzvrătiri ideologice sau militare. Ceea ce a îndulcit, atât cât era posibil, reacția mârâită a Moscovei față de România, a fost tocmai competența, talentul și capacitatea de colaborare a unor specialiști din domenii de elită, cum a fost și cazul singurului cosmonaut român.

Eu, ca persoană, prin faptul că eram foarte bine pregătit, prin faptul că am colaborat foarte bine cu colegii mei, prin faptul că am găsit un limbaj comun prin știință, prin inginerie și l-am extins ulterior și la alte probleme, am adus un factor pozitiv în conlucrarea directă.

În această construcție socială diferită și realistă față de cea ideologică au fost implicați ceilalți candidați la zborul cosmic din alte țări, dar și instructorii, consilierii ruși, veteranii și toți cei care au vegheat și au muncit alături de Dumitru-Dorin Prunariu pentru ca misiunea lui să fie o reușită. Miza era dincolo de succesul personal sau de cel al programului Intercosmos, era poziționarea în cursa spațială cu cealaltă mare putere tehnologică și militară, Statele Unite.

Eram foarte tânăr în profesiunea de cosmonaut când am apărut prima dată în Orășelul Stelar. Am început pregătirea la vârsta de 25 de ani. Practic, în perioada zborului meu în spațiul cosmic am fost al cincilea, între cei mai tineri din întreaga lume. În momentul în care am ajuns în Orășelul Stelar, eram foarte subțirel și păstram încă o aparență adolescentină. Colegii mei m-au întrebat „Tu ce cauți aici, ai terminat liceul?” Sigur, îmi cunoșteau cât de cât biografia și era doar o șarjă prietenească.

Absolvirea Facultății de Inginerie Aerospațială din Politehnica Bucureșteană, în 1976, cu specializarea inginerie aeronautică, precum și stagiatura la Întreprinderea de Construcții Aeronautice din Ghimbav aveau să reprezinte un ascendent valoros în viitoarea carieră din aviația militară și din cercetarea științifică. Perioada de pregătire în orașul cosmonauților, inclusiv învățarea la perfecție a limbii ruse, i-au furnizat lui Dumitru-Dorin Prunariu competențe suplimentare pentru evoluția profesională și pentru prestația publică în diverse funcții și responsabilități.

Am obținut la examenele din finalul pregătirii pentru zborul în spațiu rezultate maxime, ceea ce nu se mai întâmplase în Orășelul Stelar. Aceasta s-a datorat faptului că, pe lângă cunoștințele acumulate acolo, în timpul stagiului de pregătire specială, aveam o formație inginerească solidă pe care mi-o dăduse școala românească. Iar a completa niște cunoștințe considerate de nivel maxim pentru ceea ce îmi trebuia mie în acel moment constituia un lucru deosebit. Prin aceasta, dintr-o dată, Prunariu a reprezentat un etalon, iar prin Prunariu România a fost plasată pe un nivel superior între țările asociate cu rușii pentru zborul cosmic. Am căutat să-i aduc pe cei din jur la înțelegerea punctului de vedere al meu și al nostru, legat de evenimente ce aveau loc în lume la acea vreme. Eu și cei din familia mea ne-am susținut întotdeauna punctele de vedere și adevărurile istorice, adevăruri dovedite științific, nu doar învățate. Am și fost acuzați pentru această atitudine.

Calitatea și statutul de persoană publică au adus în experiența de viață a lui Dumitru-Dorin Prunariu responsabilități care au impus atât susținerea tradiției, culturii, creativității și originalității poporului român, a românismului, așa după cum a declarat, dar și racordarea la un curent mai larg, cel al schimburilor de experiențe și idei la nivel universal. Ceea ce nu a însemnat evitarea oricărei discuții despre România, despre propria identitate de român.

Totdeauna am fost privit ca specialistul Prunariu, care s-a afirmat într-un domeniu de activitate și care este român. Întotdeauna am plusat pe această calitate pe care am avut-o. În contextul actual, sunt președintele Asociației Exploratorilor Spațiului Cosmic, singura asociație profesională neguvernamentală a tuturor astronauților și cosmonauților din lume, care reunește cam 400 de membri din 540, câți au zburat în cosmos, din 36 de țări. Am fost ales președinte tocmai pentru că am reprezentat o țară care poate să stabilească un echilibru între marile puteri. Am fost propus de americani, susținut ulterior și de ruși și de japonezi, care au fost în comitetul executiv, și de europeni, pentru că au considerat că mă calificam, și nu numai pentru că vorbeam rusa și engleza. Au considerat că am și un echilibru interior și o înțelegere pentru națiunile care fac parte din asociația noastră și reușesc să pun problema în așa fel încât să ajung la consens, chiar cu anumite compromisuri pentru unul sau altul dintre statele care au reprezentanți în asociație. În final, chiar ajungem la un consens, la o soluție constructivă și reușim să facem efectiv anumite lucruri pentru membrii noștri.

Diplomația multinațională, într-o formă restrânsă, cum sunt organismele regionale, sau într-o variantă universală, ca în cazul Organizației Națiunilor Unite, a reprezentat un test de dinamism, flexibilitate și imaginație, pentru apropierea unor poziții inițial antagonice. Negocierile într-un asemenea context, care implică mai mult de două părți, au fost și rămân un exercițiu susținut de zestrea nativă și de educația celor implicați în dialog.

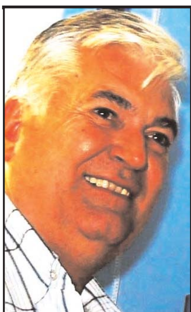
Eu practic sunt un produs al națiunii române. Am trăit în acest mediu, m-am format în acest mediu, am dobândit anumite calități de mediere, de înțelegere, de modelare a unor puncte de vedere pe care le pun în valoare acum. Același lucru s-a întâmplat și în calitatea de președinte al Comitetului ONU pentru Explorarea Pașnică a Spațiului Extraatmosferic. În perioada 2004-2006 am fost președintele Comisiei Științifice și Tehnice a acestui comitet, iar între 2010 și 2012, președintele întregului Comitet. Am fost ales tocmai pentru că reprezentam o națiune cu experiență, dar și pentru că aveam educația de a fi tolerant, de a găsi consensul și de a căuta totdeauna căile către rezultate constructive pentru problematica aflată în discuția comitetului.

Un șir îndelungat de experiențe în organisme de dezbatere sau de administrare a dosarelor legate de dezvoltarea cercetării spațiale și de menținere a spațiului extraatmosferic strict în patrimoniul științei universale l-au calificat pe Dumitru-Dorin Prunariu pentru alte funcții importante în structuri specializate la nivel global și european. Implicarea sa și a celor cu experiențe și profesiuni asemănătoare a urmărit animarea și atragerea competențelor lor în formule care să permită unui număr cât mai mare de instituții și oameni să cunoască și să beneficieze de calitățile și cunoștințele unice ale „oamenilor dintre stele”.

→

Sub crugul Eminescului

Personalitatea europeană a lui Eminescu, văzută de marii critici (II)

Florian COPCEA

Despre contribuția adusă de Eminescu la sporirea tezaurului culturii europene și universale, comentarii pertinente face, cu un profesionalism indiscutabil, Perpessicius, cel căruia îi datorăm editarea a șase volume din „acel *corpus eminescianum* la care visa N. Iorga, când socotea că orice rând din Eminescu, de orice natură, merită să fie editat". Într-un interviu pentru *Gazeta literară* din 6 februarie 1958, Perpessicius aprecia că „toată substanța operei, a manuscriselor și a presei eminesciene – unul dintre cele mai senzaționale «jurnale» de scriitor din câte s-au redactat – ar acoperi tocmai bine XX de volume". Dacă europenitatea eminesciană este dedusă de Ibrăileanu din faptul că este un produs de excepție al umanității, Perpessicius identifică în „astrul poeziei române" (Carlo Tagliavini, *Michele Eminescu*, 1923) un „gânditor". În viziunea sa, poetul nu este un cugetător abstract, pierdut în labirintul sistemelor, ci unul aplecat peste toate tainele neamului său, atent la toate zvonurile trecutului, solicitat de toate semnele viitorului. Este convins cu fermitate că Eminescu reprezintă „o prezență spirituală, de fiecare clipă".

Fiind un fin analist al operei eminesciene, un spirit învățat și urban, cum îl gratulează T. Vianu, Perpessicius afirmă categoric: „O viață de om nu ajunge ca să cuprindă totalitatea moștenirii literare a lui Eminescu" (Perpessicius, *Eminesciana*, Ed. Minerva, București, 1989, p. 56). Perpessicius îl încadrează pe Eminescu în curentul european al vremii, motiv pentru care, prin efortul asumat de benedictin, apucă, manifestând un entuziasm ieșit din comun, calea spre restituirea științifică a operei marelui poet. Eminescu devine astfel cel mai vizionar arhitect al spațiului identitar național aflat într-o continuă „migrație" spre cultura occidentală. Eruditul istoric și critic literar era convins că românii vor ajunge să gândească european grație lui Eminescu, ale cărui convingeri filosofice și sentimente patriotice erau cunoscute Austriei, Franței, Germaniei și Rusiei, ca să menționăm doar câteva țări care au influențat cultural și politic țările române. Perpessicius l-a asociat pe Eminescu multor construcții filosofice, economice și politice. De un interes aparte s-au bucurat foiletoanele referitoare la genurile literare abordate de Eminescu în scurta sa viață.

Într-un articol intitulat *Eminescu ziarist*, apărut în *Cuvântul* (anul VII, nr. 2109, 6 martie 1931, p. 1), Perpessicius deconspiră lapidar concepția programatică a unui reformator: „Dacă Eminescu a fost sau nu ideologul doctrinei conservatoare, iată ce este încă de domeniul controverselor, dar că a fost cel mai înverșunat critic al liberalismului, întrupat în roșii (liberali – n.n.) vremilor acelora, iată ce este de necontestat. Și critica lui a mers așa de adânc încât, recitite astăzi, în plină lichidare liberală (înțelegând prin aceasta toate formele de partid, ale aceluiași sistem de guvernământ: național-țărăniști, averescani, etc.), articolele lui Eminescu par scrise de aseară sau pentru ziua de azi. (…) Schimbați numai puțin din termeni și veți avea imaginea leită a ravagiilor politice din ziua de azi, consecință firească a degradărilor semnalate și înfierate de Eminescu cu jumătate de veac în urmă".

Perpessicius s-a dovedit a fi interesat de întreaga operă a lui Eminescu. Investigațiile sale fie că au fost de natură textologică, fie că au atins preocupări istoriografice, au relevat statutul lui Eminescu de „patron canonizat al scrisului românesc". În cel mai amplu studiu de sinteză al său, *Opere alese – Mihai Eminescu,* Perpessicius semnalează în biografia marelui poet unele lacune pe care alți cercetători nu le-au reținut, iar în ceea ce privește interpretarea operei acestuia utilizează un alt sistem de analiză, evident, „din perspectiva diacronică", punându-se în valoare „unitatea de gândire și sensibilitate". Perpessicius nu exagerează când glosează în jurul *Operei politice (1880–1883)* a lui Eminescu și demonstrează că acesta a reproșat culturii române pierderea sensului din vechime, „când marginile statului nostru nu mai sunt marginile naționalității noastre" (M. Eminescu, *Opera politică (1880–1883)*, Ed. Eminescu, București, 2000, p. 333). Perpessicius se afiliază predecesorilor săi care au susținut năzuința lui Eminescu de a (re)crea, producând o resurecție atât în forma, cât și în fondul limbajului. Iată una dintre cele mai sugestive opinii formulate de Eminescu, legate de respectarea „culturii vechi și continuitive": „…am repetat-o de atâtea ori, că reacție în sensul adevărat al cuvântului, reacție ca încercare a unei reconstrucțiuni istorice, anterioare fanariotismului, nu mai e cu putință în România și nu suntem utopiști pentru a cere ce n-ar fi cu putință nici pentru Dumnezeu din ceruri" (*idem*, p. 246).

Dovedindu-se un foarte bun cunoscător al spiritului idealismului istoric, diseminat în diverse articole, Eminescu a manifestat „o înțelegere adâncă a direcțiilor dezvoltării poporului român, pe temelia vechilor tradiții" (Zoe Dumitrescu-Bușulenga): „Noi susținem că poporul românesc nu se va mai putea dezvolta ca popor românesc, decât păstrând baze pentru dezvoltarea sa tradițiile sale istorice astfel cum ele s-au stabilit în curgerea vremilor".

Perpessicius stăruie asupra virtuților evocatoare ale lui Eminescu și consimte, adoptând perspectiva comparatistă, că poetul gazetar a satisfăcut toate regulile jocului a cărui lungă tradiție îi era desigur cunoscută.

Am fost în 2008 Directorul Oficiului Român pentru Stiință și Tehnologie pe lângă Comisia Europeană, organism cu o contribuție substanțială la stabilirea unor relații directe între proiectele europene și organizațiile românești care pot fi implicate, pe de o parte, în promovarea colectivelor științifice românești și, pe de altă parte, în promovarea intereselor europene în cadrul organizațiilor din țara noastră. Practic, eu am fost primul director al acestui oficiu. Pentru o perioadă limitată de timp am intrat într-un dialog direct cu componentele Comisiei Europene care promovau diferite proiecte științifice. Ceea ce am realizat a fost creșterea gradului de implicare a organismelor românești în proiectele europene. Noi plătim o anumită sumă stabilită în funcție de anumite criterii europene pentru ca să dezvoltăm cooperarea științifică pe plan european. Acei bani îi putem accesa prin licitații internaționale. Nivelul de absorbție de către România a fondurilor pentru cercetare, pe care tot România le plătea prin contribuția ei, a crescut.

Unul dintre proiectele majore europene este Extreme Light Infrastructure (ELI), proiect care are ca scop construirea unui laser de 1.000 de ori mai puternic decât cel mai mare laser existent în prezent în lume. Alegerea platformei Măgurele pentru unul dintre cele trei centre de cercetare se datorează rolului de pionierat pe care l-a avut România în studiile aplicative din domeniu. Oameni de știință din întreaga lume au început să fie angajați pentru a conlucra în această instituție care reprezintă un succes al cercetării românești.

Pe lângă colaborarea cu instituțiile europene, România și-a menținut un nivel ridicat al schimburilor științifice cu laboratoare, institute și organisme federale de studii și cercetări din Statele Unite. Relațiile în domeniu au existat și înainte de 1989. România a fost primul stat din Europa de est care a importat de la americani imagini de teledetecție satelitară prin sateliții Landsat. Modificările din societatea românească antrenate sau condiționate de schimbarea regimului politic și de perioada de tranziție au dat o nouă consistență și temeinicie acestor relații și le-au permis savanților români să pătrundă cu proiecte semnificative în cercetarea spațială.

În anul 2000 am semnat primul acord de cooperare între Guvernul României și Agenția Spațială din Statele Unite, NASA. Acordul a privit în primul rând dezvoltarea telemedicinei, a investigațiilor medicale efectuate de la distanță cu tehnologii cosmice de telecomunicații. Ulterior, această colaborare s-a extins și s-a permanentizat. În 2012 a fost un proiect de studiu promovat prin intermediul Institutului de Științe Spațiale și care a fost lansat cu naveta americană. Directorul de atunci al institutului, Dumitru Hasegan, a asistat la lansare.

Din colecția de funcții, demnități, atribuții și misiuni, doctorului și generalului (și-a început cariera militară de la gradul de locotenent) Dumitru-Dorin Prunariu nu a lipsit cea de ambasador. Vizitator oficial în mai multe rânduri al Uniunii Sovietice și ulterior al Rusiei, în 2004 domnia sa a aterizat la Moscova ca diplomat.

Până atunci venisem în calitate de cosmonaut, de Erou al URSS, sunt singurul român care deține acest titlu, pentru realizarea din 1980. Adesea veneam pe linie științifică și eram primit ca un prieten vechi și bun. Ca ambasador și reprezentant oficial într-un context bilateral tensionat, diplomat dintr-un stat membru NATO și general al armatei române transferat la altă instituție guvernamentală civilă, dintr-o dată m-au pus la colț și 4-5 luni de zile nu am putut comunica cu instituțiile rusești decât prin protocolul Ministerului Afacerilor Externe. Mass-media a fost mai deschisă și receptivă, iar eu fiind cosmonautul-ambasador sau ambasadorul-cosmonaut am fost solicitat să dau interviuri multor publicații despre poziția mea de ambasador prin prisma activității de colaborare în calitate de cosmonaut. După aproximativ 4-5 luni, dintr-o dată toate porțile s-au deschis. Principalele puncte care erau abordate de ruși erau problema tezaurului și apartenența la NATO. Odată cu sosirea mea ca ambasador a venit o delegație română a istoricilor ca să abordeze problema tezaurului în mod sistematic, documentat și fundamentat științific. Evident, nu ei urmau să ia decizia, dar ei puteau furniza factorului politic temeiurile unor negocieri menite să depășească impasul. În legătură cu statutul de membru al Alianței Nord-atlantice al României, le aminteam că existența unui comitet comun Rusia-NATO era un cadru direct și adecvat pentru discutarea oricărei probleme în mod direct, fără intermedierea unei țări aliate cum era România.

Am trecut în revistă experiențele de viață – personale și profesionale – ale lui Dumitru-Dorin Prunariu nu numai pentru caracterul lor excepțional, ci și pentru că multe dintre ele au purtat interesul național, identitatea națională, valorile și cultura tehnică românești, pe scurt, repere ale românismului, *așa cum l-am propus la deschiderea acestei rubrici în numărul aniversar al revistei* Curtea de la Argeș *din luna august.*

Românismul reprezintă în primul rând efortul de promovare a ceea ce este bun, frumos în sufletul nostru ca români, în România ca țară, în națiunea noastră, dar, în același timp, și promovarea valorilor pe care le avem, a reperelor istorice pe care le avem. Dacă le uităm pe acestea, nu putem construi un prezent adecvat. Dacă nu ne construim un prezent, nu avem un viitor. Mă bucur că mulți români au rămas totuși adevărați români și promovează ceea ce este frumos în noi și ceea ce este bine pentru România. Pentru mine românismul înseamnă și o colaborare internațională care urmează anumite principii echitabile, ceea ce România a făcut dintotdeauna. Dacă prin mine, prin alte personalități care reprezintă România se poate face acest lucru, cel puțin în fiecare domeniu specific de activitate reprezentăm o oază de speranță pentru mai bine în viitor.

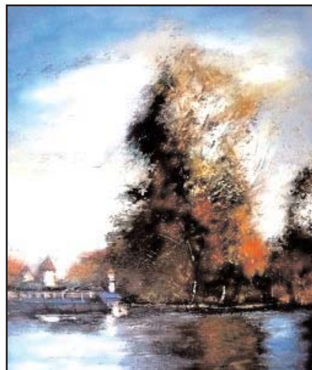
(Rubrică realizată de Raluca Tudor)

Sub crugul Eminescului

Asupra ideilor și idealurilor lui Eminescu a formulat păreri (unele dintre ele considerate de contemporani drept „limitative") și Vladimir Streinu, profund marcat de prezența intertextului comparativ.

Indubitabil, meritul său constă în stabilirea unei retorici generatoare de mecanisme tipice de persuasiune, a unui excurs sapiențial, lucru care nu alterează raționamentul potrivit căruia Eminescu este „un foarte mare poet", care, structural, face parte din marea familie „a poeților romantici europeni", puternic ancorat la paradigme artistice și la arhetipuri spirituale distincte. Criticul credea că este îndreptățit, spre o mai deplină cunoastere a efectului operei eminesciene asupra conștiinței noastre culturale, să răstoarne echilibrul impus de E. Lovinescu și G. Călinescu și să descifreze ordinea particulară a realității descoperite în substanța organicistă a „lecturilor intertextuale". *Europenitatea* lui Eminescu se datorează, conform lui Streinu, spiritului său sintetic, darului de a concentra suma lirică a întregului romantism european, îmbogățirea și înnobilarea lexicului limbii române, de acesta depinzând dezvoltarea națiunii, progresul spiritului românesc. În concepția sa, rolul sinonimelor nefiind acela de a înlocui cuvinte, ci de a lărgi aria semantică și a asimila „simboluri și forme lingvistice" existențiale pentru construcția unui nou limbaj. Dacă observăm bine, criticul este de părere că, indiferent de ocultările sesizabile în ordinea detaliilor, cea mai accesibilă modalitate de a pătrunde în „centrul" creației eminesciene și a „viziunii lui poetice" este aceea de a fi de acord cu exegetul, recurgând la proiecția interpretantă, că jurnalistul devine, funciarmente, un poligraf, care a înțeles exact „căderea de-a fi a lumii". V. Streinu, fără a adopta un ton polemic, este de părere că Eminescu „își are locul în societatea marilor spirite, opera lui fiind actul de identitate universală a neamului nostru. În conștiința conaționalilor cultivați, el se găsește alături de Dante, Shelley, Goethe, Poe etc." În studiile sale, de o eleganță irecuzabilă, exegetul evită să reitereze opiniile altora și propune o altă abordare pentru a ajunge, sistematic, la esența „mitului Eminescu", direcționând astfel analiza critică spre individual, spre „particularitatea neclasificabilă". Nu metoda comparatismului tradițional este combătută cu vehemență de V. Streinu (în opoziție cu rezultatul cercetărilor eminesciene de până atunci), ci prejudecata că Eminescu este cantonat în generația „stricătorilor" de limbă. Lăsând la o parte faptul că Eminescu s-a opus, fatalmente, pătrunderii fără rezerve a influențelor franceze și slave în lexicul limbii române, putem conchide că pentru a nu „desnaționaliza" poporul, este necesar să se regenereze tezaurul lexical, rolul acestuia fiind „dezvoltarea cugetării" și turnarea limbii vechi în „formă nouă". Modernizarea limbajului, prin făurirea unei limbi literare, datorate asimilării de cuvinte noi, nu înseamnă pentru Eminescu ignorarea cuvintelor „din mormântul trecutului", limba pentru el reprezentând, ca și la Humboldt, o activitate generativă pentru procesul formării culturii române moderne. Acest adevăr îl face pe V. Streinu să afirme în lucrarea *Eminescu* (Ed. Junimea, Iași, 1989, p. 243): „Universalitatea poeziei lui (Eminescu – n.n.) e prin urmare pe cale să fie bine stabilită azi și, ca să existe nu numai pentru conaționali, a fost nevoie să i se cunoască prin specialiștii câtorva limbi de circulație mondială puterea de vrajă și cuprinderea cosmică a geniului său. (…) De acum înainte, aceștia au de precizat factorii obiectivi ai universalității lui Eminescu, unul privind caracterul sincretic al romantismului eminescian, iar altul locul propriu al romantismului său în istoria literară europeană. O comparație chiar grăbită cu oricare dintre reprezentanții marelui curent comun de sensibilitate înlesnește cunoașterea unei alte identități poetice: Eminescu propune lumii ca nimeni altul suma lirică a întregului romantism european pe care, luminând-o dinlăuntru, ca și pirosferic, cu o dramă spirituală proprie, aspirație crucișă a Eternului la Efemer și a Efemerului la Etern, o învăluie muzical în dulcele aesthesis al baștinii sale carpato-dunărene. Cât despre situarea istorică a originalității sale: Eminescu este un post-romantic."

Sub influența lui G. Călinescu, V. Streinu îl califică pe Eminescu, fapt care nu-i va fi iertat de contestatari, „poetul nostru național". El intră în controversă cu exclusiviștii, dogmaticii Maiorescu și Gherea, care au cercetat opera eminesciană prin prisma unui egocentrism care, desigur, i-a împiedicat să alcătuiască un portret cât mai aproape de original al uneia dintre valorile fundamentale ale culturii românești – Mihai Eminescu. V. Streinu este cel care ne propune să anulăm sau să egalăm deosebirile dintre creația lui Eminescu „antumă" și „postumă", el pledând pentru o îndepărtare de Maiorescu (pentru care dihotonomia antume-postume devenise o chestiune sofisticată), în vederea poziționării interpretului într-o perspectivă favorabilă aplicării, prin procedeul palimpsestic al unui examen analitic, din interior, al cultului eminescian pentru a ajunge, astfel, la „embrionul poeziei". Și George Munteanu în *Istoria literaturii române* (Ed. Porto-Franco, Galați, 1994) susține că „a respinge *de plano* postumele eminesciene (…) în numele «mitos»-ului genuin", comportă un risc care ne-ar putea distanța de integralitatea creației „poetului universal" care este Mihai Eminescu. Ceea ce i se poate imputa, totuși, lui V. Streinu, este păcatul de a se fi lăsat sedus de importanța unei părți și nu de aceea a întregii opere eminesciene. Eminescu a avut în poezie și, mai ales, în publicistică, „o acută conștiință a istoricității", care i-a accentuat „dimensiunea unicității", cum constata Vladimir Streinu (*Eminescu*, Ed. Junimea, Iași, 1989, p. 133) când susține „necesitatea ierarhizării", privindu-l pe Eminescu ca „poet unic în cadrul conceptului goethean de «literatură universală»".

Semnificația universală a operei lui M. Eminescu este dezvăluită, mai mult decât la alții, și de Tudor Vianu. Pe acesta din urmă, E. Lovinescu nu șovăie să-l considere drept „un mare suflet european. Cerurile țării noastre s-au lărgit într-atâta că strălucirea lui devine o nevoie. Suntem aproape un imperiu și ne trebuiesc zări imperiale. Dacă înțeleg bine datoria generației noastre, ea mi se rezumă în tendința către marea cultură: realizarea locală a sufletului european".

Europenitatea lui Eminescu este dată, în concepția lui T. Vianu, de o delimitare netă de influențele din afară, care impun, dincolo de speculații, o adevărată renaștere națională. Problema personalității lui M. Eminescu, obsesiv aprofundată de T. Vianu în studiul său *Personalitatea lui Eminescu* (*Miscarea literară*, an II, nr. 9/10 ianuarie 1925), se particularizează prin fundamentarea formelor și modelelor de interpretare, necesare unei juste receptări a exegezei eminesciene, idee frecventă în critica modernă europeană a vremii. Comprehensiunea pentru identitatea universală a culturii românești este una dintre calitățile de necontestat ale spiritului înnoitor, incitant, deschizător de noi orizonturi. Poetul, după opinia lui T. Vianu, datorează o parte din geniul său Junimii, afirmație care, nefiind destul de argumentată, nu rezolvă profunzimea spirituală a creației poetice eminesciene. Utilizând o metodă de demonstrație polemică, T. Vianu clarifică ideea operei ca formă și nu ca efect al personalității, teză contradictorie, dar necondiționat acceptată și de mișcarea europeană de idei, complexată, evident, de autonomizarea valorilor. Prin urmare, Vianu împărtășeste opinia că temele culturale ale lumii nu pot deveni epuizabile atâta vreme cât spiritul fuzionează cu materia. Este motivul care i-a atras din partea lui Ov.S. Crohmălniceanu aprecierea de a fi „critic al definițiilor exacte și al judecăților greu contestabile". Vianu nu a practicat niciodată partizanatul literar și nici critica de direcție, dar s-a situat încontinuu pe poziția de avangardă împotriva unor rezistențe și a unor interpretări nonestetice, din păcate, în măsură să prejudicieze patrimoniul culturii universale. Într-o astfel de conjunctură, a intervenit pentru revalorizarea operei lui Eminescu, comparatismul în concepția sa trebuind a nu se mai rezuma la studiul influențelor și a impune analiza receptării operei prin dezvoltarea unor noi câmpuri de investigare. Secretul întregului său sistem de valorizare a literaturii universale (autorul *Glossei* fiind un exponent al „valurilor romantismului european") constă în dezvoltarea predilectă a metodei criticii sursieriste, capabilă să încapsuleze vechiul în nou, cum sugera Ion Dur în *De la Eminescu la Cioran* (Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1996, p. 32). Asemeni lui Maiorescu, în lucrarea *Personalitatea lui Eminescu* (1925) T. Vianu remarcă inteligența, „universul fără margini al gândirii" lui Eminescu, care „își înțelege menirea pe lume". T. Vianu trage și o primă concluzie în favoarea influenței schopenhaueriene asupra logosului eminescian, apreciind că un asemenea om impresionează contemporanii prin înstrăinarea lor de nevoile imediate ale practicii; când intră în contact cu ei, preferă să se mărginească la teme generale de idei, rezervându-și ca un bun ascuns și sacru ceea ce constituie particularitatea lor absolută. Semnificativ pentru demonstrația noastră este și acest pasaj din *Poezia lui Eminescu* (1925): „opera poetică a lui Eminescu, chiar dacă nu ținem seama decât de data publicării ei succesive, se lasă cu destulă ușurință sistematizată în cicluri". T. Vianu, în opoziție cu opiniile filosofului I. Gherea, este de părere că Eminescu este constant preocupat de anumite motive tipice, acestea fiind, „pe de o parte, îmbinarea dintre revoluționismul liberal și reflecția sceptică asupra lumii și vieții, iar, pe de altă parte, suferința iubirii dezamăgite, unită cu liniștea cucerită prin iubire. Lirica socială, filosofică și erotică sunt, așadar, din primul moment categoriile de căpetenie ale poeziei lui Eminescu". Ideea este continuată în eseul *Eminescu în timp*, unde T. Vianu abandonează portretul unui Eminescu întors către trecut, deoarece „astăzi atrage atenția chipul poetului orientat către lumea ce vine, mesajul său adresat viitorimii".

Mai târziu, și Rosa del Conte, în *Eminescu sau despre Absolut* (Ed. Dacia, Cluj, 1990), avea să vorbească despre vocația lui Eminescu, cel cu rădăcinile adâncite în „humus-ul cultural autohton", spre a-și desfășura „cu îndrăzneală aripile peste un peisaj arhaic transfigurat". Trecutul este fascinant. Din el „poetul va lua adesea motive de inspirație". Din fericire, având simțul realității, Eminescu era conștient că, pentru a supraviețui „în mijlocul unei Europe mașinizate și tumultoase", nu trebuie să închidem România cu „ziduri groase și înalte", chiar dacă lumea occidentală spre care năzuia era, la rându-i, „închisă în orgoliul tradiției sale clasice (predominant latine)".

Crezând în seducția elementelor romantice germane asupra eului eminescian, T. Vianu, spre deosebire de cei care s-au mulțumit să limiteze influența lui Schopenhauer în opera poetului, este de părere că „Eminescu a fost… un inovator prozodic" care s-a detașat de modelul care l-a inspirat. Criticul se situează pe poziția renunțării la interpretarea tradițional-idealistă a lui Eminescu: „Nu voi aminti aci propria mea interpretare de acum aproape treizeci de ani decât pentru că astăzi aș modifica-o, cum am făcut-o de altfel în studii ulterioare. Scriam în *Poezia lui Eminescu,* 1930: «Subtila răsturnare de perspectivă (produsă de Eminescu) a eliberat în sufletul nostru o provizie de forțe subiective, puternice și proaspete. Ceea ce s-a numit îndată după moartea poetului răul eminescian era mai degrabă o criză de creștere».'' El constată că „imaginea lui Eminescu a evoluat puternic", dându-ne posibilitatea să concluzionăm că, într-adevăr, „a ieșit la iveală un Eminescu titanic, revoluționar, cioplitor al unor blocuri uriașe".

Sub crugul Eminescului

Despre preocupările de lingvistică ale lui Mihai Eminescu (II)

Vasile BAHNARU

Luând în discuţie problema originii limbii, Mihai Eminescu susţine, în cunoştinţă de cauză, că „teoria cu privire la formarea limbii se află în afara domeniului acesteia, situându-se mai degrabă în cel al antropologiei". (*Opere*. Vol. XV. *Fragmentarium*) În continuare, autorul menţionează că cercetările antropologice în problema originii limbii „se întind retrospectiv până în preistorie, dar nu contactează punctul originar; iar vestita maximă a voiajului Palgrave că niciodată nu ne vom extinde cercetările până la trecutul lipsit de vorbire apasă greu asupra lui".

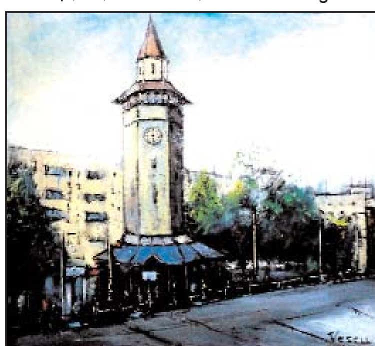
În opinia mai multor oameni de cultură, limba este componenta principală a existenţei individului, căci doar ea îl face pe om să fie om, fără această componentă determinantă omul încetează a fi om, întrucât „numai acolo unde există limbă există lume" (Martin Heidegger). Tocmai din aceste considerente, acad. Mihai Cimpoi, pornind de la comunitatea de idei existente în creaţia lui Mihai Eminescu şi cea a lui Martin Heidegger, ajunge la concluzia că limba este „casa fiinţei noastre" sau „locul de adăpost al fiinţei". Analizând ideile lansate de Eminescu şi Heidegger, acad. Mihai Cimpoi constată că omul se comportă ca şi cum el ar fi creatorul şi stăpânul limbajului, în timp ce, dimpotrivă, limbajul este şi rămâne stăpânul lui şi îşi bazează constatarea pe următoarele afirmaţii ale lui Eminescu: „Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră… Precum într-un sanctuar reconstituim piatră cu piatră tot ce-a fost înainte, nu după fantezia sau inspiraţia noastră momentană, ci după ideea în genere şi în amănunte care-a predomnit la zidirea sanctuarului, astfel trebuie să ne purtăm cu limba noastră românească" – şi pe cele ale lui Heidegger: „Omul se poartă ca si cum el ar fi făuritorul şi dascălul limbii, când de fapt ea rămâne stăpâna omului. Atunci când acest raport de subordonare se răstoarnă, omul ajunge să urzească ciudate maşinaţiuni".

În fine, urmează să amintim că pentru Mihai Eminescu limba este valoarea supremă a unui popor, acesta din urmă având nevoie „de un tezaur sufletesc, de un reazem moral într-o lume a mizeriei şi durerii", iar acest tezaur „i-l păstrează limba sa", căci „în limba sa numai i se lipesc de suflet preceptele bătrâneşti, istoria părinţilor săi, bucuriile şi durerile semenilor săi" şi „numai în limba sa omul îşi pricepe inima pe deplin". Astfel, poetul ajunge să definească limba în calitate de „copie a sufletului uman, despre care ne redă, în articulaţiile şi în legăturile ei tainice, o icoană fidelă" şi ca urmare limba este declarată drept „cea mai mare capodoperă a instinctului uman – o capodoperă în dublă privinţă, prin faptul că o substanţă materială sugerează un interior ideal".

Mihai Eminescu s-a interesat în mod special de filosofia limbii şi, fără a elabora studii personale în acest domeniu, a conspectat, aşa cum am constatat data trecută, unele cercetări semnate de Heymann Steinthal, Carl Philipp Moritz, Franz Bopp etc. În opinia lui M. Eminescu, reprezentarea psihică, precum corelativul său verbal – cuvântul, este „indiferentă în orice simpatie sau antipatie, ea nu e nici bună, nici rea, e inocentă ca şi copilul", întrucât „vorbirea ca atare, în şi pentru sine, gura, tonul, nu au în ele nimic nociv", „nu cuvântul repugnă sau atrage, căci citite din interes filologic într-o carte, să zicem, cuvintele nici nu se atrag şi nici nu se resping prin sentimentele de care sunt animate, ci vă interesează doar ca formă pură, în vederea cercetării lor, cuvântul nefiind altceva decât formă".

Totodată, Eminescu, sub influenta cercetărilor realizate de lingviştii citaţi, face o distincţie netă între conţinut şi formă, distincţie care va deveni un procedeu de bază în lingvistica modernă începând cu Ferdinand de Saussure, afirmând următoarele: „Conţinutul constă din senzaţii şi din reprezentările şi noţiunile formate de acestea, alături de afectivitatea care le este inerentă. *Forma constă din trecerea acestui conţinut prin conştiinţă sau din condiţia elementelor acesteia*". Pornind de la aceste distincţii, autorul conchide că specificitatea unui popor „se manifestă atât în conţinut cât şi în formă, dar în aceasta din urmă se exprimă mai original, mai rafinat şi mai profund. Astfel, toate elementele care constituie conştiinţa poporului – religie, moravuri, concepţie ş.a.m.d. – sunt un conţinut de idei; numai limba însă înfăţişează, pe lângă conţinutul reprezentărilor reflectat în cuvinte, de asemenea forma ideilor, dinamica gândirii, în flexiunea cuvintelor şi în sintaxă" şi, ca urmare, „limba nu include doar concepţia despre lume a poporului, ci redă şi imaginea activităţii contemplative înseşi".

Relaţia dintre formă şi conţinut are, în opinia lui Eminescu, ca şi pentru F. de Saussure, un caracter arbitrar; căci „toate noile cercetări conduc la importantul adevăr că sensul cuvântului nu stă în nicio relaţie intimă şi necesară cu sunetele sale şi poate că niciodată nu stă într-o relaţie permanentă", „de aceea ajungem la surprinzătoarea înţelegere a faptului că asupra accepţiei şi semnificaţiei unui cuvânt hotărăşte doar uzul limbii". Ceea ce am putea obiecta în această privinţă ar fi faptul că relaţia dintre formă şi conţinut, deşi este arbitrară din punctul de vedere al originii, are un caracter obligatoriu, necesar (Emile Benveniste), întrucât orice unitate lexicală poate exista numai în virtutea existenţei unei relaţii obligatorii consacrate în comunitatea respectivă între o formă dată şi un conţinut dat.

Fiind un bun cunoscător al realizărilor recente din lingvistica europeană, Eminescu nu a putut rămâne indiferent faţă de lingvistica comparată, care îşi datorează apariţia studiilor lui W. von Humboldt, Franz Bopp etc. şi care este rezultatul unei sinteze a rezultatelor obţinute în cercetările asupra limbilor vechi şi noi din Europa şi Asia. Comparându-se structura gramaticală a limbilor vechi cu cea a limbilor noi din America şi Asia, s-a ajuns la concluzia că limbile evoluează neîncetat, iar comparaţia dintre diferite limbi demonstrează că unele seamănă destul de mult între ele şi în baza acestui fapt a fost formulată o concepţie fundamentală pentru lingvistica modernă: limbile descoperite în Asia şi America conţin unele elemente asemănătoare şi acest lucru nu este altceva decât rezultatul procesului de diversificare a unor limbi mai vechi, cunoscute şi studiate din texte.

Deşi a fost contemporan al adepţilor psihologismului lingvistic şi a cunoscut opiniile acestora, Mihai Eminescu nu identifică gramatica nici cu sistemul logicii sau al metafizicii, nici cu cel al psihologiei, „întrucât formele proceselor psihologice ale conştiinţei noastre nu se transpun direct în sunet şi nu formează forme gramaticale, limba nu e unealtă directă a conştiinţei în legătura sa mecanică cu organele fonatoare; dimpotrivă, ea este prima răsuflare a *conştiinţei de sine*; nu e pură devenire în spirit, ci primul act al spiritului – tot exteriorul şi tot interiorul, procesele senzoriale, ca şi cele logice şi psihologice sunt simplă materie prin care şi în care spiritul îşi încearcă pentru întâia dată puterea sa alcătuitoare". În continuare, menţionează că „a da formă înseamnă a-şi însuşi, a apercepe", de aceea „nu există nimic metafizic, nimic psihologic în limbă, ea este însă apercepţie artistică, fireşte instinctivă, a oricărei fiinţe şi deveniri în natură şi spirit" şi, ca urmare, „limba propune la fel de puţină psihologie ca şi fizica; cine o studiază nu vede niciodată cum concepe ea viaţa naturală şi pe cea sufletească. Dar motivele pentru care face asta aşa sau altfel nu se pot înţelege decât prin psihologie, şi cum tot psihologic tratăm şi ideile şi străduinţele individuale".

Caracterul unitar al limbii române este o realitate indiscutabilă. Astfel, academicianul Iorgu Iordan susţine că „pe teritoriul lingvistic românesc nu există o diversificare atât de adâncă încât să dea naştere unui fel de bilingvism, adică la situaţii în care vorbitorii unui grai să vorbească acasă graiul local, iar atunci când depăşesc zona acestui grai să fie nevoiţi a folosi limba comună a întregului popor ca pe o altă limbă, nici în ceea ce priveşte fonetismul, nici în ceea ce priveşte lexicul, nemaivorbind de sistemul lexical". (Iordan Iorgu, Robu Vladimir, *Limba română contemporană. Bucureşti*, Ed. Didactică şi Pedagogică, 1978, p. 29)

Încă mult înainte, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, George Bariţiu, adresându-se oamenilor politici din Imperiul Austro-Ungar, susţinea că între limba vorbită în Moldova, Muntenia şi Ardeal nu există nici atâta deosebire cât există între limba germană vorbită în Viena şi cea vorbită la Berlin.

Mihai Eminescu s-a dovedit a fi, şi de această dată, un predecesor al ideilor privind unitatea răspândirii teritoriale a limbii române: „Limba română e unica în Europa care n-are propriu-vorbind dialecte. Pe-o întindere de pământ atât de mare, despărţiţi prin munţi şi fluvii, românii vorbesc o singură limbă". (Mihai Eminescu. *Opere*. Vol. X. Publicistică, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1989)

În acelaşi timp, poetul nostru este conştient de valoarea limbii scrise în procesul de unificare a limbii. Astfel, el susţine că „unitatea actuală a limbei vorbite, deşi e în parte un merit special al epocei lui Matei Basarab, dovedeşte totuşi că şi în această privire erau elemente cu totul omogene, preexistente limbei bisericeşti, cari înclinau a căpăta o singură formă scrisă. Organografic vorbind, limba era aceeaşi; numai termenii, materialul de vorbe diferea pe ici pe colo". (Mihai Eminescu. *Opere*. Vol. XII. Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1985) Anume unitatea limbii i-a permis poetului să identifice „o unitate de origini etnice" a poporului român.

Totodată, Mihai Eminescu argumentează existenţa unităţii etnice şi de limbă a neamului nostru prin prezenţa unui drept cutumiar comun pentru toţi românii: „Înainte sau abia după formarea statelor române vedem românii de sub Coroana Ungariei pretinzând să se judece între ei după dreptul lor propriu, *jus Olachale* sau *Olachorum*; o cerere analogă fac moldovenii ce pribegise în Polonia, să se judece după dreptul românesc. Şi aceasta când? Pe la 1380. Care-a fost acest drept consuetudinar la carele ei ţineau cu sfinţenie, fie sub coroana Ungariei, fie sub a Poloniei? El n-a fost scris niciodată; era atât de viu în conştiinţa poporului, atât de necontestat de nimenea, încât nici unul din vechii noştri Domni n-au găsit de cuviinţă să-l codifice."

În notele poetului, unitatea limbii române este examinată în paralel cu identitatea poporului român. Unitatea de limbă a fost determinată de „cărţile bisericeşti, tipărite în Ardeal, în Moldova, în Ţara Românească", care au oprit „procesul de diversificare şi de dialectizare a graiului viu" şi în urma acestui fapt limba „primeşte prin cărţi o normă unitară în rostire şi în scriere, căci, printr-un instinct fericit, traducătorii şi scriitorii originali aleg ca model dialectul cel mai arhaic al românilor, cel vorbit în Ţara Românească şi-n o parte a Ardealului, căci la cel mai vechi din toate se puteau reduce, ca la un prototip, dialectele ce încercau a se forma pe atunci". Mai mult, poetul crede că acesta poate fi considerat drept „un instinct de adevăr" sau chiar „cunoştinţa limbei latine care i-a îndemnat la aceasta", atribuindu-i o importanţă deosebită în acest proces de unitate literaturii populare, „a cărei răspândire uniformă nu e de tăgăduit. Aceleaşi balade ce s-au cules în munţii Moldovei sau ai Ardealului s-au aflat, în variante, în Dobrogea, încât se constată că piesele nemerite de literatură populară aveau tendenţa de-a se răspândi la toţi românii".

Știința, parte a culturii

10 secunde

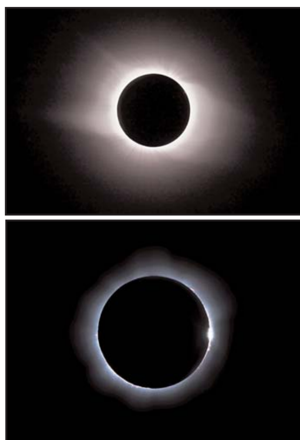

Cătălin BELDEA

9 **Nu aveam nouă ani** când am auzit la radio că va apărea, pe cer, o cometă mare. Era februarie 1986 și în fiecare seară ieșeam la joacă în fața blocului, după ce-mi făceam temele. Era deja întuneric afară, căci iarna întunericul începe devreme. Ne jucam „de-a v-ați ascunselea”, iar eu m-am pitit așa de bine că am stat minute bune fără să mă găsească nimeni, timp suficient pentru a observa un fenomen greu de înțeles pentru vârsta mea, un halou lunar. Am ieșit până la urmă din ascunzătoare și le-am arătat tuturor marea mea descoperire: „uitați-vă la Lună!”, le-am zis. „E o cometă în jurul Lunii!” Eram convins că am văzut cometa și din ziua aia m-am îndrăgostit de aștri și de poveștile lor.

8 **De opt ani** urmăresc eclipsele pe glob. Mai exact, eclipsele totale de Soare. Prima expediție spre un astfel de fenomen se întâmpla în 2006, când am mers cu mașina până în sudul Turciei, la Side, cunoscut oraș antic grecesc. Acolo am asistat la cea mai spectaculoasă eclipsă de până acum și din clipa aceea mi-am zis că nu voi mai rata niciuna, indiferent unde se vor produce. Sigur că am urmărit eclipsa noastră, din 1999, dar cea care mi-a trezit pasiunea formidabilă de a „vâna” umbra eclipsei a fost cea din Turcia, formidabil exemplu pentru sintagma de „cel mai spectaculos fenomen natural din câte există”.

Contrar aparențelor, o eclipsă de Soare nu e foarte rară. Pe glob se produc anual cel puțin două și maximum cinci, de regulă parțiale. O totală se repetă odată la un an și jumătate, dar partea proastă e că banda din care poate fi observată e foarte îngustă și nu ține cont de zonele locuite. Totalitatea poate apărea oriunde, începând din Antarctica, Oceanul Pacific, Sahara, pădurea amazoniană și terminând cu Siberia și zonele de ocean înghețat nordic. Dacă aștepți eclipsa în orașul tău e posibil să nu o vezi cât trăiești pentru că, probabilistic, ea se repetă odată la 381 de ani, dintr-un punct fix, ales aleatoriu, de pe Terra.

7 **Anul 2014** e fără eclipse totale de Soare. Până acum am observat **șapte** și am început deja pregătirile pentru următoarea, din 2015. Cum vă spuneam, o eclipsă îți trezește spiritul de aventură și de explorare. Trebuie să călătorești mult până să ajungi în banda de totalitate și trebuie să treci de zeci și zeci de bariere culturale, lingvistice și de comportament. În 2008 am luat transsiberianul până la Novosibirsk pentru o eclipsă de doar două minute, iar în 2009 am stat în umbra Lunii la sud de Shanghai, aproape șase minute. 2010 a fost un an foarte special, pentru că eclipsa se producea numai pe suprafața oceanului și a trebuit să fac o expediție la capătul Pământului, în sudul Pacificului, pe atolul Hao din Polinezia Franceză, pentru un minut și jumătate de întuneric în miezul zilei. 2012 a însemnat un experiment unic pe care l-am realizat în nordul Australiei, în peninsula Cape York. Din Outback am înălțat un balon umplut cu heliu, care a dus instrumentele științifice și camerele foto-video în stratosferă, la 37 km deasupra pământului, în conul de eclipsă totală. În fine, eclipsa despre care vreau să vă povestesc s-a întâmplat anul trecut și a traversat toată Africa, pe la ecuator. Dacă o eclipsă ține în medie 2-3 minute, aceasta a fost una foarte specială și din punctul de vedere al duratei: doar 10 secunde de totalitate!

6 **Cam de șase luni** am avut nevoie să pregătesc expediția din nordul Kenyei, zona Turkana, grădina Edenului, cum au denumit cercetătorii această bucată de pământ arid de la granița Kenyei cu Etiopia, pentru că de aici se crede că au plecat primii Homo Sapiens. Cea mai dificilă parte a unei incursiuni spre eclipsă este stadiul la care alegi locul observației. Trebuie să ții cont de statistica meteorologică și de condițiile politice ale țării respective. Banda de totalitate a trecut oceanul Atlantic de la vest la est și a intrat pe continentul negru prin Gabon. A traversat Congo, R.D. Congo (fostă Zair), Uganda, Kenya, Etiopia și Somalia. Am avut de ales între a observa eclipsa de pe vapor, avion sau de la sol, dintr-una din țările Africii Ecuatoriale. Nu numai că primele state enumerate mai sus au probleme politice, dar pădurea tropicală este extrem de capricioasă când vine vorba de prognoza meteo, așa că zona deșertică a Kenyei, pe malul lacului Turkana, mi s-a părut cea mai firească alegere. După ce am început demersurile pentru închirierea unei mașini și a cazării într-o regiune extrem de greu accesibilă, am primit invitația de a mă alătura unui grup de cercetători americani, conduși de dr. Glenn Schneider, cunoscut astronom cu proiecte NASA. Pentru prima oară aveam un *back-up plan* în cazul în care vremea ne era potrivnică. Dacă norii deveneau amenințători, urma să folosim un avion de mici dimensiuni ca să zburăm până în Uganda, dacă era cazul, doar pentru găsirea unui petic de cer senin de unde să urmărim spectacolul astral.

5 **După șapte expediții** spre eclipsă am învățat un lucru foarte valoros, și anume, că mai bine cari o sticlă de apă în deșert decât un aparat foto. După ce am dus până în inima Siberiei nu mai puțin de 40 de kilograme de echipament astronomic, am înțeles că pentru surprinderea celor câteva minute de totalitate ai nevoie de maximum **cinci kilograme** de echipament astro-foto-video. O lunetă cu focala de 500 mm, un aparat foto de până în 700 de grame atașat de lunetă, plus încă unul de și mai mici dimensiuni purtat la gât, împreună cu un trepied de carbon și câteva accesorii sunt suficiente scule pentru documentarea fenomenului. Toate trebuie înghesuite cu grijă într-un rucsac compact, acceptat ca bagaj de mână în avion. Pe lângă cele 5 kg de echipament, rucsacul se umple până la 10 kilograme (ținem cont de greutatea maximă admisă ca bagaj de mână în avion) cu haine și hrană uscată.

4 **Nu știu alții** cum funcționează, dar eu când merg într-o expediție spre eclipsă am nevoie de cel puțin **patru** zile de acomodare cu noul mediu. Fie că te duci să cucerești o medalie olimpică sau Everestul, ori vânezi un fenomen ca acesta, extrem de rar și de scurt, trebuie să-ți programezi un timp-tampon de acomodare cu noul fus orar, cu mâncarea de acolo, cu temperatura și umiditatea și nu în ultimul rând cu oamenii și societatea în care te trezești. Un lucru simplu și firesc la noi în țară poate deveni surprinzător de greu de obținut, ba chiar jignitor pentru alte culturi, iar pentru asta trebuie să fii pregătit măcar cu timp de răspuns. Un exemplu concret este acela pentru care nu am ales Gabonul pentru această eclipsă. Acolo singurul mijloc de transport către zona de observație era trenul, care, pe hârtie, pleca dimineața la 4 din punctul A și ajungea seara la 4 în punctul B. În realitate, și cu îngăduința tuturor pasagerilor, trenul abia se urnea la 4 după-amiaza și ajungea în 2-3 zile la destinație!

3 **-2-1. Pe 1 noiembrie** dimineața am decolat de pe Otopeni, iar seara aterizam în Kenya. Am traversat Sahara de la nord la sud, urmând șerpuirea albastră a Nilului. Mi-am omorât timpul fotografiind dunele de nisip și pâlcurile muntoase de pe traseu, barajul de la Marawi, precum și nemaipomenitul lac Nasser pe care Nilul îl umple la nord de Abu Simbel. Nairobi sau Mlaștina cum se traduce din swahili, pare un oraș liniștit când îl traversezi în taxi, noaptea, cu un șofer priceput. Ziua lucrurile prind contur, mizeria și sărăcia cartierelor îți zdruncină puternic imaginea din pliantul agențiilor de turism și te trezești în cel mai mare haos pe care un european și-l poate imagina. Mii de rable stau în șiruri interminabile ca să treacă de câte un rond sau de câte un semafor de care nimeni nu ține cont, împrăștiind gaze de eșapament care-ți agresează fiecare alveolă pulmonară. La nici 5 kilometri de acest infern citadin, găsești un parc național plin de animale sălbatice, de la struți și girafe la lei și rinoceri. Grupul de „vânători” de eclipse se strânge, încet, din toate colțurile lumii, la hotelul prevăzut cu garduri de tablă, înalte de cinci metri și trei rânduri de uși metalice. Se fac toate calculele și se iau în considerare variantele de lucru pentru reușita unei expediții bizare: 10 secunde de știință astronomică în umbra Lunii, dintr-un deșert amenințat de milițiile somaleze și etiopiene.

0 **Ziua zero.** La 7 dimineața decolăm din Nairobi spre parcul național Sibiloi de pe malul estic al lacului Turkana (Rudolf, pe hărțile vechi), traversăm ecuatorul de la sud la nord și aterizăm pe o fâșie de pământ bătătorit, pe post de pistă de aeroport. Ies din avion cam amețit de la turbulențele atmosferei, într-o căldură sufocantă, cam 35-36 de grade să fi fost temperatura. Vântul bate destul de tare, la rafală poate cu 30-40 km/h, și, pentru că e foarte uscat, căldura e suportabilă. Eclipsa parțială începe imediat după 4 după-amiaza, iar faza de totalitate la 17:25 fix. Mai sunt 6 ore de așteptare și de studiere a atmosferei, căci nu-ți permiți să lași la voia sorții cel mai scump efort financiar per secundă de fenomen astronomic. Norii cumulus zburdau pe cerul albastru, iar modelul meteo era în parametri normali: norii de acum trebuiau să dispară cu o oră înainte de eclipsă...

Rangerii parcului mi-au spus că e o vreme tipică pentru Turkana, nimic ieșit din comun. Am intrat în vorbă cu câțiva soldați din armata kenyană, detașați pentru paza micului aeroport și a zonei, și am aflat că pe lângă grupurile de turiști și cercetători din întreaga lume, își anunțase sosirea însuși președintele Kenyei, dar, cum aveam să constatăm, acesta nu a mai ajuns la întâlnirea cu eclipsa.

Timpul a zburat repede și, pe la ora 15:30, am început să amenajăm locul de observație, cu delimitări și trepiede pentru protecția instrumentelor, dar nimeni nu îndrăznea să desfacă lunetele și telescoapele pentru că norii în loc să dispară se acumulau cu încăpățânare. După vreo jumătate de oră, aveam două celule de furtună, una pe nord, alta pe est, dar încă mai speram într-o revenire a normalității: senin în deșert. Eclipsa parțială a început, unul dintre americani și-a înfășurat filtrul solar pe binoclu și urmărea deja primele „mușcături” ale Lunii din Soare. Nu-mi ardea de parțială, trebuia să luăm rapid o decizie până nu era prea târziu ca furtuna să ne țină la sol. Am încercat o ședință rapidă, dar Glenn încă analiza direcția norilor printr-un mic instrument optic. Dintr-o dată îl auzim pe pilot că ne strigă să ne suim de urgență în avion, că ne lovește ceva, nu am auzit bine ce anume...

→

Podul de reviste

Nicolae Dabija: *Condeiul trebuie să fie lancea lui Ahile...*

Raia ROGAC

Nicolae Dabija S-a născut la 15 iulie 1948 în comuna Codreni, Republica Moldova. Poet, prozator, publicist, eseist, istoric, autor de manuale școlare.

A absolvit Facultatea de Litere a Universității de Stat din Moldova (1972). Volumul de debut, *Ochiul al treilea* (1975), devine unul emblematic pentru generația șaptezecistă basarabeană, pe care critica literară a numit-o *Generația Ochiului al Treilea.*

Alte volume semnate de scriitor: *Apă neîncepută* (1980), *Zugravul anonim* (1985), *Aripă sub cămașă* (1989), *Dreptul la eroare* (1993), *Lacrima care vede* (1994), *Fotograful de fulgere* (1998, în prestigioasa serie bucureșteană „Biblioteca pentru toți"), *Doruri interzise* (2003), *Maraton printre gloanțe* (2008), *Poeme pentru totdeauna* (ediție critică, 2011), *Nu vă îndrăgostiți primăvara*. Nuvele (2013) ș.a.

Romanul *Tema pentru acasă,* ajuns la a 5-a ediție, e considerat, conform unui sondaj, cea mai citită carte de beletristică națională din ultimii zece ani.

Laureat al mai multor premii naționale și internaționale: Premiul Național al Republicii Moldova (1988, 2011), Premiului „Mihai Eminescu" al Academiei Române (1995), deținător al Marelui Premiu „Sfântul Gheorghe" al Festivalului Internațional de Poezie de la Uzdin (Serbia, 2006), laureat al Festivalului Poeziei Tinere din URSS (1975), al Premiului „Academia de Romania" din Roma (1998), al Festivalului de Poezie Tânără de la Schwerin (R.D. Germania, 1979), al Marelui Premiu al Festivalului Internațional de Poezie Nichita Stănescu (Ploiești, România, 1992), al marelui Premiu pentru Poezie al Festivalului Internațional de Poezie Lucian Blaga (Sebeș, România, 1993), al Premiului Italia – 2013 pentru Cultură (2013), al Marelui Premiu pentru Poezie al Festivalului George Bacovia (Bacău, România, 1990), al Premiului Titu Maiorescu al Asociației Juriștilor din România (2001), al Marelui Premiu Nichita Stănescu al Festivalului Internațional de Poezie de la Sighetul Marmației (2009), al Premiului Ministerului Culturii din Republica Moldova (2009), al Premiului Uniunii Scriitorilor din Moldova (1993, 1999, 2002, 2009) ș.a.

Din 1986 este redactor-șef al revistei *Literatura și Arta*, organ al Uniunii Scriitorilor, cu merite deosebite în ruperea Republicii Moldova de la Imperiul Sovietic. Președinte al Asociației Oamenilor de Știință, Cultură și Artă din Republica Moldova, președinte al Forului Democrat al Românilor din Republica Moldova (din 2005).

Membru de Onoare al Academiei Române și membru corespondent al Academiei de Științe din Republica Moldova.

Volume de poezii i-au apărut în SUA, Italia, Federația Rusă, Ucraina, iar cicluri de versuri i-au fost traduse în numeroase limbi ale lumii.

Aș vrea să începem acest dialog cu un vers care să vă autodefinească sau, cum ar putea zice criticul Mihai Cimpoi, să vă dezvăluie esența ființială.

Cred că acesta ar putea fi distihul: *Doru-mi-i de Dumneavoastră/ Ca unui zid de o fereastră*, pe care criticul și poetul Viorel Dinescu îl definea, alături de alte două poeme – „Ușoară, maică, ușoară" de Grigore Vieru și „Moldovenii când se strâng…" de Petru Zadnipru – cele „mai memorabile strofe basarabene ale secolului XX". O fi așa, n-o fi așa, urmează să mai întrebăm și în secolul XXI.

Puțini mai știu astăzi, poate foștii profesori, colegii, consătenii, că numele adevărat al lui N. Dabija este N. Ciobanu. Ați luat acest nume literar din dorința de a nu fi confundat cu mulți alde Ciobanu, care erau deja afirmați în literatură sau, intuiesc, de a fi un permanent omagiu adus unchiului dumneavoastră.

Dabija este numele mamei mele. Această seminție a dat mai mulți ierarhi și cărturari în secolele XIX și XX (unul dintre ei, „cneazul Vasile Dabija", cerea în 1856 la Odesa studii în limba română pentru basarabeni). Un altul este starețul Mănăstirii Zloți, arhimandritul Serafim Dabija, unchiul meu. Am crescut în casa lui, care azi e biserică – lăcașul „Chipul Mântuitorului nefăcut de mână" din cartierul Botanica de Jos. Aș crede că nu eu am luat acest nume – semnasem o vreme și Ioan Dabija – ci că el m-a luat, adoptat, înfiat. Am trecut de la numele de buletin Nicolae Ciobanu, cu care debutasem pe când eram elev, la cel de Nicolae Dabija, cu binecuvântarea tatălui meu, Trofim-Roman Ciobanu, argumentând cu o carte a criticului român Nicolae Ciobanu, cu două decupări din ziare cu recordul unui atlet basarabean din anii '60, numit tot Nicolae Ciobanu, și cu „faptele" unui infractor cu același nume.

Mihai Cimpoi m-a sfătuit să trec de la Ioan Dabija, care era numele bunicului meu, la cel mai firesc, Nicolae Dabija.

De cine au fost încurajate primele dumneavoastră încercări literare, mai purtați recunoștință acelor persoane? De „critici" nu ați dus lipsă niciodată. Dacă se spune că ni s-a dat pământul aici ca o părticică din rai, uneori mă gândesc că și Cutia Pandorei s-a deschis mai întâi tot la noi. Nu comentez. Pentru străini, mai ales, suntem întruchiparea blândeții, cumințeniei, ospitalității etc., între noi ne-am sfâșia uneori și inimile din piept.

Primele mele însăilări literare au fost observate de scriitorul Nicu Stegaru. I-am trimis câteva poezii la *Tinerimea Moldovei*. Le-a citit și, cum mi-a spus ulterior, „nu i-a venit a crede". Eram pe atunci, în 1965, elev la Cimișlia. Mi-a scris: „la toate poeziile pe care le ai și vino la Chișinău". M-a dus la el acasă, m-a așezat la masa din biroul său și mi-a spus că se duce la alimentară să ia ceva de mâncare și o votcă (venise de câtiva ani din Siberia, unde fusese deținut politic, și nu se putea încălzi „cu vin de-al nostru"), adăugând, „până vin eu scrie o poezie pe tema cutare". Îmi povestise că sub blocul în care locuia fusese casa părinților săi și în ajun dăduse din întâmplare de pragul părintesc, aruncat de constructori în niște bălării. Voise să se convingă că poeziile pe care le primise nu le copiasem de undeva. Până a venit el, am scris șase poeme cu acel subiect. După ce i le-am citit, m-a îmbrățișat și asta a fost prima mea binecuvântare literară. A doua a aparținut criticului Mihai Cimpoi, care a doua zi m-a invitat la Cenaclul „Luceafărul" de la *Tinerimea Moldovei,* unde am citit câteva versuri, iar ulterior m-a prezentat foarte elogios în paginile publicației *Tinerimea Moldovei* și în revista *Nistru.* A treia a fost cea a lui Vladimir Beșleagă, care a scris despre poeziile mele apărute în presă pentru săptămânalul *Cultura.* Mi-au susținut începuturile într-o perioadă grea, când fusesem exmatriculat de la facultate „pentru pro-românism și anti-sovietism", din anul trei de studii, Petru Zadnipru, Grigore Vieru, Liviu Damian, Pavel Boțu (care avea o soră căsătorită la noi în sat), Arhip Cibotaru, Mihail Gh. Cibotaru. Lor le voi purta recunoștință pentru faptul că m-au încurajat atunci când aveam cea mai mare nevoie de încurajare. Ceea ce sunt astăzi le-o datorez în bună parte.

În privința Cutiei Pandorei, ca și dumneata, n-aș vrea să comentez această calamitate, care ține mai degrabă de moralitate. Nu cred că, așa cum afirma recent un critic literar, „conflictul dintre generații este firesc și el naște progresul într-o literatură". E o teză a luptei de clasă, care afirmă că ura, și nu dragostea, face lumea să înainteze (de la o crimă la alta!). Într-o societate și într-o literatură normale o generație continuă proiectele alteia și le afirmă. Generația noastră a continuat proiectele generației lui Grigore Vieru. Nu există conflicte între generații, ci doar între indivizi, de regulă, între scriitorii de talent și mediocrități. Acestea din urmă cred că, dacă n-ar exista Eminescu, Vieru ș.a., lumea i-ar citi pe ei, iar dânșii ar fi cei mari. Nu-i adevărat. Vieru a murit și aceștia tot mici au rămas. Spre deosebire de mediocrități, care au predispoziția de a detesta tot ce nu le aparține, marii creatori au capacitatea de a se bucura și de cele scrise de alții.

→

Ne-am baricadat înăuntru și a început o furtună de nisip, apărută de nicăieri, probabil stârnită de celula de furtună de la est. Rafalele de vânt aduceau nisipul cu 50-60 km/h și băteau cu zgomot, cum bate grindina la noi, în fuselajul avionului. Americanii s-au grăbit să o numească „biblică", dar s-a dovedit una destul de blajină pentru că după numai 10 minute a dispărut așa cum apăruse, în deșert. Mărturisesc că nu am crezut că se mai poate face ceva în privința zborului și a urmăririi eclipsei, ba chiar eram convins că vom înnopta în avion. Mai aveam circa 40 de minute când, în sfârșit, am coborât din avion și am făcut o ședință scurtă sub amenințarea încă unei furtuni, de data asta una serioasă, tropicală, cu perete exterior bine definit, formată din celula de care povesteam că apăruse pe nord. După o analiză rapidă, am constatat că mai avem la dispoziție o fereastră de 5-10 minute până când mai puteam decola. Pilotul a așteptat să treacă și ultimele rafale de nisip și am decolat!

În prealabil, Glenn Schneider a introdus coordonatele traseului umbrei în calculatorul de bord al avionului. Să interceptezi conul de umbră care circulă cu 13-14.000 km/h, cu o lățime de numai 12 km, din poziția perfectă din aer, nu e un lucru simplu. Cred că am decolat cu 20-25 de minute înaintea totalității și ăsta era timpul pe care îl aveam la dispoziție ca să setez aparatele foto pentru a surprinde totuși fenomenul. Având în față un perete de cumulonimbus înalt de 10 km, micul Cessna a trebuit să ocolească prin sud furtuna și să se ridice la nu mai mult de 3.200 de metri în spatele norilor, spre Uganda. După 10 minute de zbor zdruncinat, am ieșit la lumină! În sfârșit, vedeam un petic de senin și Soarele gata-gata să intre în eclipsă totală. Glenn dicta pilotului traiectoria și deodată am virat spre nord. Pilotul ne-a anunțat că putem deschide ușa din spate a avionului, încetinit la 230-250 de km/h. Am ridicat de mâner și ne-am trântit în șezut, pe podea. Priveliștea era incredibilă: umbra înnegrise orizontul vestic, de sub Soare, cerul era albastru curat, iar sub noi aveam nori de furtună. Dintr-o dată a apărut inelul cu diamant, iar după 2 secunde aveam eclipsă totală! Acompaniați de zgomotul vântului care intra prin ușa deschisă, zbieram cât ne ținea gura, într-o euforie greu de descris, după cea mai palpitantă pregătire de observație astronomică din câte am trăit până acum. Recunosc, prefer observația clasică, cu instrumentele îndreptate spre aștri, de la sol, în liniște, pentru că eclipsa se contemplă și se trăiește cu toate simțurile, pe lângă faptul că se studiază și se pornesc tot felul de senzori și de declanșatoare foto. De data asta, însă, a fost exact cum nu trebuia. Am apelat la planul de urgență, care la București părea utopic. Vedeam 10 secunde de eclipsă, de la 3.200 de metri altitudine, prin ușa deschisă a unui avion! Ca la început, Soarele a ieșit din eclipsă printr-un inel cu diamant superb de privit prin atmosfera rarefiată, iar umbra Lunii a trecut pe deasupra noastră și și-a urmat cursul spre Somalia, unde avea să părăsească suprafața Terrei, odată cu apusul Soarelui.

Pentru noi, cei care vânăm eclipse totale, anii se țin în totale. Știu unde voi fi peste 20 de ani sau peste 40. Dacă cineva mă întreabă care a fost cea mai izbutită expediție spre eclipsă, am întotdeauna același răspuns, pe care, culmea, l-am primit și eu de la mai toți cei îndrăgostiți de coroana solară: următoarea!

Podul de reviste

În privința problemei generaționiste, când unii condeieri își ascund neputința lor literară sub umbrela generației cutare sau cutare, un scriitor spaniol Quim Monzó, afirmase: „În ziua în care am fost citat ca făcând parte dintr-o generație, am avut impresia că am fost arestat de poliție". Avem atâția „arestați" în literatură, care se conformează unor curente, stiluri, mode ce nu le aparțin și în care nici nu se simt bine, talente care – dacă ar face abstracție de cercevelele autoimpuse și s-ar simți liberi în creația lor – ar face o literatură adevărată.

Școală literară la noi n-a existat, au fost însă cenacluri literare adevărate. Condeierii cu greutate îi tutelau pe cei tineri, Uniunea Scriitorilor era concepută ca un far al societății, care astăzi nu mai luminează.

Cenaclurile „Dialog" de la Uniunea Scriitorilor, care aduna la ședințele lui din anii '70 -'80 sute și mii de oameni, „Miorița" de la Biblioteca Națională, „Luceafărul" de la *Tinerimea Moldovei,* „Eminescu" de la Universitatea de Stat au fost școli literare. Scriitorul era calificat pe atunci oștean al rezistenței naționale, duhovnic spiritual, cu misiunea să stimuleze slobozenia gândului și a cuvântului într-o societate totalitaristă. Ziceam pe atunci: condeiul trebuie să fie ca lancea lui Ahile, care cu o muchie a ei rănește, iar cu alta vindecă. De aici și marea încredere a populației republicii în scriitori la sfârșitul anilor '80, începutul anilor '90. În lipsa unei nomenclaturi naționale, scriitorii s-au pomenit în fruntea Mișcării de Eliberare Națională. Lor li se datorează în bună parte victoriile noastre de atunci: limba română devenită oficială, trecerea la alfabetul latin, ruperea de Imperiul Sovietic. Astăzi, la Uniunea Scriitorilor se crede că un scriitor trebuie să scrie, că participarea acestuia la viața cetății e păguboasă, iar implicarea lui în politic trebuie să se reducă la ridicarea plicurilor cu bani, oferite generos de unii politicieni. Nu știu, poate că au dreptate cei care cred astfel, dar cititorul, care nu bănuiește că farul de care vorbiți luminează în plină zi, fără să se vadă, așteaptă ca acesta să facă lumină mai ales când e cea mai mare nevoie de el – la vreme de beznă, de ceață, de negură. Iar la noi s-a pus, între timp, destulă negură politică prin care abia se mai zăresc contururile viitorului.

Spunea undeva Dan Puric că sărăcia nu este mizerabilitate, însă mulți dintre noi din cauza ei ne simțim mizerabil, ea își pune amprenta și pe actul de creație, scade interesul față de acesta, tot mai mulți tineri, de multe ori susținuți de maturii din preajmă, nu mai sunt interesați de artele frumoase. Și literatura nu este ocolită în acest sens. Domnul Cimpoi afirmă că generația 2000 scrie un text negru pe negru. Cum descifrați această formulă? Tot Domnia sa își exprimă speranța că va veni, totuși, o altă generație, cu un mesaj profund.

Mizerie și sărăcie nu devin sinonime decât în anumite contexte. Isus a afirmat: „Fericiți cei săraci cu duhul", adică cei care cred fără să-și pună întrebări. El n-a spus: „Fericiți cei mizeri cu duhul". Mizer e omul abject, netrebnic, păcătos, care nu e obligatoriu să fie sărac. Artele sunt chemate să-i curețe omului nostru sufletul de zgură. Cei care scriu cu negru pe negru se îndepărtează de firescul unei literaturi, de misiunea unui scriitor, care să propage binele, frumosul, speranța. La ședința unui cenaclu, la care am asistat cu domnul Mihai Cimpoi, o fetiță de 15 ani a citit o poezie, care se intitula „Vreau să fac sex cu Diavolul". Când am întrebat-o de ce a scris această poezie, ființa inocentă mi-a spus că un condeier din generația vizată și de distinsul nostru critic ar fi sfătuit-o să scrie astfel, pentru că „așa se scrie azi". Le-am spus tinerilor din acea sală: să nu vă jucați de-a cuvintele, ele sunt declanșatoare de destin. Aștept și eu o apariție a unei generații care crede în Poezie, așa cum crezuse în ea generația noastră, care la 7 noiembrie 1989 a putut opri cu niște poezii tancurile care amenințau să treacă peste mulțimi…

Și, dacă am pomenit de artă, aș aminti și de o afirmație a părintelui Dumitru Stăniloae, de care ați avut mare drag, și anume: arta trezește omul din fiară, dar nu fiara din om. Și vin cu o mărturisire: de aceea îmi plac poezia și proza lui N. Dabija, ele lasă loc pentru meditație, pentru suflet, pentru tandrețe, pentru speranță și, deloc banal, pentru optimism, leac de care avem nevoie în primul rând, pentru că dezamăgirile cresc ca ciupercile după ploaie.

De multe ori am impresia că scriitorii, oamenii artelor, trăiesc cu iluzia că scrisul, artele frumoase le vor scădea din păcatele lor omenești, dacă acestea vor avea meritul de a fi îmblânzit niște fiare sau de a-i fi făcut pe oameni mai frumoși la suflet. Un scriitor speră să se salveze și prin cărțile sale. Ca și cum faptele pozitive ale eroilor săi, care i-au convins pe alții să devină mai buni, ar trebui să se adauge, la Judecata de Apoi, la faptele lui omenești. Ca și cum și ele ar trage la cântar, atunci când îi vor fi puse alături faptele bune și cele mai puțin bune. Ca și cum o carte îl poate scoate din Infern. Ca o altă Margareta, care l-a smuls pe Faust din flăcările iadului. Operele care propagă Binele, Tandrețea, Speranța, Încrederea (cu „Cred!") pot trata consângenii de bolile secolului: decepții, dezamăgiri, pustiire și handicap sufletesc.

Un alt părinte căruia i-ați purtat venerație, Bartolomeu Anania, spunea că îndoiala a făcut parte întotdeauna din ființa sa. Ce îndoieli are N. Dabija vizavi de cele ce se întâmplă cu noi astăzi?

Comparasem viața lui Bartolomeu Anania cu o cascadă. Doar că ea se revărsase spre cer. Cu omenescul, îndoiala și încrederea ei. Cine a avut norocul să asculte această Niagară de spirit, n-o mai poate uita. Și noi l-am avut. Ne invitase, pe Andrei Vartic, Vasile Șoimaru și subsemnatul, la reședința lui de la Nicula într-o zi din luna mai 2008. Am avut impresia că ne invitase să se mărturisească. Ne-a povestit despre Aiudul lui, despre Basarabia lui și a noastră, despre Biblia pe care o tradusese. În zorii zilei de 18 mai 2008, când urma să ne luăm rămas bun, cerându-mi iertare de la înaltul ierarh, am avut îndrăzneala să-i cer un exemplar de Biblie tradusă de el. În curtea reședinței se afla un chioșc de cărți bisericești, dar la acea oră era închis. Și atunci Înaltpreasfințitul a căutat în chilia sa un exemplar din carte și, cum n-a găsit un altul, a făcut un gest incredibil: mi-a dăruit chiar „Biblia" lui, cu notițe pe margini de file, cu rectificări de cuvinte făcute cu creionul, cu foițe nescuturate dintre pagini și cu un tricolor folosit ca semn de carte. Azi, ori de câte ori deschid acea Carte a Cărților, este ca și cum m-aș întâlni cu marele cărturar ortodox. Este ca și cum o răsfoiește și el cu mine. Amprentele degetelor lui le mai văd la colț de pagini, parcă ajutându-mă să le întorc și să le pătrund în toată profunzimea lor. Îndoiala e firească fiecărui creștin, care se îndoiește de toate, inclusiv de propria îndoială. Ea îi sugerează omului din noi să fie reținut în afirmarea adevărului, prudent în credința sa, atent în lupta cu răul. Și atunci îndoiala devine păcat. Tot îndoiala îți pune întrebări la care cauți răspunsuri toată viața. O astfel de îndoială devine virtute. Și la ea se referă întâi de toate traducătorul Bibliei. Îndoielile mele, multe și firești, se referă la criza morală pe care o traversează societatea noastră, mult mai gravă decât cea materială, aceasta din urmă fiind o consecință a celei dintâi.

Marin Preda în Delirul, *atribuind gândurile sale unui personaj, scrie „…dacă-ar ști generalul…", e vorba și de o scrisoare pentru acesta… Mulți oameni cred sincer că cei din vârful piramidei nu știu multe lucruri, de aceea conduc strâmb. Ce ar trebui să știe „generalii" noștri pentru a înțelege că în sânul poporului a coborât indiferența, cea mai periculoasă pentru propășire. Eu, dacă-aș fi președintele Țării, știu ce ar trebui să fac, dumneavoastră ce ați face în primul rând?*

Eu dacă aș fi președinte… aș scoate granița de pe Prut și aș muta-o dincolo de Nistru. De la ea ni se trag multe dintre defectele noastre, că avem pe alocuri comportament asiatic, că nu ne place adevărul, că suntem bolnavi de o boală pe care aș numi-o „ura de sine", că nu ne cunoaștem numele, limba, istoria, că ne iubim dușmanii și ne urâm frații, că le mulțumim mereu celor care ne scuipă în suflet, că la alegeri votăm pentru diverși derbedei etc.

Cum ar putea fi îndreptate aceste lucruri? Organizând cursuri de Demnitate Națională și Umană, de Limbă, de Istorie, de Românism pentru toți cei care ajung în fruntea statului, în Guvern, în Parlament etc. Cei care nu vor trece examenele să-și prezinte demisia.

Poet, publicist, romancier, tribun până acum, pe când să ne așteptăm și la dramaturgie din partea lui N. Dabija pentru a fi un scriitor total, cum le place unora să se intituleze?

Dramaturgie conțin toate cărțile mele. Volumul *În căutarea identității. Istoria Neamului Românesc din Basarabia povestită pentru elevi* însumează mai multe scenarii – un fel de teatru la microfon – care au răsunat pe parcursul anilor 1987-1990 la radioul național. Au fost primele lecții de istorie în republica noastră, foarte ascultate la vremea lor. În privința dramaturgiei propriu-zise totul e posibil. Aștept doar să mă găsească piesa pe care aș fi dorit să o scriu.

Și despre o altă calitate să vorbim – cea de arhitect – constructor al podurilor de carte, de reviste, de poezie etc. Evident că mă refer la podurile de cultură peste Prut.

După 1990, între noi, cei de aici, și noi, cei de dincolo, au fost arcuite Poduri de Flori, Poduri de Verb, Poduri de Teatru, Poduri de Carte, Poduri de Reviste, Poduri de Rugăciune. Le-aș mai numi Poduri de Dor. Acestea trebuie să devină Poduri de Piatră, de Oțel, de Lemn. Iar ca să dureze, ele urmează a fi clădite concomitent, de o parte și de alta a Prutului. Decepția noastră cea mai mare ar apărea atunci când cele două bucăți de pod s-ar întâlni deasupra Prutului, iar jumătățile lor nu ar mai comunica între ele. Pentru ca acest lucru să nu se întâmple, e necesară conlucrarea constructorilor de pe cele două maluri de râu. Eforturile mele culturale urmăresc anume acest scop.

Ce se mai aude despre propunerea de ecranizare a romanului Tema pentru acasă*?*

Romanul *Tema pentru acasă* a ajuns la a cincea ediție. Conform unui sondaj efectuat între bibliotecari, este cel mai citit roman din ultimii zece ani. În 2010 a fost împrumutat în biblioteci, conform aceluiași sondaj, de 100.000 de cititori. Și-a exprimat dorința de a-l ecraniza regizorul Sergiu Prodan, actualul președinte al Uniunii Cineaștilor din Moldova. Basarabeanul Ion Cepoi a depus un sinopsis la studiourile Hollywood din SUA. Un scenariu după roman mi-a adus și un basarabean, Alexandru Melnic, originar din Căușeni, care vrea să-l ecranizeze în Dubai. Problema numărul unu este cea a resurselor financiare care, sper, să poată fi găsite, pentru ca un eventual film despre destinul tragic al Basarabiei să poată fi și o carte de vizită a acesteia.

Dacă ar trebui să desemnați pe cineva dintre românii de pretutindeni la Premiul Nobel, pe cine ați onora?

Ana Blandiana cu poemele din *Călcâiul vulnerabil,* Ion Druță cu romanul *Povara bunătății noaste,* Nicolae Breban cu romanul *Animale bolnave*, Spiridon Vangheli cu prozele despre Guguță, Ion Deaconescu cu romanul *Garderobierul*, Paul Goma cu romanul *Din Calidor.* Sunt doar câteva dintre lucrările unor români care ar onora Premiul Nobel. Se spune că nu avem un Premiu Nobel pentru că limba română nu e vorbită în Europa decât de români, spre deosebire de engleză, franceză, spaniolă, germană, italiană. Dar asta nu e o scuză. Poloneza sau maghiara, sau greaca, sau sârba nu sunt limbi de circulație, și totuși ele au laureați Nobel. Ca să avem și noi măcar unul e necesară o mai bună promovare a valorilor noastre de către guvernele cele două state românești.

Vă mulțumesc pentru dialog.

Și eu vă mulțumesc.

Podul de reviste

Cu Nicolae Dabija, pe drumul către Biserică

Maria VAIDA

În Cetatea Regilor se pot întâmpla minuni și în zilele noastre, pentru că Ana din zid facilitează adesea miracolele, iar acolo, la Curtea de Argeș, miracolul s-a înfăptuit prin puntea între revistele culturale românești din Țară și din jurul ei. Fiind și eu un colaborator al revistei *Curtea de la Argeș,* am avut onoarea de a fi invitată în orașul lui Neagoe Basarab la Ziua Revistei, pe 8 august 2014. Miracole au fost cărțile care s-au lansat cu acest prilej, întâlnirile și dezbaterile de la Casa de Cultură și Primăria municipiului, dar mai ales oamenii care s-au adunat aici și au trăit momente inefabile. Lista ar începe cu sora cea mică a poetului Nicolae Labiș sau cu poetul Nicolae Dabija, nici nu mai știu, dar nu pot să înșir numele oamenilor de cultură, scriitori și oameni de știință, artiști care au participat, ca mărgăritarele pe-o ață, că am înconjura toată România și împrejurul ei românesc!

Dar eu, ca un nevrednic urmaș al Anei din zid, am fost binecuvântată a-l cunoaște pe omul Nicolae Dabija (pe poet îl știam, ca și pe ceilalți, începând cu Grigore Vieru și Leonida Lari, numai din cărți), care mi-a dăruit o carte ce arată dragostea sa întru Cuvânt și Credință Strămoșească, mi-a dăruit, de fapt, inima sa, m-a luat de mână și m-a condus pe *Drumul spre Biserică* (titlul cărții), Ed. Tipografia „Europress", Chișinău, 2013. Volumul adună cu prilej aniversar „toate cuvintele trecute prin inima creștinului Dabija", după cum spune autorul selecției, pr. Octavian Moșin. Din *așchii de cer,* poetul Nicolae Dabija ne clădește drumul spre credință cu poeme creștine și psalmi, confesiuni, file de roman, secvențe de nuvele, pagini de literatură română veche; ne prezintă marii ierarhi din viața scriitorului, pelerinajul său la locurile sfinte pe urmele lui Isus. Absolut toate scrierile lui Nicolae Dabija atestă credința în Dumnezeu și respectul pentru înaintași, situându-se în umbra crucii și a teiului eminescian, iar atmosfera sacralității operei aduce lectorul în rugăciune și mirare, cu mireasmă de tămâie ce răzbate din rândurile și gândurile creștine ale scriitorului. Cartea aceasta este ca un palimpsest alcătuit din așchii de cer: ridici un strat și descoperi o altă minune, apoi alta și alta, până la zidul inițial, pictura care trebuia ascunsă în adâncul inimii, acolo unde poetul vorbește cu Dumnezeu pentru că el s-a pomenit „scriind ca și cum m-aș ruga" (p. 170).

Poetul și-a petrecut copilăria între basm și icoană, la bunici, evocați atât de frumos în scrierile sale. Impresionantă este rugăciunea bunicii poetului, care începea cu Tatăl nostru în limbile slavonă, greacă și română, continuând cu discuția creștinei Ana cu Bunul Părinte: „Îi povestea cum îi trecuse ziua, se sfătuia cu el, câteodată bocea, altădată-I povestea ultimele întâmplări din sat, ca să-L mai veselească pe Dumnezeu" (p. 171). Bunica Ana era contemporană cu fluturii și cu Dumnezeu, de aceea apare ca o sfântă coborâtă de pe icoană în ochii copilului de 5-6 ani. Până și lumea văzută din clopotnița bisericii este „imensă, măreață, largă, mai vie, fără de capăt. Se vedeau orizonturi peste orizonturi, sate după sate, păduri urmate de șesuri, ape șerpuind printre dealuri și lunci de un verde lăcrimos" (p. 163). Spațiul teluric se leagă de celest prin însăși ființa nevinovată a copilului Nicolae, copleșit de har, care, iată, acum își proiectează autobiograficul în imaginar cu talent și credință, fără să-i fie rușine a privi spre cer. Dragostea de neam este chintesența sufletului poetului Nicolae Dabija, iar explicația genezei Mării Negre este impresionantă: „După ce Dumnezeu a făcut neamurile, tare multe necazuri au tot dat peste români. Și atunci, ca să le mai ia din necaz, Cel de Sus le-a dăruit întru mângâiere lacrima. *Plângeți și-o să mai treacă din durere, le-a zis Cel de Sus, adăugând îngăduitor: Și lacrimile voastre se vor aduna într-un iaz mic…*

…Și așa a apărut Marea Neagră" (p. 19).

Încercările copilăriei, închisorile prin care au trecut bunicii, unchii și părinții poetului impresionează prin lipsa temeiurilor acuzării, dar și prin tăria morală a celor condamnați de comuniști. Jertfa de sânge a neamului Dabija pentru credință strămoșească și limbă românească este o realitate în fața căreia ne plecăm capetele și-l fericim pe poet, care a avut prigoniți pentru dreptate, mama, bunicile și străbunicile sale au plâns iazuri de lacrimi, dar au zâmbit mereu, ca mătușa Agafia, care zice că „Nu vreau să mă vadă Dumnezeu tristă." (p. 22) În aceeași comuniune cu cele sfinte se află și taina bisericii din satul Cobâlea, zidită de Stefan cel Mare, despre care scriitorul ne spune că a fost ascunsă în scorbura unui stejar ca să scape de prigoana comunistă: „Păstrarea unei taine de către o întreagă comunitate, cu mic, cu mare, face parte, fără îndoială, din Basarabia Profundă, parte a României Profunde, ca și acea biserică micuță, care a încăput în scorbura unui stejar, în așteptare de vremuri mai bune" (p. 24). Dovedind calități de erudit, Nicolae Dabija se înscrie în seria traducătorilor de Psalmi ai profetului David în versuri, alături de Dosoftei la 1673, de Ioan Prale, 1827, Vasile Militaru, 1933. Motivul este accentuat de Octavian Moșin: „Nicolae Dabija s-a apropiat de Psalmi, versificându-i în limba noastră, cu speranța că aceștia își vor găsi drumul către inima cititorului de astăzi" (p. 128).

Academicianul Nicolae Dabija face temeinice și profunde cercetări pentru descoperirea vechilor scrieri românești în slavonă, greacă, medio-bulgară sau latină, oferind pentru viitorii cercetători sursele informațiilor și bibliotecile unde se găsesc. În felul acesta, el mută granițele timpului și ale istoriei liricii românești mai în vechime, cu 250 de ani înainte, pe vremea lui Mircea cel Bătrân, prin imnurile bisericești ale lui Filotei Monahul, poet și compozitor, autor al mai multor tropare, cântate cu prilejul sărbătorilor creștine, cum ar fi: „Veniți toți, pe Maica Luminii, pe Preasfânta Fecioară Maria să o lăudăm, pe care Sfântul Andrei a văzut-o rugându-se cu sfinții în Vlaherna pentru popor și să cinstim puternicul ei Acoperământ!" (p. 147) Mitropolitul Grigore Țamblac scrie în 1402 o operă originală în limba medio-bulgară, numită *Mucenicia Sfântului Ioan cel Nou,* ale cărui moaște, domnitorul Alexandru cel Bun le-a mutat la Suceava din Cetatea Albă. În 1404, acesta scrie un poem creștin, *Dor de Dumnezeu,* pe când era egumen al Mănăstirii Neamț, probabil pentru corul lăcașului monahal. Poemul a avut o largă circulație câteva secole în lumea ortodoxă, iar Nicolae Dabija face traducerea acestuia din medio-bulgară. Îl cităm pentru frumusețea sa indescriptibilă: „Nici grijile ce vin grămadă,/ Nici temniță și nici corvoadă,/ Și nici, mai tulbur, văzul meu/ Nu vor putea nicicând să scadă / Din dorul meu de Dumnezeu" (p. 148). Urmează apoi un alt poet, Chiprian, autorul unui imn religios și al unei Jitii a Sfântului Varvar, intitulată *Jitia și viața cuviosului nostru părinte Varvar cel izvorâtor de mir, care s-a ostenit pe muntele Pelaponez.* Lista vechilor scrieri continuă cu lucrările lui Eustatie Protopsaltul, numit și de la Putna, și a sa *Carte de cântece* din 1511 și un *Irmologhion* cu stihuri, heruvice, aliluiare, crateme, prochimene, irmoase și imnuri. La moartea lui Ștefan cel Mare, lui Eustatie i s-a încredințat conducerea corului care a cântat la prohodul voievodului. *Cartea de cântece* este o capodoperă a artei miniaturale, părând mai degrabă pictată decât scrisă. Ea se păstrează la Secția de manuscrise a Muzeului Istoric de Stat din Moscova. Cântecele sunt în limbile slavonă și greacă, iar pe pagina 158 a manuscrisului „găsim autograful compozitorului inclus într-o criptogramă, din care, descifrând-o, aflăm: Protopsaltul Eustatie de la Mănăstirea Putna a scris această carte de cântece cu cântări de-ale lui, în zilele blagocestivului și iubitorului de Hristos domnului nostru Ioan Bogdan voievod al Țării Moldovalahe în anul șapte mii și încă nouăsprezece (7019, adică 1511) luna iunie, ziua a unsprezecea, această carte, aceste cântece în dar le aduce" (p. 152).

O privire aparte se cuvine să îndreptăm spre titlul acestei cărți: *Drumul spre Biserică.* Ea include în metafora din titlu triple semnificații pentru fiecare substantiv: drumul semnifică viața și devenirea în timp a poetului Nicolae Dabija, apoi călătoria în spațiu la Ierusalim, pe urmele Mântuitorului, și călătoria în toposul sacru, o călătorie interioară, în suflet, spre Biserică, prin rugăciune, prin psalmi, prin întreaga operă a scriitorului cel dăruit cu har, care valorifică pentru urmași talanții primiți. Al doilea substantiv, Biserica, simbolizează, în opinia noastră, credința din noi, aceea de Țară și aceea de Ană–Biserică, un mit blagian al jertfei parcă reînviat la Curtea de Argeș.

Nicolae Dabija este fratele meu cel mare, ne leagă mult mai multe decât se poate crede: mi-am petrecut și eu copilăria între basm și icoană, în casa babei mele Ana, bunica blândă și iubitoare care m-a dus de mânuță la biserică, m-a învățat primele rugăciuni; și eu am moștenit un nume de voievod, deși strămoșii mi-au fost haiduci (renumitul Teodoroc Vaida, condamnat și ucis la Cluj de austro-ungari în secolul XVIII); și eu am avut între înaintași prelați ai bisericii ortodoxe (despre unchiul mamei, Popa, se vorbea cu sfințenie în casă); și eu mă pierdeam ore în șir prin podul casei bunicilor plin cu minuni aduse de bunicul de pe front; și eu intram pe furiș în casa dinainte ca să iau fructe de pe grindă și să admir ulcelele de porțelan cu chipurile dinastiei regilor României; și eu am trăit un miracol, dar nu la Ierusalim, ci la Erevan, și eu l-am întâlnit pe Poet, iar aceasta e o minune în sine; și eu pot spune: „Această piatră a fost cândva Biserică" pentru că are chipul Fecioarei încrustat pe ea, iar în fundal apare un Isus coborât de pe cruce și am descoperit-o în pământul moștenit de la strămoșii mei. Pe drumul către biserică…

Poetul în cetate: Valeriu Matei

Valeriu Matei s-a născut la 31 martie 1959, în comuna Cazangic, județul Lăpușna, Basarabia. Școala în satul natal (1966-1974) și în orașul Leova (1974-1976), Facultatea de Istorie la Universitatea de Stat din Moscova (1976-1983); în 1983 este exclus de la doctorat pentru „antisovietism și naționalism”. Scrie încă din liceu, debutează în 1980 în reviste din Basarabia și din România. Este unul dintre protagoniștii mișcării de renaștere națională, unul dintre fondatorii Frontului Popular din Moldova, este purtătorul de cuvânt al Frontului. În 1990 este ales deputat în Parlamentul de la Chișinău, membru în Prezidiul Parlamentului, reales deputat în 1994, când devine și președinte al Partidului Forțelor Democratice. Este autorul principal al Declarației de Independență a Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 27 august 1991. În 1996 candidează la președinția Republicii Moldova. În 2008-2009 este director adjunct al Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, în 2011 este ales membru de onoare al Academiei Române, în 2013 este numit director al Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu” de la Chișinău.

A primit mai multe premii și onoruri, printre care Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române, Trofeul „Nichita Stănescu”, Ordinul Național Steaua României în grad de comandor. Prezent in numeroase antologii, în limba română, dar și în macedoneană, suedeză, franceză, engleză.

Dintre volumele publicate: *Stâlpul de foc,* 1988; *Somn de lup,* 1990, 2006; *Moartea lui Zenon,* 1994; *Dimineața marelui oraș,* 2003; *Orpheu și singurătatea,* 2003; *Grecia imaginară,* 2003; *Ziliada,* 2008; *101 poeme,* 2009, 2011; *Somn de lup și alte poeme,* 2010; *Elegiile fiului risipitor. Opera poetică,* 2010; *Cafeaua din paharul iubirii,* 2011; *Cruciada balcanică. Opera poetică,* 2013 (poezie); *Peregrinările și suferințele Spătarului Neculai din Milești,* 1988; *Pactul Ribbentrop-Molotov și agresiunea sovietică împotriva României,* 2012; *O figură emblematică a culturii române – Mihai Cimpoi,* 2012 (eseuri); *Prologul* (dramă, Teatrul Național „Mihai Eminescu”, Chișinău, 1987–1989).

A ȘAPTEA ELEGIE (aniversarea cuvintelor)
In memoriam Mihai Eminescu, Arthur Rimbaud, Nicolae Labiș, Leonard Tuchilatu

1.
ancorat la țărmul neliniștii,
într-o casă cu ferestre ce dau
către patru zări ale lumii
astept sfârșitul tăcerii și dezlegarea tainelor,

aici singurătatea e orbitoare și pământul
incandescent
de parcă te-ai sprijini de arcul unui fulger,
furtuna începe și rescrie cu așchii de nori
sensul noilor semne pe-un cer de copertină roșie-gri
unde anonimii atotputernici acoperă totul,

nu mai e nimeni
și nu se întâmplă aproape nimic,
doar respirarea înceată și aburirea țărânei
devin scut al ierbii ce răsare,
doar privirea se leagă dureros de lucruri
ca mâinile crucificatului de lemnul crucii
și cuvintele se leagă de-nțelesuri
ca ochii orbi ai lui Homer de fața mării
sau precum trupul lui Hector de carul lui Ahile,

aici iubirea se naste
din absența unei patrii
pe care o strigăm intuindu-i destinul,

aici înțelegem că nimic din ce-i al nostru
nu ne mai aparține
și suntem înstrăinați prin forță,
străini de Dumnezeu, departe de noi înșine,

aici suntem mereu în pierdere,
mereu deschiși morții
precum roza vânturilor
desface în zori trandafirii,

aici e hotarul
unde timpul începe să ne ia în seamă,
unde privirile noastre se pot contempla îndelung,

aici sângele se zbuciumă și-n vise
aidoma clopotului din turn
când își descoperă limba tăiată,

aici se-mplinesc
cele prea mult râvnite –
tristețea-și desface pânzele spre orizonturi
și întruchipările moarte capătă viață,

naufragiații încep să-și regăsească aici cumpătul
învățând, între o amintire și alta, speranța,

aici, împreună cu voi, zbuciumate, fatale cuvinte,
aș vrea să ajung până la capătul acestei neliniști,

aici nu mai înfruntăm doar propria moarte,
ci înfruntăm moartea comună a tuturor lucrurilor
cărora le dăm viață
prin nume,

de aici începe concentrarea în luptă
prin conștiința de sine
și noaptea nu ne mai poate despărți de lumină,
și totu-i o simfonie a redeșteptării
intonând ritmul mării, presimțind libertatea

2.
s-au năruit munții
descătușând
stâncile râvnind alte ceruri

câmpiile n-au reușit să-i cunoască,
râurile țâșnind din piatră
s-au sinucis în mare

sub cerul imens se destramă
nori plumburii prin care
rotește în zbor
o păsăre albă
căutându-și lăcaș
în cronicile putrede
ale toamnei târzii

iluminați de zboru-i peste uitare,
de cântecu-i celest
ne înălțăm
având sprijinul tainic al celor apuse
fără a ști că pe acest tărâm
suntem solii unei alte meniri,
parte a unei lumi
în nedesăvârșită armonie

3.
scânteiază pe zări amintirea
munților surpați,
în adâncuri
o nouă simfonie a magmei
își face loc spre ceruri
și timpul oprit
la pragul copilăriei
desfășoară mereu imaginea
zborului păsării albe,
nestăvilit și înalt,
ca forța unui strigăt
în clipa morții

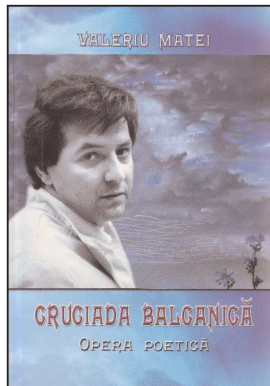
4.
pășare albă – inimă de foc a cuvintelor,
suflet al celor ce-au fost
doar cuvânt și lumină
și au știut să-nfrunte ce-a de a doua moarte
fiindcă nu s-au îndepărtat de tine,

ei au plăsmuit
preferând plăsmuirilor
lucrurile vii,
prin logos ne-au dezlegat
din mreaja păcatelor noastre,
au chemat ploile,
nestăvilitele, nesfârșitele ploi
să curme seceta verii,
să oprească arșița morții;
maturitatea i-a găsit
copii senini
cu mărul tainelor în mână,

de spaima strigătului ei
mărul a lunecat printre ierburi
pierzându-se în mit

acum iluminează ca un soare
și-o lume-ntreagă a-l găsi nu poate

5.
ei renasc în fiece zi
din liniștea de dincolo de cuvinte
și trec fără tristețe din uitarea de azi
către ziua de mâine,
împăcați cu lumea
și neîmpăcați cu adâncul din sine

Alex. Ștefănescu, în prefața volumului *Cruciada balcanică,* Editura Mesagerul, Chișinău, 2013:

Poet și om de atitudine – aceasta este formula existenței sale. Volumul *Cruciada balcanică* este o ediție retrospectivă a operei sale poetice. Versurile sunt toate de un patetism calm, făcându-te să te gândești la un fluviu maiestuos, dar de o forță uriașă. Poetul nu are acea nervozitate care le este proprie multor autori de versuri de azi, exasperați de surditatea prezumtivilor cititori. El nu cere atenție publicului, nu face orice ca să se remarce, ci își rostește discursul de o simplitate solemnă cu aerul că l-ar rosti și dacă s-ar afla singur pe malul mării. Această demnitate (care te face să te gândești la Mircea cel Bătrân al lui Eminescu din *Scrisoarea III*) conferă versurilor o remarcabilă putere de convingere.

În mod frecvent se fac referiri la patria pierdută. Basarabenii s-au aflat, într-adevăr, în situația neobișnuită de a nu fi plecat din țara lor și de a fi devenit totuși peste noapte... exilați. Ca și la Grigore Vieru, la Valeriu Matei sentimentul de a fi rămas fără patrie este o rană mereu deschisă. (...)

Poetul are vocație pentru „jocul cu mărgele de sticlă” și, în același timp, dintr-un sentiment de responsabilitate, se străduiește să scrie și pentru mari mulțimi. Totuși, natura lui primă este contemplativă și visătoare. În mod evident, dacă ar fi trăit într-o țară liberă, n-ar fi făcut decât să se îmbete de frumusețea lumii, nu s-ar fi interesat de prozaica viață politică.

(...) Inspirat creator de imagini, Valeriu Matei vizualizează ideile, putând exclama, ca și Camil Petrescu, „Eu am văzut idei!” Poezia sa este o desfășurare amplă (nu o erupție) de imagini, unele de o mare expresivitate. (...)

Datorită unor poeți ca Valeriu Matei, limba română are viitor.

Cherchez la femme!

Nefertiti – Frumoasa a venit

Paula ROMANESCU

Prin cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea î.Hr., faraonul Amenophis (Amenotep) al IV-lea (dinastia a XVIII-a) a hotărât abolirea cultului pentru Amon, înlocuindu-l cu cel pentru Aton – discul solar care, cu fiece zori, face să reînvie natura întreagă.

În semn de totală dăruire față de noul cult care deschidea calea credinței monoteiste, Amenotep își ia numele de *Akhnaton – Slujitor al Soarelui.* Îi trebuia pentru acest revoluționar act un sprijin pe măsură. A fost să fie o femeie de o rară frumusețe, după care și soarele era gata să-și întoarcă lumina: *Nefertiti – Frumoasa a venit.* Așa ar suna în traducere numele reginei care a lăsat peste timp măsură de frumusețe fără seamăn.

Faraonul eretic, cum a fost supranumit Akhnaton, a îmbinat revoluția religioasă cu revoluția estetică generatoare a unei arte noi, realiste, ajungând până la caricatură, cum se poate vedea la Tell-el-Amarna – capitala pe care a întemeiat-o în detrimentul Tebei – și cu o literatură mistică la care suveranul însuși a contribuit prin *Marele Imn* pe care *Psalmii* aveau să-l parafrazeze mai târziu.

Preocupat să-și slujească Zeul Aton, faraonul beat de Soare și-a cam lăsat de izbeliște politica, Egiptul pierzând în timpul domniei sale mai multe posesiuni de prin Siria, Palestina etc. Dar a venit Tutankhamon și-a restabilit ordinea, pentru a se instala mai apoi, din 4 noiembrie 1922 era creștină, grație arheologului englez Howard Carter, în memoria omenirii ca simbol al uluitoarei bogății preschimbate în comori de (încă) neegalată frumusețe, în care aurul nu se măsura cu gramul. Numai sarcofagul tânărului faraon „ajutat“, se pare, să moară, la 18 ani, cântărea 200 kg de aur, fiind încrustat cu pietre prețioase, ca să nu mai amintim și de acea podoabă neprețuită care era o coroniță de flori uscate, depusă pe pieptul celui adormit de o mână obișnuită cu gingășia florilor…

Iară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă…

Dar *Frumoasa a venit!*

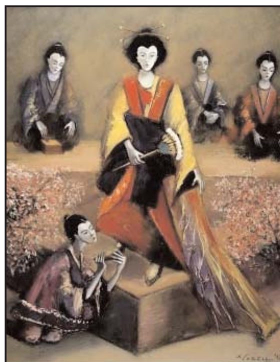
Cu gâtul ei lung, cu profilul devenit emblemă de frumusețe feminină, cu acea indicibilă grație în care nu s-ar fi bănuit tăria de a sluji alături de „urâtul“ (?) ei soț cultul lui Aton, pentru ca, după ce Zeul i-a făcut semn lui Akhnaton să se mute în eterna lumină, ea, regina Nefertiti, preafrumoasa „eretică“ (pentru care artiștii timpului n-au contenit să-i imortalizeze chipul în nenumărate sculpturi și nu numai), să-i continue opera, slujindu-l pe Aton, acolo, la Tell-el-Amarna, la Orizontul Discului Solar.

În Muzeul din Cairo, unde lucrările nu sunt expuse, ci depuse într-o aglomerare dezarmantă, privitorul „ca la teatru“ descoperă într-o vitrinuță un portret neterminat în cuarțit roz al Frumoasei. Mâna care-l va fi început trasase o linie neagră verticală peste chipul Ei, ca și cum ar fi lăsat moștenire sculptorilor ce vor veni să-i redesăvârșească alcătuirea.

În atelierul acelui anonim sculptor, un Brâncuși *avant la lettre*, au mai fost găsite de arheologi alte nenumărate lucrări, dar numai bustul *Preafrumoasei* trona – regină a eternei frumuseți. Undeva prin apropiere veghea Akhnaton, reprezentat într-o statuie uriașă în marmură albă, părând să exprime prin surâsul abia ghicit credința nemăsurată în puterea luminii, când ea, Frumoasa Nefertiti, este azi talisman la gâtul frumoaselor Pământului pentru ca ea, frumusetea, să ne ajungă mereu.

S-au îngrijit de toate faraonii.

În viața de sub cer i-au mituit pe zei cu omenești ofrande, le-au dat flori, fructe, licori și mirodenii, le-au jertfit animale și inamici învinși, temple le-au înălțat, substituindu-le chipul niciodată văzut cu propriul lor chip, și-au durat, pentru veșnica odihnă, morminte fastuoase săpate în miezul stâncilor, la Luxor, pentru o nouă eternă reîntrupare, morminte păzite de neadormitul Anubis.

Inutilă îi va fi fost acestuia veghea, pentru că timpul, marele mincinos, i-a reîntors în lumină pe cei ce odihneau în aurite sarcofage mai înainte de visata înviere (ori poate chiar aceasta să fie *Învierea* în care au sperat?).

Doar ele, micuțele figurine numite *uciabti,* înghesuite în cutiuțe modeste și așezate în mormântul faraonilor (în număr de 365, câte una, deci, pentru fiecare zi dintr-un an), vor fi rămas pe mai departe să împlinească eternele corvezi pe care zeii le-ar fi impus faraonului după moarte.

Zeii ar fi trebuit să se prefacă a nu fi băgat de seamă substituirea.

Astfel, cu fiecare zi din an, câte un uciabti semănând cu faraonul urma să se prezinte în timpul–eternitate, în fața marelui Amon Ra, pentru împlinirea ordinelor zeiești.

Și astfel, o mare păcăleală era pusă la cale (pe socoteala mărunților truditori) de aceia care și după moarte pretindeau să-și rezerve un statut privilegiat (că doar dăduseră în felul lor bacșiș faraonic zeilor cât au durat sub Ra).

Acesta pare să fie motivul pentru care până astăzi (mai cu seamă astăzi!) nu poți face un pas pe *Valea Regilor* la Luxor – Orașul templelor – fără să fii asaltat la orice pas de o ciurdă de țânci care-ți pretind ca pe un drept, ce nu presupune nici cea mai mică umbră de-ndoială, (ne)cuvenitul bacșiș pentru simplul fapt c-ai îndrăznit să le calci teritoriul pe care-l împart pașnic (și profitabil) cu vecinii lor – faraonii – plecați să moară puțin, cu caprele și iezii, și măgarii, și templele, și micile colibe din lut nears decât de soarele din ceruri. Până și măgărușii ciulesc urechile la auzul cuvântului magic „bacșiș“. Și cămilele, devenite companioane (cu căpăstru) de excursii pentru extravagantele gusturi ale turiștilor din lumea largă, catadicsesc să se ridice mai repede din somnul cel de-o clipă, dacă li se oferă un biscuit.

Numai turiștii, uluiți de toate câte le văd ochii, trec peste vămile timpului între un templu și un mormânt spunând amândouă de măreții apuse, de istorii de viață, de regine preaiubite (Nefertari, Nefertiti), de regine fără nume, de fii legitimi sau ilegitimi secerați de epidemii la vârsta jocului, plecați cu toții să odihnească-n *Vale* printre iezii pirpirii și copiii jucăuși, încălțați, desculți, gravi sau zâmbitori – mici scaieți umani cu, drept parolă, un singur cuvânt: *bacșiș.*

Doar în morminte viața e *vecinică trecere* de umbre vii în căutare de frumusețe, pentru care cuvinte nu-s spre a o defini.

Anubis–păzitorul nu mai poate stăvili puhoaiele celor ce vin, și vin, și vin… Numai paznicul vremelnic al locașului (să fie și el un nou uciabti?), cu un zâmbet larg pe chipul ridat de soarele Egiptului, te fixează cu interes ușor de descifrat, așteptându-și obolul… Te faci că nu pricepi și, dintr-o dată, zâmbetu-i se preschimbă în metafizică tristețe. Nu mult. Până când un alt turist îi lasă un bănuț în podul palmei.

S-au întors la o nouă viață faraonii: mumiile lor populează muzeele omenirii. Nu-i asta viața la care vor fi aspirat? Nu-s ei cu noi, cei mulți și neștiuți, continuând să-și etaleze măreția precum acel prea tânăr Tutankhamon c-o faimă neegalată printre marii faraoni, grație întâmplării de-a fi fost „vizitat“ de amintitul împătimit arheolog englez Howard Carter prin anul 1922 al veacului al XX-lea de după Hristos și nu de-acei jefuitori de morminte, căutători de aur de ieri, de azi, dintotdeauna!…

Mai înțelepte, frumoasele lumii și-au făcut din chipul preafrumoasei Nerfertiti cercei, coliere, brățări – talismane pe care și le etalează cu grație, doar-doar or fura inima vreunui nou uciabti (care se crede zmeu) cu mintea cât un bob de mei, posesorul unui cont dolofan în banca Zeului cel Stăpân peste Zei – Vițelul de aur cu picioare de lut, vag vorbitor, neștiind despre viață decât că i-a fost dată să și-o piardă între ierbile fermecate topite în fumul diafan al eternelor amăgiri…

Dar noi? Noi cine suntem? Poate niște uciabti de lut însuflețit de-un zeu prea nou, pe care, din ignoranță, l-am răstignit cândva prin anul 33 al erei cu care ne tot împăunăm cum c-ar fi *a noastră.*

De-atunci, sau mai demult, vom fi fost condamnați să împlinim eternele corvezi acum și-n veacul veacurilor, noi, preacuminții uciabti, noi, purtătorii ai cine mai știe cărui chip de faraon al lumilor, noi, repetabilii truditori la moara timpului unde se macină nimicul.

---

sperantele lor reînvie în visele noastre
de pelerini neobosiți
în drum spre noi înșine,

mereu spre alte tărâmuri
ne duc amintirile sângelui –
întrezărim la răscruci
umbrele străbunilor mistuiți de neantul barbarilor,
distingem adeseori ecoul
întrebărilor fără răspuns
care ne tulbură singurătatea...

doar cei născuți pentru zbor
poartă cu seninătate
cununa propriei morți
ca pe o salbă de-ntâmplări ale vieții

6.
ei au pus raze în loc de cuvinte
iluminând până departe,
au presimțit noaptea scitică pogorând peste noi
cei răstigniți fără vină, suspendați în vid
la sfârșitul mileniului doi de la nașterea lui Isus –
inimă sângerândă de sensuri, explodând de iubire,
imprimând pe retinele ochilor orbi
luminile vieții și legile firii
în întuneric și-n tină
ei au pus raze în loc de cuvinte,
pentru că timpul e putred, coloșii duduie,
idolii se schimbă caleidoscopic,
rostirea fulguie în surdină,
sensurile se închistează esopic,
ei au pus raze în loc de cuvinte,
să ardă și să destrame
paiangenii beznei ce-acoperă marile drame

7.
de cuvântul tău, Doamne,
inimile noastre nu s-au dezis
nici atunci când pământul de sprijin a fost hăcuit,
când speranțele au fost ucise
și numele înstrăinat

ecoul rostirii tale
a fost împrimăvărat
de razele aezilor tăi – atunci
prin mugur si floare, prin ape și pământ
a răzbit logosul întemeietor
sălbăticit de singurătate
și numele nostru,
nerostirea căruia sângerează și doare
aici, în bezna captivității,
unde așteptăm să deschizi ușa,
să ne treci pragul

Moartea căprioarei, la 60 de ani

Maria Margareta LABIȘ

Fratele meu, poetul Nicolae Labiș (1935-1956), ocupă un loc distinct în evoluția poeziei românești de după război. S-a afirmat după 1950, încă din anii de școală de la Fălticeni, unde l-a avut ca profesor de limba română pe cunoscutul Vasile Popa, care i-a descoperit și cultivat talentul.

În acel „deceniu obsedant" al proletcultismului, ajuns la București, a reușit să spargă cu îndrăzneală poetică dogmele timpului. „Copil minune", „cal alb călcând neiubirea-n picioare", „buzdugan" al generației sale, Nicolae Labiș a luminat meteoric cerul întunecat al literaturii timpului, „arzând scurt și orbitor, răscolind miresmele pământului", dar s-a stins rapid, „fără noimă", la numai 21 de ani. Opera lui de peste 1000 de pagini, privită integral, cu toate limitele căutărilor juvenile, rămâne surprinzătoare prin maturitate și cutezanța gândului, prin puritatea și emoția lirismului, prin iubirea cu care s-a integrat în tradiția culturală a țării și a marii poezii universale.

S-a vorbit și s-a scris mult despre Nicolae Labiș, deseori în limitele ideologice ale epocii. Puțini sunt cei care au reușit să pătrundă în dramatica lui „frământare intimă", să-l cunoască deplin și să-l înțeleagă în contextul literar, limitat, al epocii.

Aici aș dori să vorbesc mai întâi puțin despre locurile copilăriei. Nicolae, primul născut în familia învățătorilor Eugen și Profira Labiș, s-a format de mic într-un mediu prielnic lecturii și studiului. Părinții locuiau în casa din curtea școlii, destinată directorului. În această ambianță, copilul s-a integrat firesc în marea familie a elevilor. Participa activ la jocurile din pauze, la serbările tradiționale, la excursii organizate în locuri pitorești din împrejurimi. A învățat să citească, fără știrea părinților, de la un elev premiant. Mama îl lua cu ea în clasă, din nevoia de a-l supraveghea. Stătea cuminte în băncuța făcută special pentru el, desenând sau răsfoind cărți de povești cu ilustrații colorate. Avea acasă o mică bibliotecă, pe un suport special amenajat, unde numărul cărților, cumpărate de tata, creștea an de an. Pasiunea pentru lectură s-a amplificat în anii de școală de la Fălticeni și Iași, iar când a ajuns în București a descoperit că își poate procura cărți rare, interzise în epocă, de la cunoscutul anticar Sterescu. Setea de cunoaștere prin lectură și dragostea de tot ce este frumos în creațiile umanității de-a lungul istoriei l-au însoțit în scurta lui viață. L-a însoțit și amintirea locurilor natale, natura aceea „veșnic încântătoare" a Țării de Sus, cu munți și codri adânci, cu luminișuri îmbietoare, cu izvoare limpezi și păraie năvalnice, cu dealuri molcome învăluite în aroma multicoloră a fânețelor. În acele locuri de la poalele Stânișoarei, coborând pe malul stâng al pârâului Suha Mare, intri în satul Poiana Mărului, comuna Mălini, Suceava, un sat de munte cu casele răsfirate printre livezi, cu oameni gospodari, păstrători ai vechilor tradiții.

În tinerețe, pe când locuia la Fălticeni, Mihail Sadoveanu obișnuia să facă dese incursiuni în zonă, atras de frumusețea sălbatică a locurilor, prielnice vânătorii și pescuitului. Auzise că prin pădurile de la poalele Stânișoarei s-ar afla jderi fumurii, cu blana înspicată, și că, în unele bulboane, ascunse adânc sub râpi, ar sălășlui lostrițe. Nu a găsit nici vânatul dorit și nici peștele mitic, în schimb a ascultat de la un rapsod bătrân o variantă a baladei *Miorița*. Tragica „măicuță bătrână cu brâul de lână" era înlocuită cu îndrăzneața nevastă a oierului ucis mișelește, pe vârful Stânișoarei, lângă Crucea Talienilor. Se pare că atunci s-a ivit în mintea scriitorului ideea romanului *Baltagul,* cu toată încărcătura monografică și mitică. Nu întâmplător drumul Vitoriei Lipan se oprește în Doi Meri, străvechiul nume al satului Poiana Mărului, consemnat de o îndepărtată legendă.

NICOLAE LABIȘ

PRIMELE IUBIRI

Iubitei mele surori,
cu dragoste,
Nicolae Labiș
11. oct. 1956

Din acel topos sfânt, din acel colț de rai al copilăriei, am fost îndepărtați brutal de amenințarea războiului. Tata a fost dus cu regimentul până la Cotul Donului. Cum o linie a frontului urma să treacă și prin satul nostru, am fost refugiați în grabă, împreună cu celelalte familii de învățători din județ. Ne-au transportat două săptămâni în vagoane vechi de marfă, oprite pe liniile moarte din toate gările. De la Câmpulung Muscel ne-au transportat în căruțe venite din satul Văcarea, unde ne-au și cazat.

Când ne-am întors acasă, după aproape doi ani, am găsit satul devastat de trupele străine, școala și casa fără uși, fără ferestre, fără mobile, iar prin grădini rânjeau amenințătoare găuri de bombe și obuze. În condițiile lipsurilor de după război, părinții au reușit totuși, cu ajutorul sătenilor, să procure treptat strictul necesar traiului. Atunci am simțit cu emoție ceea ce numim solidaritatea umană.

În vara anului 1946, o secetă cumplită a cuprins țara. Oamenii nu mai aveau ce mânca. Puținele rezerve alimentare se terminaseră. Totul se procura greu, la preț de speculă. În satul nostru, un kilogram de făină de porumb, dacă îl puteai găsi, echivala cu salariul unui învățător pe o lună. Consecințele dramatice ale crizei s-au resimțit și în familia noastră. Îmi amintesc o după-amiază toridă de vară când un copil din vecini ne-a adus apocaliptica veste: „A secat Suha! A secat Suha!" Nu puteam crede. Pârâul nostru cu mulți afluenți izvorând din dealurile riverane să sece?! Nu se putea... Fratele meu m-a prins în grabă de mână și, cum eram în casă, desculță, am alergat prin colbul fierbinte al drumului până la marginea satului, la bulboana unde ne bălăceam vara:

„Eu mă scăldam prin păraie cu ochii deschiși,
Era o apă de clestar și de stele.
Pești alburii, pâlpâind ca-ntr-un vis,
Lunecau lângă genele mele." (*Începutul*)

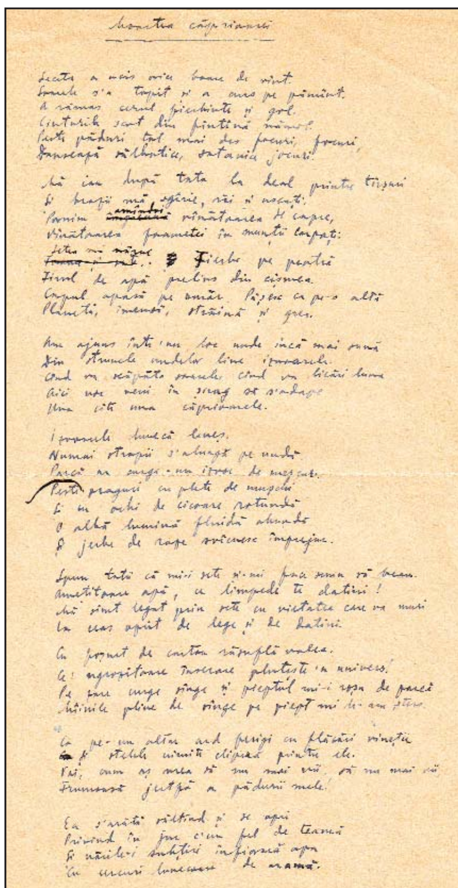
Acum, pe fundul adânc al albiei rămăsese o mocirlă neagră, din care săreau agonic câțiva peștișori argintii. De pe malul înalt, unde fusesem oprită de fratele meu, am văzut, în umbrele înserării, privirile înfometate ale unor copii care încercau cu disperare să prindă prada. Din mijlocul mâlului, fratele meu mi-a aruncat victorios în poala rochiței patru raci. Până acasă s-au zbătut răzbunător, însângerându-mi pulpele. I-am ținut strâns, suportând cu stoicism durerea rănilor. În seara aceea am mâncat numai raci fierți. Eu m-am îmbolnăvit. A doua zi, tata a hotărât să ne caute hrana în pădure. Avea de la bunicul o armă de vânătoare. Știa că nu departe de casă, în poiana Blănarului, veneau seara căprioarele la un izvor. Spre asfințit, a pornit în mare taină, împreună cu fratele meu, la vânătoare.

După opt ani, tânărul poet, venit pe neașteptate acasă la Mălini, transfigura artistic într-o noapte de vară, cu lună plină, dramatica trăire din anii copilăriei.

Plecase din București cu o delegație de la *Scânteia Tineretului,* împreună cu Fănuș Neagu, care urma să rămână o noapte la Cornu Luncii, lângă Mălini, unde avea o soră profesoară, stabilită acolo. Fratele meu intenționa să stea la Mălini mai multe zile. Ajuns acasă, ne-a împărțit darurile pregătite cu grijă. Cele mai multe erau jucăriile pentru sora mai mică, Teodora. I le oferea pe rând, ținând-o pe genunchi în timp ce improviza diferite texte cu rimă, adecvate. Mama a pregătit repede ceva de mâncare, dar el, după ce a gustat câte puțin din toate, a trecut ulița la un vecin, de la care a împrumutat calul, l-a încălecat și a pornit la trap spre malul apei Suha Mare. Unde s-a dus? Un băietan care se întorcea de la pădure cu o căruță de lemne l-a văzut de departe cum a cotit la pas de pe prundul apei spre drumul mare și s-a oprit în dreptul bisericii din Poiana Mărului (satul nostru natal, situat la 6 kilometri de Mălini). A descălecat, și-a legat calul de trunchiul unui plop și s-a așezat pe marginea verde a șanțului, sprijinindu-și capul în palme. Privea spre dealul împădurit de dincolo de apă, învăluit tainic în umbrele înserării. Era atât de transpus, încât băiatul cu lemnele a crezut că este bolnav. Ajuns în Mălini, a anunțat-o repede pe mama. Spaima noastră s-a risipit în scurt timp, pentru că Lae s-a întors sănătos, dar îngândurat. De ce se oprise acolo? Am dedus, peste ani, că poate atunci și-a amintit ziua când, copil fiind, l-a însoțit pe tata și pe alți flăcăi din sat veniți special să planteze „plopii fără soț", care acum se înălțau în fața bisericii.

Cu certitudine s-a oprit acolo, în apropierea poienii unde fusese prima oară, cu tata, la „vânătoarea de capre". A răspuns scurt și distrat la întrebările mamei și s-a retras în camera unde urma să se culce. Mama i-a adus pe o tavă un ceai și ceva de mâncare. În liniștea nopții, încercând s-o adorm pe sora mea în camera alăturată, i-am auzit vocea în surdină, recitând ceva cadențat.

În zori, m-am trezit sărutată de el pe frunte și l-am zărit ieșind în vârful picioarelor, fără niciun cuvânt. Plecase dis-de-dimineață ca să prindă autobuzul de Fălticeni.

Moartea căprioarei

Seceta a ars orice boare de vînt.
Soarele s-a topit și a curs pe pămînt.
A rămas cerul fierbinte și gol.
Ciuturile scot din fîntînă nămol.
Peste păduri tot mai des focuri, focuri,
Danseaz-a sălbatice, satanice jocuri.

Mă iau după tata la deal printre tîrșuri
Și brazii mă zgîrie, răi și [illegible].
Pornim amîndoi vînătoarea de capre,
Vînătoarea foametei în munții Carpați.
[illegible] Fierbe pe pîntece
Firul de apă prelins din cișmea.
Capul apasă pe umăr. Pășesc ca pe-o altă
Planetă, imensă, străină și grea.

Am ajuns într-un loc unde încă mai sună
Din strunele undelor line izvorul.
Cînd va scăpăta soarele, cînd va licări luna
Aici vor veni în șirag să s-adape
Una cîte una căprioarele.

Izvorul lunecă leneș.
Numai stropii s-alungă pe unde
Parcă ar curge-un izvor de mărgele.
Peste praguri cu plete de mușchi
Și cu ochi de cicoare rotunde
O albă lumină fluidă abundă
Și jerbe de raze [illegible] împrejur.

Spun tatii că mi-i sete și-mi face semn să beau.
Amețitoare apă, ce limpede te dărui!
Mă simt legat prin sete cu vietatea care va muri
La ceas oprit de lege și de datini.

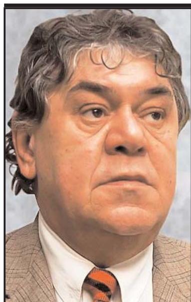
Cu foșnet de cetină răsuflă valea.
Ce îngrozitoare tăcere plutește 'n univers!
Pe cer curge sînge și pieptul mi-i roșu de parcă
Mîinile pline de sînge pe piept mi le-am șters.

Ca pe-un altar ard ferigi cu flăcări vinete
Și stelele uimite clipesc printre ele.
Vai, cum aș vrea să nu mai vii, să nu mai vii
Frumoasă jertfă a pădurii mele!

Ea s-arătă săltînd și se opri
Privind în jur c-un fel de teamă
Și nările subțiri înfioară apa
În cercuri lunecoase de aramă.

Cărți și autori

O scriitoare din Liban

Aureliu GOCI

Ultima carte a Mihaelei Arbid Stoica, *Cumpăna iertării,* apare după o serie de volume care alcătuiesc o bibliografie consistentă, surprinzătoare atât prin diversitate (romane, povestiri, versuri), cât și prin concentrarea structurală. Cărțile dnei Arbid Stoica au apărut la deplina maturitate, aproape după un sfert de secol de la terminarea studiilor și de la licența în drept – 1975. Autoarea, stabilită de mulți ani în străinătate, continuă să scrie românește, într-o limbă aleasă, purificată și fără niciun fel de impurități neologice, fără niciun fel de licențe. Volumele trebuie să se fi bucurat de succes de librărie dacă ne gândim la titlurile atractiv-comerciale și la dinamica narativă pe care o presupun: *Prizonieră în libertate* (roman), Ed. Silex, 1998; *Glorie copilăriei,* Ed. Ion Creangă, 2002; *Dincolo de bariera tristeții* (roman), Ed. Anamarol, 2011; *Glorie copilăriei* (ediția II-a, revăzută și adăugită), Ed. Anamarol, 2011; *Beyond the Barrier of Sadness* (roman), Ed. Anamarol, 2013; *Pentru tine – A toi* (poezii, ediție bilingvă română-franceză), Ed. Anamarol, 2012; *Cumpăna iertării*, Ed. Anamarol, 2014. Cartea ultimă a fost elaborată foarte recent, dacă ținem seama de precizarea de la sfârșit: „22 februarie 2014, Qatar".

Este demnă de remarcat bogăția competențelor lingvistice ale autoarei, cunoscătoare profundă, după cum atestă și bibliografia domniei sale, a limbilor română, franceză și engleză, ca să nu pomenim decât de idiomurile în care a cutezat să scrie, și să nu mai facem referință și la limba arabă pe care o cunoaște ca trăitoare în Liban.

Citind câteva dintre volumele dnei Mihaela Arbid Stoica, am observat o evoluție stilistică spre complexitate care culminează cu ultimul roman, fără ca aceasta să știrbească din bogăția și amprenta personală a operei scrise până acum.

Ca și cărțile anterioare, scriitura se conturează dintr-o impresionantă dispoziție confesivă generatoare de amintiri: „...care justifică trecerea timpului prin viața noastră, sau trecerea noastră prin timp, târând după sine atâtea și atâtea bagaje inutile."

Autoarea cultivă o proză realist-confesivă, cu unele „evadări", așa cum este cazul personajului care înțelege viața ca pe o proiecție onirică: „...atunci când ești tânăr visezi, ce vrei tu să visezi! Și așa de mult visezi, până confunzi visul cu realitatea. (...) La început a fost imaginația, și pe urmă a venit adevărul."

Cumpăna iertării este cartea cea mai realizată a unei scriitoare complete, care știe să dozeze și să personalizeze secvențele de acțiune, să individualizeze o tipologie complexă, cu zeci de personaje cu viață bogată și autonomă. Am putea spune că tema principală a cărții acesteia, dar și a altor volume, este timpul și destinul, dubla determinare a ființei care, totuși, are puține posibilități de alegere în proiectul existențial.

Romanele nu sunt doar texte de acțiune și captare emoțională a cititorului, ci sunt cărți profunde, cu o pregnantă filosofie de viață, foarte elaborate stilistic, dovedind și o incontestabilă conștiință scriitoricească. Există, într-o altă carte a dnei Mihaela Arbid Stoica (în *Dincolo de bariera tristeții*), un personaj – redactor de editură – care îi reproșează autoarei fictive, din text, „...o sinceritate dusă la extrem, până la agresivitate", ceea ce demonstrează că autoarea realizează și conștientizează specificul personal, profilul tipologic definitoriu.

Dna Mihaela Arbid Stoica nu scrie numai romane de succes, ci este o prozatoare remarcabilă, care trebuie recuperată și promovată aici, în patria ei de suflet, de către literatura română contemporană, la nivelul meritelor sale impresionante.

(Urmare de la pag. 4)

În acest sens și mundaneitatea este țesătură, modelaj, elaborare, eșafodaj. Simbolismul acestei *nostalgii a sinelui pur, nemușcător,* „născut fără de gură, fără/ de dinți, de pleoape și urechi", poate semantiza însă și aspirația către *spiritualizarea simțurilor,* pentru a deveni apte nu doar să devoreze ființa în sine și eul în lume, ci să conducă eul la o condiție gnostică, ce se alimentează din consumarea spiritualizată a realului. Sau, tot atât de bine, ea poate semnifica și aspirația la o *individualitate edenică, nemușcătoare* [8] și nedevoratoare, situată într-o blândă armonizare cu realul. Stim că *mușcarea* e gestul care l-a căzut pe om din eden într-o lume supusă altor legități decât bunăvoința divină. O poemă, *Globul*, scrisă în *dulcele stil clasic,* ba chiar în ritmul unei narațiuni de tip arhaic, baladesc, surprinde esența fenomenalizării, atribuind elementelor, fenomenelor, trupului, o gesticulare complice la rotirea perpetuă a sferei terestre: „Șade piatra se sculptează/ cu lumina din amiază./ Șade iarba se-nverzește,/ de crivățul ce descrește./ Sade mâna se-ncingează/ cu cinci degete mult trează,/ și piciorul șade lung,/ roata mult invidiind./ Toate astea însă stau/ pentru că nu sunt, erau..." (*Opere*, I, p. 946, *Globul*).

Reprezentând, de fapt, o *panta rhei,* această narațiune conturează liric povestea lumii în viziunea nichitiană, care statuează lucrurile și eul ca fiind interdependente în țesătura mundaneității, situate într-o blândă armonizare unele cu altele, șezând neagresiv, nemușcător, în tipare arhaice clar statuate și în succesiva lor alunecare perpetuă, ca într-o mișcare de rotație complice cu materialitatea realului, cu lumea și cu cosmicul. În acest caz, viziunea arhaică reprezintă la Nichita Stănescu o lume armonioasă, *nemușcătoare*, în care lucrurile stau – *șed* – în blând echilibru unele cu altele. Dacă globul se structurează sferic și compozit din această rotire interdependentă a lucrurilor, eul în lume, receptând mișcarea elementelor, capătă un model ovular, germinativ, de sămânță gata să izbucnească din sine și totodată de spațiu de rezonanță în care se răsfrâng și reverberează ritmurile lumii: „Auzeam piatra murmurând/ că sunt pietre mi-am zis că sunt./ Auzeam iarba încolțind/ că este, mi-am zis, fiind/ auzeam ploaia plouând,/ ou mi-am zis voi fi-n curând...." (*Opere*, I, p. 1225, *Ou spart*).

Traficul acesta între *abstract și concret*, între lucruri și idei sau imagini, între eu și lume, se petrece însă necontenit, ca un schimb reciproc de tensiuni în care materialitatea se comportă magnetic și gravitațional, ademenind abstractul, atrăgând din sfera lor înaltă și nematerială și seducând ideile: „Alunecare din idee-n lucruri,/ cădere din cuvinte-n dinți/ un cer cu frunze care-l scuturi/ din verde-n galben scos din minți./ Și câte zone reci se-ncheagă/ și de necontrolat cu văzul,/ mandibule de cai încep să spargă/ în dinți, din staule de vânt ovăzul" (*Opere*, I, p. 756, *Alunecare*). În același timp, dimpotrivă, abstractul se smulge necontenit din febra și din tensiunile materialității. La rândul lor, ideile se iscă și se decantează, atrase mereu în jocul acesta, din ademenirile sau din respingerile materialității, ale concretului, din fertilitatea copleșitoare și din necontenitele ispitiri ale realului.

Note

[1] G. Bachelard, *Poetica reveriei.* Traducere din limba franceză de Luminița Brăileanu, Editura Paralela 45, p. 79. „Reveria vorbită a substanțelor trezește materia la viață, la spiritualitate. Aici literatura acționează direct. Fără ea totul se stinge, faptele își pierd aureola valorilor lor", afirmă Bachelard, absolutizând reveria care trezeste prin vorbirea poetică (n.n.) materia la o altfel de viață, la adevărata viață.

[2] Stéphane Lupasco*, Logica dinamică a contradictoriului.* Cuvânt înainte de Constantin Noica. Selecție, traducere din limba franceză și postfață de Vasile Sporici. 1982, Editura Politică, București, p. 99. În opinia lui Lupasco, „Mecanismul profund al matematicilor, ca și al oricărei experiențe, a tot ceea ce posedă o devenire, este transfinitul în sensul exact al termenului…"

[3] *Ibidem.*

[4] *Ibidem.*

[5] *Ibidem.*

[6] Solomon Marcus, *Timpul,* Editura Albatros, București, 1985, p. 138. Citându-i pe Jeremy Rifkin și Ted Howard cu lucrarea *Entropy, A new world view,* The Wiking Press, New York, 1980, S. Marcus accentuează într-un anumit fel funcția ființei, a omenescului în procesul entropic: „Prin modul în care ne alegem stilul de viață, comportamentul, decidem cât de repede sau de încet este risipită energia care ne stă la dispoziție".

[7] *Ibidem.*

[8] În acest punct ne putem întreba dacă nu cumva prima *mușcare* din mărul interzis deschide ființei un întreg destin mundan, care o proiectează definitiv într-o fatală experiență senzorială cu realul.

Mama mi-a povestit după un oftat că, târziu, după miezul nopții, când ea trebăluia în bucătărie, Lae a intrat ușor, rugând-o să îl asculte:

„– Seceta a ucis orice boare de vânt,/ soarele s-a topit și a curs pe pământ... Îți place?

– E foarte frumoasă, i-a răspuns cu emoție mama.

– Nu te supăra, mă întorc astăzi la București. Vreau s-o public cât mai repede."

Peste ani, Fănuș mi-a povestit cum s-a întâlnit a doua zi în tren cu Lae și cum, uimit de grabnica lui întoarcere la București, l-a întrebat de ce nu a mai stat acasă, după cum plănuise.

Motivul era poezia *Moartea căprioarei,* pe care dorea să o publice cât mai repede, știind că vara vizele se obțin mai ușor. La solicitarea lui Fănuș Neagu de a cunoaște „frumoasa poezie", Lae a constatat cu îngrijorare că nu mai are textul. Foile nu erau nici în geanta cu manuscrise, nici în buzunare. Probabil le uitase acasă. Ca să-l liniștească, Fănuș l-a îndemnat cu haz: „N-ai scris-o tu? Mai scrie-o o dată!" Nici în tren, la o masă din vagonul restaurant, și nici la București, nu a putut reconstitui integral textul.

În dimineața plecării lui, am găsit foile uitate pe o noptieră. Am citit și recitit poezia în liniște. Pentru prima oară mi-am dat seama că fratele meu este un mare poet. I-am expediat imediat manuscrisul prin poștă și astfel poezia *Moartea căprioarei* a putut fi publicată în revista *Viața Românească* din luna octombrie 1954. Fratele meu nu împlinise 19 ani.

La puțin timp după apariție primesc un colet „cu valoare". Avea mărimea neașteptată a două cutii de chibrituri. I-am recunoscut scrisul fratelui meu de pe adresă, dar nu bănuiam ce se putea ascunde în surprinzătorul pachețel. L-am desfăcut cu grijă și sub capacul albastru al unei cutioare se afla un strat bine presat de bomboanele gumate de mentă. Dezamăgită, le-am aruncat pe pat, la întâmplare. „Ce glumă!" Dar, printre bomboanele împrăștiate s-a rostogolit un micuț ceas de mână, cu brățara de argint, cu cadranul și limbile aurite. Era înfășurat cu grijă într-o mică scrisoare de mulțumire încheiată scurt: La mulți ani! Primul meu ceas avea o frumusețe aparte. L-am purtat mult timp, chiar și după ce s-a defectat ireparabil. Îmi amintea de el.

Public această mărturie în paginile revistei *Curtea de la Argeș*, pentru a arăta împrejurările în care fratele meu, poetul Nicolae Labiș, a scris poezia *Moartea căprioarei,* de la a cărei apariție se împlinesc anul acesta 60 de ani.

Dimineața perpetuă

Victoria MILESCU

Am putea spune că poeta Maria Calciu se află sub zodia simetriilor și a coincidențelor bine inspirate. Cu puțin timp în urmă, ea lansa cartea de versuri *Ochii din fulger,* apărută la Editura Tracus Arte, ce prefigura prin titlu și conținut pe cea care i-a urmat neașteptat de repede, *Dimineață fără noapte*, apărută la aceeași editură bucureșteană. Și dacă *Ochii din fulger* puteau fi ai unui destin responsabil de traiectul vieții personale, ce-i mai rămânea poetei decât să transcrie mesajele trimise prin vis, transă ori revelație? În preambulul volumului *Dimineață fără noapte*, aflăm că cele 28 de poeme sunt legate de cifra 28; la 28 august, mama sa a trecut în veșnicie, după 28 de ani și 28 de zile de la plecarea definitivă a tatălui poetei. Poemele însă par a se configura într-un singur mare poem continuu, pe o singură temă, cu secvențe filmice derulându-se după un *pattern* vibratil, căpătând cu fiecare nou cadru un plus de semnificații, îmbogățindu-se cu un nou unghi din care se poate medita asupra lumii, cu elementele ei văzute și nevăzute. Între acești doi poli, vizibil și invizibil, se desfășoară viața și moartea, privite nu într-o înclestare antagonică, ci una în continuitatea celeilalte, având o curgere firească, pe care înțelepții sau inițiații o percep și o acceptă. De fapt, în text, nu se pomenește cuvântul *moarte*, care, subsidiar, nu e asociată cu noaptea, ci cu o dimineață perpetuă. Dar n-am găsit nici alte cuvinte „consacrate“, precum *jale*, sau *disperare* ori *sfâșiere*, cum ne-am fi asteptat de la o carte ce se anunța dedicată pierderii unei ființe dragi. Nu în multe astfel de cărți găsești atâta liniște, atâta calm și seninătate, atâta trăire superioară a unei dureri sublimate în versuri parcă dintr-o materie diafană, aproape translucidă, cu un deosebit control estetic. Apare însă frecvent *rana*, ca o gaură neagră ce a capturat un întreg univers de suferință, din care răzbat cu greu ecouri ale unui timp fără timp.

Cartea are două planuri construite pe simetrii de personaje, stări și sentimente. Cele două planuri sunt până la un punct paralele, apoi se intersectează, se contopesc, astfel încât cele două ființe, mamă și fiică, legate prin energii primare, pe un parcurs misterios, devin interșanjabile. Ele își cunosc gândurile, se susțin, de departe sau de aproape, prin necunoscute legi fizico-chimice. Asta pentru că cei plecați iau o parte din noi, dar și lasă mult din ei, aici, în noi, în amintiri, în ceea ce ne înconjoară, încât nu se mai poate identifica cine pe cine locuiește. „Nu mai am loc să mă ascund în mine/ Nu mai am loc să mai aud vreun gând/ ce și-ar dori să fie vreo/ ploaie de apus// Căci te găsesc pe tine/ oriunde/ printre zarzări/ și fiindu-mi teamă ca nu cumva să-ți calc/ pe frunte/ sau pe umbră/ pe focul de sub lacrimi/ pe inimă/ sau brațe/ Stau undeva departe/ de mine și de gânduri“...

Elementul recurent este drumul, cel ce leagă sau dezleagă planurile, un drum fără întoarcere, un drum fără pas, un drum de fum, de abur, cu umbră, tăcere, foc și răcoare, un drum „străbătut în sandale de aer/ ușoare și verzi“, un drum ca vântul și ca gândul în perspectiva unei călătorii unice, stranii pentru cei alcătuiți din carne și sânge. Și totuși, întregul text liric respiră un sentiment de împăcare cu sine și cu lumea, o blândețe fin șlefuită de răbdarea celui ce înțelege marile ritmuri ale naturii înconjurătoare în perpetuă schimbare, angrenând totodată fundamentale schimbări și în ființa umană.

Cum spuneam, este un lung poem filmic, dar și unul simfonic, având o frazare specială, de o mare puritate emoțională, cu imagini delicate, dar nu lipsite de impact: „sânge de crini“, „stropul de apă albă necopt“, „cuvinte verzi, albastre“. În cele mai multe predomină olfactivul: „frunzele sau umbra unui copac/ din vis/ ce mirosea albastru, mirosea a fluturi.“ Repetițiile, antitezele, paradoxul dau consistență unui demers de o deosebită elevație spirituală, în ideea că jocul lingvistic e tot un joc al sorții: „ploi ce nu plouă“, „tăcerea tăcerii“, „umbra umbrei“, „plânsuri ce își doreau să plângă“, „vis fără vis“ etc.

Noua carte a poetei Maria Calciu, *Dimineață fără noapte,* cu un titlu și o copertă de doliu, este una a plecării, dar și a regăsirii în amintire, în lacrimă, în poezie, și poate nu vom înțelege niciodată de ce, uneori, o carte ne cere, pentru existența ei, o jertfă.

Întâmplări trăite și depănate

Marie-Jeanne VASILOIU

Volumul *Întâmplări trăite și depănate* (Ed. Destine, București, 2013) ar fi putut purta – dacă n-ar fi fost la mijloc modestia autorului, actorul Ion Gheorghe Arcudeanu, de la Teatrul „Ion Creangă“ – chiar titlul *Amintiri din copilărie.* Și asta pentru că, deși despărțiți în spatiu și timp, hătrul humuleștean este frate bun de năzdrăvănii cu ștrengarul dâmbovițean.

Indiferent de vremuri, vremea copilăriei este la fel pentru orice copil. Ea, copilăria, este tărâmul în care visurile sunt trăite de parcă ar fi aievea, tărâmul în care imaginația nestăvilită așterne la picioarele micuților o lume unde totul este posibil. Ce i-ar putea deosebi pe Ionuț, băiețelul din satul Bacu, de Nic-a lui Ștefan a Petrei, de la apa Ozanei? Nimic și totuși… Ionuț este un copil aparte, un copil al unor vremuri întunecate de prezența malefică a războiului, spectru înfricoșător care îi răpește, rând pe rând, mama, rudele și prietenii, lăsându-l „copil de pripas” și singurul sprijin al bătrânei și înțeleptei sale bunici, Ilinca lu' Ion Dincă. Ionuț va cunoaste tragediile vieții de la vârsta cea mai fragedă. Și va purta în amintiri toate poveștile prietenilor din sat, copii ca și el, primejduiți și chiar uciși de tăvălugul războiului. Prietenii plecați să culeagă flori se aleg cu gloanțe în spate și cu visurile secerate. L-ar putea uita Ionuț pe Pongo, ștrengarul care moare strângând în pumn un buchețel de micșunele? „De joacă ne găseam repede. La drăcii ne îndemnam unul pe altul, dar chiar să ai curaj să mergi în poligon pe o zi de tragere era ceva! Numai acolo pe coastă răsăreau micșunele, primăvara. (…) Eu n-am auzit decât *Halt!* și-o împușcătură. (…) Ne-au scos și pe noi din gropi, amenințându-ne cu armele automate îndreptate spre noi. Eu aveam șase ani și jumătate și Gheorghe șapte. Instinctiv am ridicat mâinile sus. La vreo zece pași de noi, Pongo, care avea opt ani, căzuse cu fața în jos și cămașa în spinare era leoarcă de sânge. Nu mai mișca. Într-o mână rămăsese strâns buchetul de micșunele, care din albastre se făcuseră roșii.“ Ar putea uita vreodată copilul de șase anișori cum, cu eroismul inconștient al vârstei, și-a apărat cu pumnișorii lui fără putere mama atacată de doi soldați ruși beți? („Au luat-o pe bunica și-au legat-o fedeleș. (…) Mama se lupta cu ei, țipând înăbușit, având hainele sfâșiate. Un țipăt ca de vițel înjunghiat mi-a ieșit atunci din gât și m-am repezit s-o apăr pe mămica. Am început să-i trag de pantaloni, să-i lovesc cu picioarele, amestecându-mă în învălmășeală. La început nu și-au dat seama ce se întâmplă. Nu m-au băgat în seamă decât în momentul când au prins-o pe mama, unul de mâini, îndoindu-i-le la spate, iar celălalt de picioare, ridicând-o s-o ducă spre pat. Au rămas încremeniți când m-au vazut. (…) Când s-o lase pe mama jos și să pună mâna pe mine, ușa de la tindă se dă de perete și cinci soldați se reped la cei doi, îi dezarmează și le pun cătușe la mâini.” (*Musafirii*)

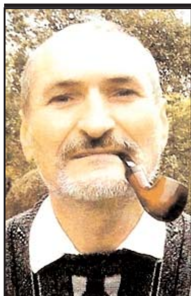
Dar viața nu se opreste in loc, îi ia pe firul ei și pe eroii amintirilor, oferindu-le noi ocazii pentru isprăvi hazlii (*Tortul de ciocolată,* unde cutia cu tort este încurcată cu aceea în care se afla un motan care urma să fie îngropat) ori alte întâmplări nu mai puțin înfricoșătoare decât cele din timpul războiului: este vorba de confruntarea cu delațiunea, care le agăța oamenilor onesti „codița“ la dosar, stăvilindu-le cursul firesc al destinelor, sau de marea restriște din perioada colectivizării, care nu numai că le-a luat sătenilor întrega agoniseală, dar i-a și ucis în cel mai adevărat sens al cuvântului. Așa cum s-a întâmplat cu familia lui Marin Tipirgă, văduv cu șase copii, care a fugit din sat ca să nu i se ia pământul la colectivă (*O tragedie la Malu-Spart*).

Toate aceste întâmplări trăite sau doar auzite din poveștirile bunicii s-au desfășurat în mijlocul unei naturi demne de pana unui Gârleanu sau a unui Sadoveanu. Într-un decor mirific, ca acela din Balta Pociovaliștei, autorul a fost de multe ori martor la luptele dintre titanii lumii animale, lupte cu nimic mai prejos decât cele din mitologie: „…Iată că pe cărare apăru fără zgomot, ca o umbră, o grațioasă căprioară maronie. (…) Ochii ei mari, ca două prune coapte, aveau licăriri violete când își întorcea capul, iar urechile ascuțite i se mișcau neîncetat, prinzând zgomotele stufărișului. (…) Dar, în urma ei, la fel de încet, apăru un ieduț, care se ducea lacom spre apă, fără să scoată un sunet (…) și imediat am văzut cum un somn urias l-a înșfăcat de un picior, trăgându-l la apa adâncă. (…) Picioarele din față ale iedului intraseră în nămol atât de adânc încât, cu toată forța, somnul nu putea să-l tragă în apă. Zbătându-se, probabil, l-a lovit cu celălalt picior și-a scăpat din gura lui, dar nu mai putea ieși din noroi. Am intrat în apa până la brâu și, așa îmbrăcat cum eram, l-am scos din mâl… (…) Deodată, (…) mare ne-a fost surpriza să vedem că din stuf apare un ditămai vulpoiul cu o coadă bogată. (…) Scăpat din bătaia puștii lui nea Ion, vulpoiul și-a găsit nașul cu somnul urias care era flămând și alerga disperat după hrană. Așa că l-a prins cu gura pe bietul vulpoi și începe să-l tragă la fundul apei. Vulpoiul, puternic și priceput înotător, l-a tras, smucindu-se, spre marginea bălții, unde era apa mai mică, s-a scufundat el până la somn, și-a înfipt colții-n burta lui și, scoțându-și piciorul din gura peștelui, l-a tras la mal, ospătându-se regește. (…) Se făcuse seară când am plecat de pe baltă. Luna își arăta discul purpuriu și cerul se înroșise înspre răsărit. Sumbre, tăcute, trestiile din stufăriș se oglindeau nemișcate în apă. Nu vânasem nimic, dar nu-mi părea rău: tabloul acela tainic din viața bălții e ceva unic și sigur că nu oricărui vânător îi este dat să-l vadă.“ (*Pe Balta Pociovaliștei*)

Aceste povestiri, parcă destinate să fie spuse în șezători sau la gura sobei, se remarcă prin oralitate, autorul păstrând termenii și rostirea proprii zonei de unde se trage, fapt care sporește dinamismul acțiunii. În paginile pe care ni le înfățișează, omul de teatru nu se dezminte: eroii săi par să fie îndrumați de mâna unui regizor care stie să strecoare în mod savant scenele de un comic de-a dreptul absurd printre episoade de un tragism cutremurător. Se insinuează în acest spectacol al vieții un fir bine ascuns în canavaua atotcuprinzatoare: este firul dragostei pentru vârsta la care copilul-împărat își pregătește aripile pentru zborul de mai târziu.

Cărţi şi autori

Horia Bădescu: *Memoria Fiinţei*

Lucian GRUIA

Poet, prozator, jurnalist, diplomat, doctor în litere, Horia Bădescu s-a născut la 24 februarie 1943 în localitatea Aref pe Argeş. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, al Uniunii Scriitorilor Francezi, al Maison International de la Poésie de Bruxelles, al CIRET, fondator al grupării Echinox, al Societăţii Culturale şi al Festivalului Internaţional Lucian Blaga, precum şi membru de onoare al Academiei Francofone şi al Uniunii Poeţilor Francofoni.

A obţinut premiile „Eminescu" al Academiei Române (1991) şi cel european de poezie francofonă „Leopold Sedar Senghor" (2004).

A scris şi publicat peste 30 de cărţi, multe dintre ele fiind traduse în franceză, spaniolă, sârbă, bulgară etc. În 2013 a fost omagiat pentru împlinirea a 70 de ani de rodnică activitate literară. Deşi a mai trecut un an şi jumătate de atunci, nu e niciodată prea târziu pentru a readuce în discuţie cartea sa mereu actuală *Memoria Fiinţei – poezia şi sacrul* (Ed. Junimea 2008), care aruncă o nouă lumină asupra liricii sale antologată în cele trei volume ale *Cărţilor vieţuirii* (2013).

În cercetarea eseistică asupra poieticii, *Memoria Fiinţei,* Horia Bădescu consideră că Paradisul simbolizează trăirea plenară a stării de fiinţă de către om. Căzând din această stare, prin civilizaţia care l-a îndepărtat de natură, omul a păstrat nostalgia după starea dintâi. Omul, ca fiinţă individuală, se simte abandonat de fiinţa colectivă, a speciei, pierzând sentimentul că ar fi parte integrantă a întregului univers şi a istoriei vieţii pe planeta Pământ.

Fiinţa, în general, reprezintă caracteristicile neschimbătoare ale speciei, repetabile în persoana efemeră. Acestea sunt, după Constantin Noica: *totalitatea* care derivă din caracterul ei supraindividual, *limitaţia* (care nu limitează, reprezintând finitudinea fiinţei individuale şi infinitatea ei temporală, ca specie), *autonomia*, în raport cu alte concepte, şi *necesitatea* care rezultă din însăşi existenţa ei, ca încununare a organicului (*Devenirea întru fiinţă*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981). Mai putem adăuga, aşa cum face Heidegger, şi *adevărul* între caracteristicile fiinţei.

Poezia mare dintotdeauna a căutat rearmonizarea individului cu Fiinţa. Aventura poeziei reprezintă tocmai *Memoria Fiinţei* (Horia Bădescu). Poezia şi mistica proclamă Adevărul, ele realizând „O cunoaştere nondeterminativă, noncauzală, ci integratoare, nonafirmatică, ci revelatoare." (Horia Bădescu) Poezia este o mistică a *realului* (considerat *esenţă* neschimbătoare comparativ cu *realitatea* aparentă) la care participă şi pe care îl revelează cu mirare, sesizându-i misterul. În *real* poetul simte imanenţa sacrului (numinosului), existând o „genă mistică conservată în codul liric". „Sentimentul sacrului, sentimentul Fiinţei, este atemporal, aspaţial, anistoric şi anominal." (Horia Bădescu) Poezia este transreligioasă, în ea vădindu-se „sacrul fără zeu" (Eliade). Incantaţia magică, dansul, poezia etc. acordează ritmul interior al omului la ritmul Fiinţei, ieşind din timpul istoric şi intrând în cel sacru, sărbătoresc.

Poetul se raportează la existenţă, la *Fiinţa fiinţând.* Eul devine creator numai participând la Fiinţă: „Poetul întreabă lumea despre Dumnezeu şi pe acesta despre lume şi pe amândoi despre sine." (Horia Bădescu) Este un proces de recunoaştere şi reamintire, de participare la sufletul universal.

Poetul dă seama despre transcendenţa imanentă lumii. Absenţa nu ar fi resimţită dacă nu ar exista prezenţa.

Vederea poetică reprezintă o *vedere prin cuvinte* (Goethe), o căutare a ceva deja văzut, o mişcare de dezvăluire şi ascundere specifică. Vederea poetică este revelatoare de Fiinţă. Metafora revelatoare unifică două niveluri ale realului, aparţinând celor doi termeni ai metaforei, tinzând spre esenţă.

Mirarea consemnează uimirea aflării Fiinţei, *înminunarea* situării în starea de a fi (*Mysterium mirum*). Mai înseamnă a redescoperi lumea cu privire adamică în care se reflectă divinitatea. Prin poezie Fiinţa se *înminunează* de propriul ei mister.

Iscodirea misterului reflectă căderea noastră în alteritate şi începutul eternei reveniri, căutarea Fiinţei eterne. „Nu m-ai fi căutat dacă nu m-ai fi aflat" (Noica).

Fără sacru, poezia devine nesemnificativă (ca în postmodernismul banalităţii).

Pentru relevarea misterului s-a conceput simbolul care reconciliează contrariile într-o sinteză tripolară, după *legea terţului inclus* (Basarab Nicolescu).

Realul, esenţa, reprezintă emanaţia unei minţi absolute. Fiinţa, ascunsă în real, posedă capacitate hieroanică (*numinosul*). Poezia reprezintă nostalgia şi bucuria apartenenţei noastre la Fiinţă. Poezia nu vizează întoarcerea zeului printre noi, ci întoarcerea noastră întru zeu – e de părere Horia Bădescu.

Misterul absolutului poate fi şi înfricoşător, *mysterium tremendum*, dar şi misterul mirării, *mysterium mirum.*

Starea poetică sărbătorească, plină de magic şi de magie, ne duce spre alt nivel de realitate. Orizontul magic e închis, cel poetic, deschis. Ritul ne reîntoarce la faptele dintâi ale creaţiei, poezia la fel, dar nu prin repetiţie, ci mereu altfel. Poezia reprezintă o buclă festivă a timplui – circularitate prin care se transpune în timpul ontologic. Ritualismul poemului îi dă ritmul ontologic, care caută ritmul Fiinţei. Festivismul şi sacralitatea conferă o emoţie cosmică.

Ocultând realitatea, poetul ne introduce în orizontul misterului. Actul poetic devine actul unei crize de identitate. Poezia întemeiază valoare emoţională în orizontul Fiinţei. Poezia proiectează eul în orizontul transcendenţei. Ajungem la concluzia că Fiinţa umană nu e întreagă şi sănătoasă fără ca imaginarul să nu egaleze în importanţă realul. Capacitatea de a visa ne duce spre centrul sufletului nostru, acolo unde se conturează specificul, adică se creează Fiinţa noastră personală aflată într-o continuă devenire spre Fiinţa suprapersonală şi mai apoi spre Fiinţa absolută, divină. Poezia dezvăluie această Fiinţă personală în momentul prinderii ei de Fiinţa suprapersonală, a speciei. Acesta reprezintă, după părerea mea, momentul inspiraţiei. Când fenomenul se petrece, ieşim din timpul concret şi pătrundem în cel veşnic. Există o mântuire individuală, prin poezie, de rang secund celei colective, religioase. Elementul comun este sacralitatea.

Fără poezie nu am atinge stadiul de Fiinţă şi am fi mai săraci, zbătându-ne în animalitate. Devenirea noastră ar fi o oarbă *devenire întru devenire* (fizică) şi nu o *devenire întru fiinţă* (spirit), care îşi înţelege rostul ei în lume (Noica). Devenirea întru devenire decurge, dacă e călăuzită, şi din legile de dezvoltare ale omului, cum spunea odată dicţionarul. Cu alte cuvinte, poezia este necesară evoluţiei noastre ca specie, înălţării spre Fiinţa absolută care ne-a creat şi care ne va mântui. Prin poezie ajutăm această mântuire, creaţia proprie ajută şi cititorii să *devină întru fiinţă*, să se apropie de lumina transcendentă.

Lacrima Anei

Bogdan Ezechil s-a născut în 1958 la Câmpulung, judeţul Argeş. Este absolvent al Facultăţii de Electrotehnică din Bucureşti. Din 1990 locuieşte la Oslo, în Norvegia, unde editează publicaţia *Foaia Românului* şi este liderul Comunităţii „Ştefan cel Mare şi Sfânt" a românilor din Norvegia. Scrie poezie, poveşti versificate, dar şi filosofie. Are în pregătire două volume de filosofie, *Călărind Centauri pe Poteca Inorogului* şi *Enantidromia,* precum şi volumul de eseuri *Restituiri.*

Prezentarea anterioară, singura pe care am găsit-o (la fel fotografia), apare pe coperta a patra a volumului de poezie *Focul sacru*, apărut la Paralela 45, Piteşti, în 2005, din care este reluat şi poemul alăturat. (Prefaţa volumului, „Un rafinat poet al iubirii", este semnată de Liviu Antonesei.)

Meşter de turle

Rămas-a Cântec în zidire,
Pe mal de Argeş mai în jos,
În turle două răsucite
Cum alte nu ştiu să fi fost.

Buni dorm, sunt aşezaţi sub lespezi,
Se odihnesc; la Domn se-nchină
Poporul adunat de clopot
Când Paşte cheamă la Lumină.

Dar de asculţi cu luare-aminte
Când zarva s-a îndepărtat
Şi singur priveghezi sub boltă,
Auzi un glas slab, suspinat:

„–Manole, iubite, eu sunt tot aici
Rămasă-n Zidire, dom să îl ridici;
Strânsă ca în chingă, din al meu trupşor
S-au ţesut marame de vis şi de dor."

Din adânc de unde „Meşterul" răspunde:

„– Ana mea iubită, nici eu n-am plecat,
Răcoresc alături suflet însetat;
Amândoi pereche, Sfântul să-l rugăm
Ţara s-o sporească, să ne închinăm!"

O Mănăstire înălţată
Pecetluind în veac destin,
Adună Bunii şi Copiii
Sub Crucea de sub Cer senin.

(Oslo, 14 ianuarie 2005)

La curtea epigramei

Epigrama, prin Hexagon

Elis RÂPEANU

În Franța, aproape toți latiniștii învățați ai secolului al XVI-lea pot fi trecuți pe lista epigramiștilor, dar epigramele latinesti ale lui Étienne Pasquier au fost dintre cele mai valoroase. Mellin de Saint-Gelais (1491-1558) și Clément Marot (1496-1544), valetul de cameră al lui Francisc I, au fost primii care au pus în circulație epigrama în limba franceză. Ne-a rămas, de asemenea, un epitaf epigramatic atribuit tatălui lui Marot:

Ci-gît ma femme, oh, qu'il est bien
Pour son bonheur et pour le mien!

[Zace-aici soția mea, o, ce bine,/ Pentru fericirea ei și pentru mine!]

Mellin de Saint-Gelais e spirit malițios, dar Marot atinge acea causticitate ascuțită și plăcută care e caracteristică spiritului francez.

Tradiția a fost continuată de alții, de la Charles Fontaine (*Odes, Enigmes et Epigrammes*, 1557), la lionezul Charles de Sainte-Marthe (1512-1555), Jacques Perletier, care scriau încă după exemplul lui Marțial, din care nu se jenau să traducă. Arta epigramei câștigă teren după ce lirismul și preferința pentru formele frumoase au triumfat odată cu *Pleiada*, în frunte cu Ronsard, cel care a dat atâta strălucire motivului *Carpe rosam* în ciclurile sale de poezii închinate Mariei, Elenei și Casandrei.

Printre cei mai fervenți cultivatori ai epigramei se numără François Maynard (1582-1646), care se laudă că a rafinat arta de a zeflemisi cu grație. Una dintre epigramele sale sună astfel:

Si ton esprit veut cacher
Les belles choses qu'il pense,
Dis-moi, qui peut t'empecher
De te servir du silence?

[Când al tău spirit să ascundă-ar vrea/ Ideile, în loc să le ofere,/ Să-mi spui cam cin' te poate-mpiedica/ Să te servești, amice, de tăcere?]

După Nicolas Rapin (1535-1608), era suficient să scrii o epigramă bună pentru a deveni celebru. Apar volume întregi: *Epigrammes* (1653) de G. Colletet, *Epigrammes* (1657) de Ogier de Gombauld, *Diverses petites épigrammes* (1667) de Jacques de Cailly.

Cearta dintre clasici și moderni nu atinge în niciun fel epigrama. Modernii vor să elibereze literatura de imitația clasicilor, făcând apologia „genurilor” desconsiderate de acestia, precum *opera, romanul, madrigalul, epigrama.* Stilul clar, expresia nesofisticată și deschiderea temelor spre realitățile cotidiene convin de minune epigramei: ea răspunde în cel mai înalt grad cerințelor impuse de moderni și de burghezi: arta trebuie să exprime adevărul, să evite metaforele alambicate (prețiozitățile) și stilul enigmatic, să fie clară etc. Chevalier de Méré (1610-1684) consideră că echivocurile, care n-au decât aparența de vorbe de duh, îi pun în evidență pe cei de un spirit mai mult decât mediocru, „de care lumea e sătulă.” Molière, în *Critica Școlii Femeilor,* îi atacă pe *turlupini* (adică pe autorii de jocuri de cuvinte, demni de bufonul Turlupin), lucru pe care-l face și Boileau (*Art Poétique*, II, 130-132). Totuși, în acest secol, epigrama se extinde, intrând și în atmosfera saloanelor. Aproape n-a existat poet sau om de litere care să nu-și fi pus condeiul în slujba catrenului mai mult sau mai puțin epigramatic: de la plăcutul Scarron (1610-1660) la fertilul romantic Furetière (1619-1688), de la Mlle de Scudery (1607-1701) la Doamna Deshulières (1638-1694), de la micul galant Voiture (1598-1648) la eruditul savant, care „vorbește” cu un ton dulce, Gil Ménage (1613-1692), de la autorul lucrării *Histoire amoureuse de Gaules,* Bussy-Rabutin (1618-1693), la glumețul avocat Maucroix (1619-1708) ș.a. Un om de litere, Sénecé (1643-1737), a închinat acestei specii literare tratatul *Epigrammes et autres pièces, avec un traîté sur la composition de l'épigramme.*

În secolul al XVIII-lea, secolul vorbelor de duh și al spiritelor fine, se produce un mare număr de epigrame. În circulație liberă, multe își pierd autorul.

Jean-Baptiste Rousseau (1671-1741) este unul dintre cei mai cunoscuți epigramiști ai vremii. Voltaire (1694-1778) se impune contemporanilor prin verva sa spirituală, dând catrenului epigramatic o strălucire inimitabilă. Spirit enciclopedic, a lăsat o operă imensă, din care nu lipsesc poeziile pline de galanterie și de cochetărie ingenioasă. Dacă pentru epigrama lui satirică e de temut, pentru madrigalurile în care conferă o turnură admirabilă complimentelor mitologice la modă e admirat. De exemplu, doamnei ducese D'Orléans, care i-a solicitat versuri pentru una dintre doamnele sale de onoare, îi scrie următorul catren:

Que pourrait-on dire de plus
De la nymphe qui suit vos traces?
Un jeune objet qui suit Venus
Doit etre mis au rang des Grâces.

[Ce s-ar putea spune în plus/ Despre nimfa care vă însoțește?/ Ființa tânără care-o urmează pe Venus/ Nu poate fi decât una din Grații.]

Ironia era arma preferată a lui Voltaire. Ale sale „bons mots” parcurg Europa și fac „măcel” printre rivali și inamici. Se poate spune că în epigramă e teribil, chiar și atunci când adaptează idei din Antologia greacă:

L'autre jour, au fond d'un vallon,
Un serpent morda Jean Fréron,
Que pensez-vous qu'il arriva?
Ce fut le serpent qui creva.

[Într-una din zile, în fundul unei văi,/ Un șarpe-l mușcă pe Jean Fréron,/ Ce credeți că s-a-ntâmplat?/ Șarpele fu cel ce-a crăpat!]

E secolul în care se fac cunoscuți și alți epigramiști, printre care Piron (1689-1776), „Qui ne fut jamais rien/ Pas meme académicien” [Cel care n-a fost niciodată nimic/ Nici măcar academician]. (Înțelegem că în acea perioadă, în care epigrama era în spiritul epocii, autorii acestei specii „belicoase” puteau deveni academicieni!) Demni de amintit sunt și Ecouchard-Lebrun (1729-1807) care a lăsat 600 de epigrame, Rulhière (1735-1791), Saint-Lambert (1716-1803) și bătăiosul Marie-Josephe Chénier (1764-1811), fratele lui André Chénier cel ghilotinat în 1794. Saturația culturală a acestor ani duce spontan spre ostentația ingeniozității (printr-o subtilitate obținându-se chiar iertare pentru o faptă rea; fără să vrem, ne gândim la profesorul Șerban Cioculescu al nostru, care, dacă la examenul de Literatură română, studentul dădea dovadă de umor spiritual, primea notă mare). Dragostea naturală a francezilor pentru tot ce era *esprit*, tonul general al conversațiilor din lumea literelor, totul împingea spre această specie literară. Întâlnim și epigrame picante, nu numai până la 1789, ci și după aceea. La începutul Revoluției, marile reforme care se pornesc devin obiectul unor catrene satirice, păstrate într-o voluminoasă culegere intitulată *Les Actes des Apôtres,* care nu și-a pierdut nici astăzi interesul.

În vremea Revoluției, reputația epigramei e susținută de Andrieux (1759-1833). Lirismul romantic contribuie la decăderea ei, deși urmele i se păstrează în cuplete și vodeviluri.

În actualitate, în umorul francez, pe primele locuri se situează caricatura, desenele animate, anecdota, poeziile de tot felul, cântecele. Revista *Le Français dans le Monde* din martie 1980 recomandă predarea limbii franceze sub deviza „Laissez-les rire”, dar cele 60 de pagini ale sale sunt pline de ghicitori, sarade, rebusuri, cuvinte încrucișate, calambururi, anecdote, „sloganuri” de pe pereții clădirilor, aforisme, texte de mică publicitate șocante, anunțuri matrimoniale, poezii umoristice etc.; epigrama nu e nici măcar menționată. Se pare că, în zilele noastre, ceea ce a rămas din această specie e poanta.

În istoria universală a speciei, scriitorii francezi sunt cei care au dat cea mai mare strălucire epigramei, fiind cei mai apropiați de spiritul lapidar, satiric, malițios al latinilor. Din cadrul literaturii occidentale, cea franceză a contribuit, în cea mai mare măsură, la nașterea epigramei românești culte, găsind aici germenii primitori, în spiritualitatea, în literatura populară și în structura psihică a neamului care include umorul ca pe un dat.

Din învățături...

Vedeți, frații mei, cât este de mare mila lui Dumnezeu, cum a greșit Adam și iarăși l-a învrednicit Dumnezeu de iertare. Iar dacă s-ar fi grăbit Adam, după greșeala ce a greșit întâi, încă de atunci ar fi fost iertat de Dumnezeu. Într-adevăr, dacă s-ar fi grăbit să zică: „Greșit-am, Doamne!”, nu ar fi căzut în atâta supărare, nici Domnul nostru n-ar fi pătimit atâtea patimi, ci atunci i-ar fi iertat păcatul și l-ar fi mutat iar în rai.

Așa și mai-marele apostol Petru, când a greșit lui Dumnezeu, și-a văzut păcatul, că s-a lepădat de Domnul său, dar n-a întârziat cu smerenia ca Adam, ca să abată mânia lui Dumnezeu asupra sa, ci într-acel ceas plânse amar și strigă așa: „Greșit-am înaintea ta, Doamne, Dumnezeul meu, greșit-am ție și am săvârșit păcat înaintea ta, căci m-am lepădat de tine.” Iar Domnul nostru în acel ceas s-a milostivit de dânsul și l-a iertat, și iarăși l-a pus să fie mai mare peste apostoli. Și nu numai l-a pus mai mare peste apostoli, dar i-a încredințat și cheile împărăției cerurilor, pentru graba cu care s-a grăbit la pocăință. Și i-a zis: „Petre, orice vei lega pe pământ va fi legat și în ceruri, și orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat și în ceruri!”

Vezi cum a dat Dumnezeu lui Adam întreg raiul și i-a poruncit să stăpânească tot raiul, în afară de pomul din care i-a spus Dumnezeu să nu mănânce. Așa și nouă, Domnul Dumnezeu ne-a dat întocmai ca lui Adam: lui Adam i-a dat hrana raiului, iar nouă ne-a dat dulceața pământească a lumii acesteia, a lumii întregi, să ne fie pentru hrană. Dar ne oprește și pe noi să mâncăm acea hrană pe care n-o iubește Domnul Dumnezeu, iar de la cele ce-i plac Domnului Dumnezeu, de la acelea nici pe noi nu ne oprește. Și știm bine și noi ce-i place lui Dumnezeu și ce nu-i place, și ce ne-a poruncit că este voia lui și ce nu ne-a poruncit, care nu este voia lui. Deci, care dintre noi va umbla după voia lui Dumnezeu, Dumnezeu îi va împlini voia sa, iar acela dintre noi care va greși și va călca porunca Domnului nostru, aceluia nu-i va împlini voia, ci îl va pedepsi mai rău decât pe Adam.

La pas prin satul global

Armada, invincibila învinsă

Gabriela CĂLUȚIU-SONNENBERG

Nu se cade să zgândări orgoliosul popor spaniol cu întrebări incomode, legate de fapte istorice mai puțin vitejești, dar volens-nolens mă-mpiedic la răstimpuri de subiectul spinos al Armadei legendare și recoltez priviri piezișe și răspunsuri laconice. Pe de-o parte, multe zone ale Peninsulei se mândresc că ar fi furnizat arbori semeți pentru catargele vestitei flote; în același timp, alții susțin că acest proiect-mamut ar fi costat Spania codri întregi de foioase, fiind principalul responsabil pentru deșertizarea galopantă care o înghite pe zi ce trece.

Nimeni nu contestă că povestea Armadei zdrobite este una dintre cele mai răsunătoare rușini militare din istoria Spaniei. Diferă, în schimb, părerile legate de motivele acestui dezastru de proporții. Dacă englezii tind să-și asume meritul principal, spaniolii dau vina mai mult pe complexul de împrejurări, momentul nepropice și… condițiile climatice. Fără voie mă duce gândul la textul unui cântec de pe meleagurile noastre, care prin glasul lui Alexandru Andrieș redă lamentările otomanilor înfrânți la Rovine: „turcii și-astăzi susțin că nu-s ei de vină,/ că erau condiții grele de-orientare și climă,/ că erau bani puțini și pericol de boală,/ că noroiul n-avea densitatea normală,/ că metoda de luptă era demodată/ și că mlaștina fusese, evident, trucată”.

Așa să fi fost și cu Armada așa-zis invincibilă? Sau poate, ca de obicei, adevărul o fi pe undeva pe la mijloc?

Plănuită pe post de splendidă și maiestuoasă demonstrație de forță, menită să pună cu botul pe labe nobilii rebeli din Flandra, „excursia” Armadei spre nord s-a soldat cu dezastrul național inegalabil, renumit pe mapamond. Poate că n-ar fi intrat în memoria timpului așa de impetuos dacă nu s-ar fi produs într-un moment neasteptat, la care Imperiul Spaniol atinsese o întindere și o opulență nemaiîntâlnită în istoria umanității.

Într-un crescendo neîntrerupt, începând cu perioada 1580-1640, Imperiul Spaniol ajunge să acopere 20 de milioane de kilometri pătrați, culminând cu înglobarea în Uniunea Iberică a oponentului portughez, subordonat și el Coroanei Spaniei. A fost primul imperiu global, cuprinzând teritorii de pe toate continentele, care, spre deosebire de Imperiul Roman sau cel Carolingian, nu comunicau între ele pe cale terestră.

Cu alte cuvinte, o prioritate de prim rang era aceea de a întreține o flotă capabilă să lege teritoriile rapid și eficient, pe apă. Raportat la gradul de civilizație și la nivelul tehnic atins pe atunci, flota Spaniei din acele vremuri se poate compara cu actuala „armadă” de nave și navete spațiale cu care marile puteri ale modernității se provoacă reciproc, încercând să-și adjudece supremația interstelară.

În perioada cuprinsă între secolul al XVI-lea și al XVII-lea, supranumită *Secolul de Aur,* avântul pe care l-au luat artele și științele în Spania a fost nemaipomenit. Erau vremuri în care „soarele nu apunea” în Imperiul Spaniol, dată fiind extinderea lui pe toate meridianele. Aproape imposibil de condus, datorită dimensiunilor sale de-a dreptul gigantice, mamutul își avea centrul nevralgic la Madrid, la curtea lui Felipe al II-lea, iar portul care coordona posesiunile de peste mări era Sevilla.

Pentru a-și spori puterea, în anul 1559, trecând peste diferențele religioase, Felipe o cere în căsătorie pe Isabela Angliei, dar este refuzat (în ciuda faptului că, dacă e să dăm crezare gurilor rele, erau amanți de multă vreme). Spania, catolică până la plăsele, se vede sfidată din ce în ce mai mult de Anglia, care se închină periculos noii religii la modă, cea protestantă. Nu e exclus ca dușmănia care s-a dezvoltat mai târziu între cei doi monarhi să se bazeze pe refuzul acestei alianțe matrimoniale.

Pe fundalul acestei splendori pe muchie de cuțit, Isabela îl provoacă permanent pe Felipe, încurajând prin toate mijloacele corsarii care hărțuiesc și pradă sistematic coloniile insuficient apărate de prin Caraibe. Nici rebelii din Flandra nu se dau bătuți cu una cu două, după cum eronat se sperase inițial. Războiul purtat împotriva lor devine din ce în ce mai costisitor. Ca o soluție unică pentru rezolvarea o dată pentru totdeauna a ambelor probleme, regele spaniol ia hotărârea de a trimite o flotă puternică la fața locului.

Pare un plan fezabil, din moment ce Anglia și Țările de Jos se află la distanță mică una de alta, dar lipsește un detaliu: flota. Drept pentru care regele dă ordin să se construiască în anul 1584 cele 130 de nave de război trebuincioase. A fost momentul nașterii Armadei (din latinescul *armada*, cu semnificația de „înarmată”).

La Grande y Felicísima Armada, cum era numele ei complet (calificativul „Invincibila” nu s-a utilizat niciodată oficial) a fost urmărită de ghinion încă de la primii ei pași. Lipsa de cunoștințe de specialitate navală a monarhului Felipe II, ambiguitatea obiectivului pentru care se construia, pregătirile și strategiile haotice, coordonarea defectuoasă și, nu în ultimul rând, moartea subită a Marchizului de Santa Cruz, comandant charismatic, predestinat să conducă acea flotă navală imensă, au concurat la completarea dezastrului. Se spune că infarctul precipitat al marchizului s-ar fi datorat încăpățânării regelui, care nu voia sub nicio formă să accepte sfaturile sale prudente, mai realiste decât imboldul ambiției exacerbate a monarhului.

Armada, compusă din 130 de nave, cu 30.000 de oameni la bord, părăsește portul Lisabona în luna mai 1588, cu direcția Canalul Mânecii. Planul inițial, ca Armada Invincibilă să traverseze Canalul Mânecii, urmând ca după o escală în Flandra să invadeze Anglia, eșuează. Serviciile de spionaj britanice, precursoarele lui James Bond de astăzi, subminează efectul surpriză. Agenții informaseră din timp Anglia despre mișcările de trupe din Spania. Era de altfel de așteptat ca un proiect de asemenea dimensiuni – consturirea acelei flote imense – să nu fie trecut cu vederea nici de către străini. Legenda spune că, la momentul aflării veștii că s-ar fi declanșat invazia, Francis Drake s-ar fi aflat în mijlocul unei partide de *petanque* (joc de rostogolire de bile). Cu calmul specific englezesc, ar fi remarcat sarcastic: „întâi terminăm partida și apoi ne ducem să-i căsăpim pe spanioli”.

Încă de la intrarea în Canalul Mânecii, Armada a fost atacată de englezi. În special tertipul lor de a trimite bărci în flăcări, care incendiau navele spaniole, a provocat daune mari. Ambarcațiunile engleze, mai reduse ca dimensiuni, erau mult mai ușor de manevrat decât burtoasele nave spaniole, cu etaje supranumite „castele”, complet inadecvate apelor de adâncimi modeste. Spaniolii aveau cunoștințe de navigație, dar nu aveau experiență în lupta navală. La fel ca în cazul Titanicului, scufundat la secole distanță, doar gabaritul mare a justificat denumirea pompoasă a Invincibilei. În fapt, ea nu a câștigat nicicând o bătălie.

Zguduită de furtunile extrem de violente, care s-au ținut lanț în Marea Nordului, vânată și hăituită de bărcile englezilor, cu proviziile pe terminate și lipsită de muniție, în stare avansată de avariere, la limita scufundării, doar o parte din efectivul Armadei a mai putut manevra spre porturile aliate de pe coastele atlantice ale Peninsulei Iberice. Mai exact, Spaniei i-au rămas 66 de ambarcațiuni cu 10.000 de oameni la bord.

A fost un naufragiu lent și trist, care nici măcar adversarilor nu le-a făcut plăcere. Pe coastele Normandiei și Irlandei, timp de săptămâni la rând, valurile au depus cantități considerabile de resturi de epave, butoaie cu provizii, încărcătură de bord. Se spune despre unii irlandezi – cu ten mai bronzat și cu trăsături asemănătoare popoarelor din sud – că ar fi descendenți ai învinșilor spanioli, care au preferat să rămână acolo după ce s-au salvat din naufragiu.

Adevăr istoric încolo și-ncoace, deși e importantă victoria englezilor, un amănunt adesea ignorat pare să fi avut o influență cu mult mai mare asupra posterității. Este un detaliu pe care puțini îl cunosc, un aspect practic care a schimbat harta geopolitică și destinul omenirii pe termen lung într-un mod cu totul neașteptat.

O parte considerabilă din proviziile Armadei era asigurată prin cartofii aduși din coloniile de peste ocean. Necunoscută în restul Europei, exotică până atunci, planta cu tuberculi depusă ca ofrandă de valurile mării pe plajele engleze s-a extins fulgerător, contribuind la depășirea foametei crunte și impulsionând țara în asemenea măsură încât ulterior a făcut posibilă Revoluția Industrială din Anglia. Cu alte cuvinte, fără Armada nu se știe cum și unde și-ar fi aflat omenirea calea spre era noastră modernă.

Revenind la momentul tragic din vara anului 1588, martorii oculari descriu retragerea ca pe o debandadă haotică, în care supraviețuitorii debusolați nu știau exact ce s-a întâmplat și pe cine să dea vina. Dacă în bătălia propriu-zisă au căzut 1.500 de soldați spanioli, în furtunile care au urmat au murit mult mai mulți, aproape 18.000. În replică, cei „doar” 6.000-8.000 de soldați englezi căzuți la datorie au fost în majoritate victime ale tifosului și dezinteriei, deci n-au pierit direct în luptă.

Confuzia generală a fost așa de mare încât Isabela I nu a realizat decât mult mai târziu că ieșise învingătoare. Într-un final, Felipe al II-lea rezuma situația printr-o replică destul de insipidă, dând vina pe condițiile meteorologice și declarând plin de emfază: „nu mi-am trimis navele să lupte cu forțele naturii”.

Eșecul lui Felipe al II-lea le-a asigurat națiunilor nordice supremația maritimă pentru mai târziu și a confirmat triumful protestantismului Isabelei Angliei. Spania feudală a făcut loc Angliei aflate pe drumul industrializării și, mai târziu, capitalismului.

Cu toate acestea, Imperiul Spaniol și-a continuat dezvoltarea. Ca trezită din coșmar, Spania a trecut deja din anul următor la construirea sistematică a unei flote de război pentru Oceanul Atlantic. Rușinea înfrângerii Armadei a rămas însă pe vecie ca o anatemă pe chipul ei. Propaganda negativă a Angliei a prins rădăcini adânci, cu toate că înfrângerea definitivă s-a produs abia mult mai târziu, la 1805, în lupta de la Trafalgar.

Lecția englezilor: nimic nu e sigur și nimeni nu este de neînvins, cu condiția să nu te dai bătut.

Lecția spaniolilor: poți să pierzi o bătălie, eventual chiar și un război, dar trebuie să rămâi demn, asumându-ți consecințele.

Concluzii sunt mai multe: buturuga mică răstoarnă carul mare și un David mititel poate învinge un Goliat imens; sau: niciodată nu se știe de unde sare iepurele; sau: speranța nu moare niciodată; sau: giganții cu picioare de lut se clatină în echilibru precar.

Un lucru e clar: chiar dacă zvonurile pot deforma realitatea, mergând până la falsificarea adevărului istoric, și în acest caz natura a fost cea care a înclinat decisiv balanța

În ciuda finalului trist, povestea are un sâmbure împăciuitor. Latinii l-au rezumat cel mai bine: *Melior est certa pax quam sperata victoria.* Mai bună e o pace sigură decât o victorie sperată.

(Spania, 2014)

65 de ani de relații diplomatice între România și China

Ion PĂTRAȘCU

Este o aniversare deosebit de importantă pentru raporturile româno-chineze, care ne poartă cu gândul spre acel 5 octombrie 1949, când România era cea de a treia țară care stabilea relații diplomatice cu Republica Populară Chineză, punct de pornire pentru edificarea unor strânse legături de prietenie și colaborare între cele două țări și popoare. Traseul nu a fost fără obstacole. Privind retrospectiv, autoritățile chineze apreciază, pe bună dreptate, că *această prietenie nu a fost dobândită ușor. Cele două părți au lăsat la o parte unele divergențe și au pus în valoare lucrurile comune. Relațiile bune la care s-a ajuns sunt o avuție prețioasă, pe care cele două părți au datoria să o păstreze.*

Semnificativ este faptul că România și Republica Populară Chineză au decis să folosească această aniversare rotundă pentru a extinde cooperarea bilaterală pe plan politic, economico-comercial, cultural-științific și în alte domenii de interes comun. Fiind un moment de bilanț, se cuvine să amintim cititorilor revistei și câteva momente semnificative ale evoluției raporturilor româno-chineze, pentru a putea discerne baza pe care acestea ar urma să se dezvolte în viitor. Fiind vorba de China, trebuie înțeles că această țară raportează, întotdeauna, prezentul la trecut, nu numai în problemele sale interne, dar și în raporturile externe.

Pentru început, să facem o referire la contextul politico-strategic în care, la început, erau încorsetate cele două țări: ele făceau parte din așa-zisul sistem socialist mondial, de sub stăpânirea Moscovei. România și China s-au dovedit singurii membri nedisciplinați ai acelui *club*. Ele au făcut eforturi individuale și colective pentru a slăbi și, în final, a scăpa din *îmbrățișarea* Moscovei. Ca urmare, ambele țări au fost catalogate drept inamici ai URSS și ai aliaților docili ai acesteia, devenind ținta unor măsuri speciale de securitate, pe care istoricul american Larry Watts le numea chiar *război secret*. Să lăsăm, însă, la o parte componenta antiromânească a acestui *război secret* și să ne referim doar la cea antichineză, întrucât aceasta a generat o dispută ideologică periculoasă între Moscova și Beijing, care, adesea, degenera în ciocniri militare la granița comună. Strategia antichineză a sovieticilor avea și o importantă componentă externă: izolarea Chinei pe plan internațional, pentru a o face cât mai vulnerabilă în fața presiunilor Moscovei.

Aici intervine rolul politico-diplomatic al României, care nu doar că nu participa la campaniile antichineze, dar contribuia din plin la scoaterea Chinei din izolarea externă. Astfel, România ajută China să stabilească relații diplomatice cu țări occidentale importante, precum Germania Federală, Austria, Italia, Suedia etc. România a fost un factor activ în cadrul grupului de țări care a acționat pentru restabilirea dreptului legitim al Republicii Populare Chineze la ONU și în alte organisme internaționale. În consecință, China Populară ocupă și locul de mare putere, care i se cuvenea de drept în cadrul Consiliului de Securitate al ONU, ceea ce genera o nouă configurație strategică nu doar în raporturile est-vest, dar și la scară mondială. Apoi, reglementarea raporturilor chino-americane s-a dovedit un element determinant pentru politica mondială. Să ne amintim că aceste două mari puteri au apelat la abilitățile politico-diplomatice ale României pentru a înlesni primele lor contacte oficiale. Colaborarea româno-chineză și sprijinul reciproc au fost spre binele ambelor țări. Aici voi aminti doar unul dintre momentele când sprijinul Chinei s-a dovedit crucial pentru țara noastră. Era în august 1968, după ocuparea Cehoslovaciei de către URSS și aliații săi supuși, când România putea împărtăși aceeași soartă. Atunci, s-a auzit vocea premierului chinez Ciu Enlai, care îndemna poporul român să reziste, declarând fără echivoc: *Poporul chinez vă sprijină.*

Sunt evenimente care mi-au rămas proaspete în memorie. Pe unele dintre ele le-am trăit la fața locului, în anii 1965-1969, când am slujit ca diplomat la Ambasada României de la Beijing. În acea perioadă, China se confrunta cu probleme deosebit de complexe, atât pe plan intern, cât și extern. Acasă, lupta pentru putere a irupt sub forma unei violente Revoluții Culturale, care a bulversat întreaga țară, afectând și relațiile țării cu o serie de state ale lumii. Aceasta, în condițiile în care China era înconjurată de vecini mai mult inamici decât amici. De aceea, bunele relații cu România îi îndreptățeau pe chinezi să considere țara noastră drept cel de al patrulea prieten al lor.

De pe această poziție onorantă, România a dezvoltat relații directe cu Noua Chină în toate domeniile de interes comun. Spre exemplu, când vorbește despre colaborarea economico-industrială, partea chineză apreciază și astăzi că România a sprijinit primele începuturi ale procesului de industrializare din China, cu o mențiune specială pentru industria petrolieră. O expresie elocventă a dimensiunilor colaborării bilaterale în domeniile vitale ale economiei a fost Expoziția Industrială a României de la Beijing, din anul 1965. Exponatele reprezentau gama largă a exporturilor românești în China. Ele erau prezentate de o delegație de specialiști, condusă de doi membri ai guvernului. Dacă facem un salt în timp pentru a ajunge la Expoziția Economică Universală de la Shanghai (2010), vom afla că *pavilionul-măr* al țării noastre, care a costat câteva milioane de dolari, a excelat doar prin prezența unor firme de consultanță și intermedieri, precum și prin lipsa vreunui reprezentant al autorităților de la București.

Dar, pentru a ne simți în elementul nostru, să ne întoarcem tot la acea perioadă predecembristă, când colaborarea economică sprijinea procesul de industrializare din ambele țări. China era o vastă piață de desfacere pentru produsele industriale românești. Îmi amintesc că fabrica de camioane Steagul Roșu din Brașov a supraviețuit ani buni datorită exportului produselor sale în China, produse când mai bune, când mai pe lângă standardele de calitate. La un moment dat, partea chineză a prezentat cca 30 de observații la un lot de camioane românești. Când Ambasada noastră a comunicat că directorul general al fabricii de la Brașov urma să vină la Beijing pentru a examina situația, prietenii chinezi își pierduseră deja răbdarea proverbială și răspundeau sec: *Nu de directorul general, care abia a plecat de la Beijing, avem noi nevoie, ci de remedierea defecțiunilor semnalate.* Însă, cu minusuri și plusuri, de o parte și de alta, relațiile economico-comerciale sporeau constant, atingând în anii '70 ai secolului trecut nivelul cel mai înalt, de 3-4 miliarde de franci elvețieni anual, iar balanța era constant favorabilă României. Însă, pe lângă forma contractantă a raporturilor economice, au apărut și cazuri de forță majoră, când cele două părți și-au dovedit prietenia și omenia. Ca români, să nu uităm momentul inundațiilor catastrofale din anul 1970, când prietenii chinezi ne-au oferit 25 de milioane de dolari, ceea ce reprezenta o treime din totalul ajutoarelor primite de țara noastră din străinătate.

În linii mari, acesta a fost parcursul raporturilor bilaterale în primii 40 de ani de relații diplomatice. După evenimentele de la noi, din Decembrie 1989, a intervenit o *fractură* în colaborarea româno-chineză. Este adevărat că nu au lipsit contactele politice, la toate nivelurile, însă, dinspre partea română se simțea un blocaj de comunicare; mult timp nu s-a depășit etapa declarațiilor de intenție, iar prezența României în China era sporadică și limitată. Pentru chinezi, prietenia tradițională dintre cele două popoare continua să reprezinte baza dezvoltării pe mai departe a raporturilor bilaterale, în timp ce pentru români ea devenise *o parte de istorie.* România își concentrase privirile spre structurile euroatlantice, uitând de o serie de parteneri externi foarte importanți. De aceea, ea nu a observat cum reformele lui Den Xiaoping, din 1978, au condus China spre vârful piramidei de putere din lume. Devenind cea de a doua putere economică a lumii, China atrăgea ca un magnet, iar mulți dintre partenerii săi au putut evita, în bună măsură, ravagiile crizei economice mondiale.

În plus, partea română nu a receptat la timp semnalele pozitive care veneau de la Beijing, la cel mai înalt nivel. Semnale încurajatoare care, în 1994, proveneau de la prim-ministrul chinez, Li Peng, aflat în vizită oficială în România. Țara noastră fusese aleasă ca prim popas al seriei de vizite pe care demnitarul chinez le efectua în spațiul est-european, considerând că *prietenia tradițională dintre cele două țări era trainică.* Pentru aceleași considerente, România era vizitată, în anul 1996, de președintele Jiang Zemin, care exprima *respectul și înțelegerea poporului chinez pentru opțiunea poporului român* și dădea asigurări cu privire la *disponibilitatea părții chineze de a continua dezvoltarea relațiilor bilaterale.* În aceeași notă s-a desfășurat și vizita de stat din 2004 a președintelui Hu Jintao, care asigura, la rândul său, că, *în ciuda schimbărilor din lume, prietenia dintre cele două țări și popoare rămâne neschimbată.*

De asemenea, se impune o mențiune specială și despre Forumul economic și comercial China-Europa Centrală și de Est, care s-a întrunit la București, în noiembrie 2013. Și aici, partea chineză a ales Bucureștiul pornind tot de la natura relațiilor de prietenie dintre cele două țări. În discursul său din Parlamentul României, șeful delegației chineze, premierul Li Keqiang, declara că *prietenia chino-română are o istorie îndelungată și, indiferent de situația internă și internațională, această prietenie nu se schimbă niciodată.* În plus, demnitarul chinez afirma răspicat: *Alegem România drept pilon al cooperării cu Europa Centrală și de Est, precum și cu Uniunea Europeană.* Preferința pentru România decurge și din faptul că, din cele 10 miliarde de euro destinate acestui grup de 16 state, 8,5 miliarde sunt rezervate țării noastre. După acest Forum, nouă, românilor, nu ne rămâne decât să sperăm că *Declarația Comună româno-chineză,* semnată cu acest prilej, precum și lista impresionantă a proiectelor de investiții în România se vor concretiza într-un viitor nu prea îndepărtat.

Orizont SF

Comedii din vechile cenacluri

Mircea OPRIȚĂ

Ștefan Nicolici a reprezentat cândva o speranță a sefiștilor din Oltenia. S-a născut la 12 iunie 1941, în Slatina. Prin 1969 era revizor contabil la Oficiul Farmaceutic Craiova și student la fără frecvență al Facultății de Drept din București. A publicat proză scurtă în diferite reviste (*Albina, Luceafărul, Flacăra*), înainte de debutul în *Colecția „Povestiri Științifico-Fantastice”* cu povestirea *Mă însor* (iunie 1969). Aparținând modului comic de anticipare, lucrarea pune în seama viitorului diverse situații voit amuzante. În speranța unei repartiții în Cosmos, naratorul susține cel de-al cincilea doctorat, „după cincizeci de ani de studenție”. În pas cu moda repede schimbătoare, viitoarea lui soție își transformă ochii, din violeți, în portocalii, micșorându-și totodată și înălțimea cu cinci centimetri. La cei șaizeci de ani ai ei, proaspătul doctor multiplu îi admiră emoționat calitățile adolescentine, spre indignarea rivalului său gelos, Vex, aflat deja la „a două sute unsprezecea tinerețe”. Întâlnim navetiști de cosmodrom, roboți artăgoși, o lume zăpăcită în care totul evoluează spre enorm și absurd, ca la Eduard Jurist și Corneliu Omescu. Costumele de nuntă ale tinerilor însurăței se țes „din fibre vegetale aduse de pe îndepărtatele stele albastre sau din metal și piatră”, fiind prevăzute cu sisteme de autoreglare termică, radioactivă, luminoasă și – culme a capriciilor! – „dând posibilitate purtătoarei să-și schimbe toaleta instantaneu, printr-un simplu efort de voință, în orice gen de rochie ar fi dorit”. Nu asemenea lucruri vor fi taxate drept frivole, ci faptul că adormi și visezi, pierzând astfel câteva ore prețioase din viața activă. Căsătoria nu se poate perfecta înainte de niște teste complicate, realizate în „laboratoarele de probe”. Odată trecute și acestea, fericitei perechi i se urează oficial „Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte”, iar mirii, în uralele imensei lor familii, își pot lua locul „într-o caleașcă trasă de doisprezece armăsari falși”, pentru voiajul tradițional.

Esențialmente comică este și situația din schița *Lectură* (1970), unde naratorul pătrunde într-o carte tristă, scrisă în urmă cu 27.000 de ani, invitând personajul feminin să renunțe la sinucidere și să-l urmeze în lumea lui din viitor, când cărțile nu se mai scriu, ci se construiesc: „adică creăm oamenii, mediul, situațiile unui anumit roman, în mărime naturală și identici cu cei din carte, apoi grație principiului masei mele și gravitației zero micșorăm totul și introducem într-o cutiuță care are de obicei forma unei cărți”. Tot o re-creare pe bază de butaforie electronică a literaturii are loc și în *Premiul pentru proză:*

„S-a hotărât ca, pentru început, unele dintre cele mai reușite romane clasice, precum și o serie de poeme de circulație cosmică să fie transpuse în realitate. Adică, întâmplările, cadrul, personajele unui roman să fie reconstituite temporo-spațial. Pentru aceasta, redactorii și scriitorii vor avea la dispoziție planete și mijloace materiale să redea lumea acelor romane. Odată terminat un roman, el va fi dat circulației prin metodele clasice, dar pasionații, studenții, criticii vor putea vizita această planetă, trăind în atmosfera epocii, transfigurați în pielea unor personaje neutre, ori transformați în animale, insecte etc., urmărind, deci, acțiunea pe viu.”

Ideea acestei forme de transpunere trivială a cărților „în realitate” frizează absurdul. Nu e întâmplător faptul că, seduse de proiect, personajele povestirii trebuie să-și dovedească abilitățile creatoare remodelând spațiul natural al altei planete în tiparele romanului kafkian *Castelul.* Poanta textului, moralistă, e corectă totuși: cei pătrunși în literatură pe o asemenea cale improprie sfârșesc ca prizonieri irecuperabili din labirintul dominator epicului inițial.

Alte schițe din aceeași perioadă abordează motivele SF la fel de lejer, în marginea superficialității. Ținta acestui tratament este nu atât anticipația propriu-zisă, cât producerea de efecte amuzante prin plasarea personajelor într-un circuit paradoxal (*Întâlnirea*). Inventând o lume care, de fapt, există în Constelația Fecioarei, autorul (alter-ego al lui Nicolici) este atacat de reprezentanții ofensați ai civilizației respective și substituit printr-o copie inofensivă. Originalul urmează să fie „reeducat” și folosit tot la înlocuirea unei personalități importante de pe Terra. Personajele invenției folosesc astfel rafinata cale de distrugere a omenirii care le fusese pusă în seamă de născocitorul lor (*Substituirea*). Înrudită motivic, povestirea *În ultima clipă* (1972) este o ironie parodică la adresa SF-ului cu spioni extratereștri, inamici înveterați ai pământenilor, cărora le iau prin modificare biopsihică forma și li se substituie, deși în starea lor naturală ei apar ca „un fel de vierme păros cu guri la ambele extremități”. Din fericire, un complot cu obiective catastrofale pentru civilizația umană este dejucat oportun de vigilența serviciilor secrete ale Terrei. Ca în filmele mute, confruntarea finală seamănă cu o comică bătaie cu frișcă, în care proiectilele sunt reprezentate însă de cele mai noi invenții ale științei:

„Încep o luptă pe viață și pe moarte. «Neo» repezi o concentrație uriașă de psihoni cu speranța de a-i provoca lui Ax un șoc al personalității, dar Bom și Ax intervenіră la timp, aruncând încărcături supergrele de plasmă, reușind să-l volatilizeze de câteva ori, dar blestematul se refăcea instantaneu. Apoi «Neo» declanșă anihilatorul neutrinic de tip Fermi, în timp ce Ax ripostă cu o perdea superdensă de raze gama, rezultând de aici o explozie de trei sute megatone, dar nimic! Înfuriați, văzând că mijloacele moderne de luptă nu dau rezultate, neutralizându-se reciproc, hotărâră să se ia la bătaie, ceea ce provocă distrugerea în câteva secunde a frumosului mobilier din biroul lui Ax, a tablourilor și a tapetelor, a lampadarelor și a bibelourilor.”

Anticipația lui Ștefan Nicolici își caută mize mai importante în povestiri precum *Dureroasa descoperire* (1974), unde „drăcoaica de Maria” și alți astronauți juvenili găsesc în adâncurile planetei Marte un gigantic creier electronic încă în stare de funcționare. Zgândărind spectaculoasa structură cavernicolă, personajele revăd un film concentrat al vieții de pe planeta vizitată, din care se înțelege că marțienii cu formă umană de odinioară fuseseră creați artificial de mașini, „niște simpli roboți programați pentru misiunile de cercetare ale stăpânilor” Universului. Înclinația spre comicul lejer dă, însă, puține șanse virajului anticipației spre un registru grav.

Un roman pe care autorul îl anunța prin 1972 și de la care Adrian Rogoz aștepta „proba de foc” a talentului său, n-a mai apărut niciodată.

Este îmbucurător faptul că, în ultimul timp, se simte o înviorare în anumite domenii ale raporturile bilaterale, cu excepția celor economice, care nu doar că nu se ridică la nivelul potențialului celor două țări, dar perpetuează, pentru români, un dezechilibru îngrijorător al balanței comerciale. Spre exemplificare, la nivelul anului 2012, din totalul schimburilor de 3,18 miliarde de dolari, exportul românesc abia atingea 495 de milioane de dolari, adică ceva mai puțin de o șesime. Sigur, China este primul nostru partener comercial din Asia, însă la capitolul investiții în România ea se află abia pe locul al 19-lea.

Relațiile cultural-științifice sunt cele care au continuat și s-au extins ceva mai rapid. Dintre punctele forte de contact între cele două popoare, să menționăm lectoratele de limba și literatura chineză de la Universitățile din București, Iași și Cluj-Napoca, precum și cel de limba și literatura română de la Universitatea din Beijing. Un pilon important al prieteniei româno-chineze este și acordul semnat în anul 2013 privind înființarea și funcționarea Institutului Cultural Român de la Beijing și a Centrului Cultural Chinez de la București. Să adăugăm și Institutele Confucius de la Sibiu, Cluj-Napoca, Brașov și București, precum și Casele Confucius de la Deva și Constanța. Se impune remarcat, de asemenea, interesul chinezilor pentru literatura română, care se manifestă prin noi și noi traduceri în limba chineză. Un fenomen mai rar întâlnit în raporturile culturale externe ale României este înclinația unor lideri chinezi de a face din țara noastră un subiect al scrierilor lor. De exemplu, fostul președinte Jiang Zemin rezervă României 270 de pagini din cele 500 ale volumului său privind activitatea din anii '70-'80. Domnia sa nutrește sentimente puternice față de România încă din anii când s-a specializat la noi în construcții de mașini. Pe mulți români îi poate surprinde faptul că Jiang Zemin conversează în limba română și recită versuri din Mihai Eminescu.

Dubla sărbătoare din octombrie 2014 – 65 de ani de la proclamareaa Republicii Populare Chineze și tot atâtia de la stabilirea relațiilor diplomatice între cele două țări – este marcată prin acțiuni de amploare, atât la București, cât și la Beijing. Voi menționa doar Expoziția Comorile României, deschisă la Beijing în luna septembrie, la reciprocitate cu Expoziția Comorile Chinei, găzduită în anul 2013 de Muzeul Național de Istorie a României. Bucureștenii găsesc momente de delectare la Festivalul Zilele filmului chinezesc, de la care nu lipsește maestrul artelor marțiale, actorul Jackie Chan.

Ajuns la finalul acestui articol, cred că este drept să menționez o familie de români care, în mod public este numită *dinastia sinologilor Budura*. Ambasadorul Romulus Ioan Budura și dr. Anna Eva Budura sunt martori de 64 de ani ai realităților din China și ai relațiilor româno-chineze, adică din 1950, când și-au început studiile la Universitatea din Beijing. Lor li s-a alăturat fiica Tatiana și ginerele, ambasadorul Viorel Isticioaia-Budura, întregind astfel familia de sinologi. În semn de recunoaștere și apreciere a rolului acestei familii în promovarea raporturilor româno-chineze, în luna iunie 2014 a apărut volumul, în limba chineză, intitulat *Interviu cu Luo Ming* (Luo Ming, de la Romică). Volumul este semnat de Kong Hanbing, directorul Departamentului de studii est-europene, de la Institutul de Relații Internaționale al Universității din Beijing. Cartea, ilustrată cu imagini de arhivă, este considerată o valoroasă sinteză a 65 de ani de relații româno-chineze.

Personal, cred că România nu va rata, și de această dată, șansele pe care Republica Populară Chineză le deschide relațiilor bilaterale. Oferta chineză decurge din acea veche prietenie pe care chinezii o evidențiază tot timpul, și nu este neapărat o expresie a *diplomației zâmbetului și șarmului*, cum este definită pe plan internațional. În privința instrumentelor diplomatice ale Chinei, mai recent se vorbește și de ursulețul Panda, oferit de China unor state în semn de prețuire a raporturilor bilaterale. Eu nu pot decât să sper că România își va relua locul celui de al patrulea prieten al Chinei, despre care aminteam mai la început și va primi și ea un ursuleț Panda, drept simbol al bunelor relații dintre popoarele român și chinez

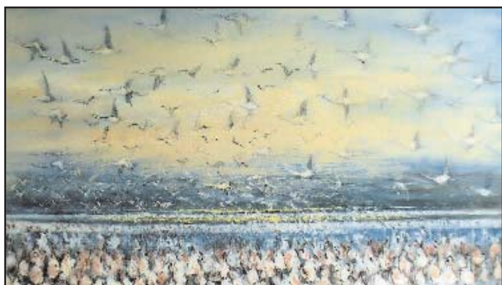

Teodor Vescu

Teodor Vescu s-a născut la 5 iulie 1958 la Curtea de Argeş. A absolvit Academia de Arte Plastice „N. Grigorescu", Bucureşti, în 1982, este membru UAP din 1990. Bursă de creaţie „Costin Petrescu", expozitii personale aproape anual, în România, Elveţia, Franţa, Kenya, participare la numeroase expoziţii de grup, în România, SUA, Franţa, Elveţia. Călătorii de studiu şi documentare în Rusia, Germania, Bulgaria, Franţa, Israel, Cehia, Turcia, Marea Britanie, Elveţia, Suedia, Kenya, Japonia. Lucrări în colecţii particulare din România, Franţa, Germania, SUA, Japonia, Canada, Belgia, Turcia, Grecia, Marea Britanie, Elveţia.

Teodor Vescu face parte dintre acei creatori de artă a căror percepţie asupra timpului nu înseamnă nicidecum o confruntare acută, dramatică şi stresantă cu evanescenţa clipei ori cu incertitudinea asupra adevăratei trăinicii a duratei. Dimpotrivă, demersul său pare că a rămas suspendat undeva, în istoria trecerii, într-un etern moment de echilibru care-şi deschide braţele imaginarei balanţe deopotrivă asupra lumii vizibile şi a reflexului acesteia în universul interior al celui ce o contemplă.

Spun asta, deoarece arta lui Teodor Vescu s-a născut şi a evoluat constant sub semnul armoniei; al unei armonii care nu înseamnă doar o metaforă sau o expresie acoperitoare menită să ascundă lipsa unor note certe de originalitate, ci care emană convingător din fiecare lucrare, fiind rezultatul unui profesionalism fară cusur, al unui mod de a gândi anatomia imaginii şi de a o înveşmânta cromatic ce nu are mai nimic de-a face cu magia inspiraţiei spontane sau cu mecanica reordonatoare a hazardului – sintagme evazive şi volatile destinate descrierii şi justificării actului de creaţie cărora pictorul le contrapune analiza riguroasă a datului vizual şi configurarea artistică a acestuia după principiile îndelung supuse verificării practice ale geometriei, opticii şi nu mai puţin ale logicii clasice. Altfel zis, Teodor Vescu valorifică, fară a avea în vreun fel complexul artizanului perfect, însă refuzat de muze, tot ceea ce a învăţat în materie de desen figurativ şi de cromatică tradiţională de la o parte dintre profesorii săi, dar mai ales de la marii maeştri ai picturii, ale căror opere le-a studiat cu temeinicie şi cu imens folos colindând muzeele de artă europene. (Corneliu Ostahie, 2014)

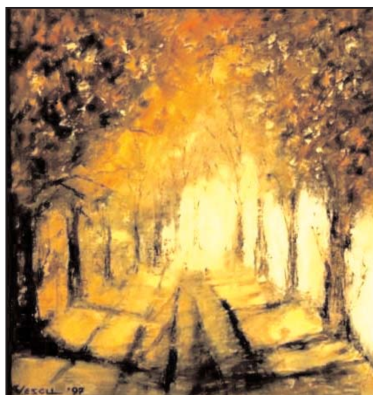

Teodor Vescu şi-a însuşit lecţia maeştrilor impresionismului şi a căutat să o îmbogăţească printr-o rafinată decantare interioară, printr-o sedimentare de imagini, printr-o descătuşare de amprentele stilistice mai apropiate temporal şi care par să atragă inevitabil tinerii plasticieni.

Peisajul şi natura statică sunt repere constante ale picturii sale. Subtil colorist, Teodor Vescu aminteşte uneori de Petraşcu, fie în prima fază a creaţiei sale, fie în ultima. Există la Teodor Vescu aceeaşi materialitate covârşitoare a elementului acvatic şi aerian recompusă cu acea ştiinţă de o extremă precizie pe care mult timp am crezut că doar Petraşcu a avut-o.

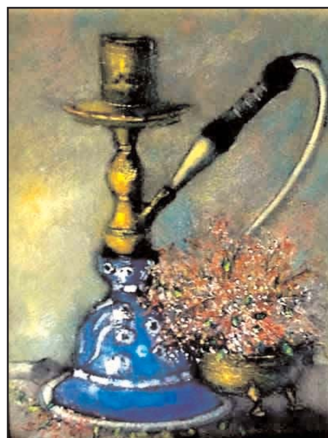
Dar ceea ce impresionează mai cu seamă la Teodor Vescu este o anume preţiozitate a culorii, o modestie evidentă a motivului pictural, un rafinament al compoziţiei eliberate de detalii, o siguranţă extremă a expresiei. Pentru că, aşa cum observa Tudor Octavian, Teodor Vescu „se maturiza cu atât de rare şi neînsemnate ezitări" încât anii, puţini la număr, de când şcoala i-a lăsat libertatea opţiunilor estetice, dezvăluie astăzi un creator a cărui matcă pare să fie adâncă şi generoasă, incitantă atât pentru privitorul de ocazie, cât şi pentru cel avizat. (Gabriela Eftimie, 1992)

Absorbţiile în umbră şi în lumină, contururile mâncate, nesigure, reprezintă pentru pictor un exerciţiu de măiestrie pe care nu şi-l poate refuza ori de câte ori se aşază în faţa şevaletului. O atmosferă flu, dată de orele matinale ale unei zile ceţoase, îmbibate de minuscule particule de apă, ori ale unei după-amiezi ploioase, dau marca inconfundabilă a picturii lui Vescu. Paleta sa se dezvoltă în zona griurilor colorate.

Nu este adeptul acromatismelor care, pentru alţii, reprezintă un refugiu călduţ spre a evita gamele puternice pe care nu pot (ori nu ştiu) să le stăpânească. De aceea, compoziţiile cromatice ale lui Vescu sunt bine susţinute în familia griurilor de verde, de albastru, ori a unor brunuri diafane. Calmă şi agreabilă, pictura lui Teodor Vescu deţine remarcabile calităţi terapeutice, prin sentimentul de chietudine şi stabilitate pe care autorul ştie să îl concentreze în formă şi culoare. (Adrian-Silvian Ionescu, 1993)

Număr ilustrat cu lucrări ale lui Teodor Vescu.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Terezia FILIP – profesor, Baia Mare
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Isabela VASILIU-SCRABA – scriitor, Bucureşti
- Acad. Răzvan THEODORESCU – Bucureşti
- Cristian BĂDILIŢĂ – teolog şi scriitor, Franţa
- Gen. Mihail ORZEAŢĂ – Bucureşti
- Theodor CODREANU – scriitor, Huşi
- Octavian D. CURPAŞ – scriitor, SUA
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Turnu Severin
- Vasile BAHNARU – lingvist, Chişinău
- Cătălin BELDEA – astrofotograf, Bucureşti
- Raia ROGAC – publicist, Chişinău
- Maria VAIDA – profesor, Cluj-Napoca
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Maria Margareta LABIŞ – profesor, Bucureşti
- Aureliu GOCI – scriitor, Bucureşti
- Victoria MILESCU – scriitor, Bucureşti
- Marie-Jeanne VASILOIU – scriitor, Bucureşti
- Lucian GRUIA – scriitor, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Gabriela CĂLUŢIU-SONNENBERG – scriitor, Spania
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca